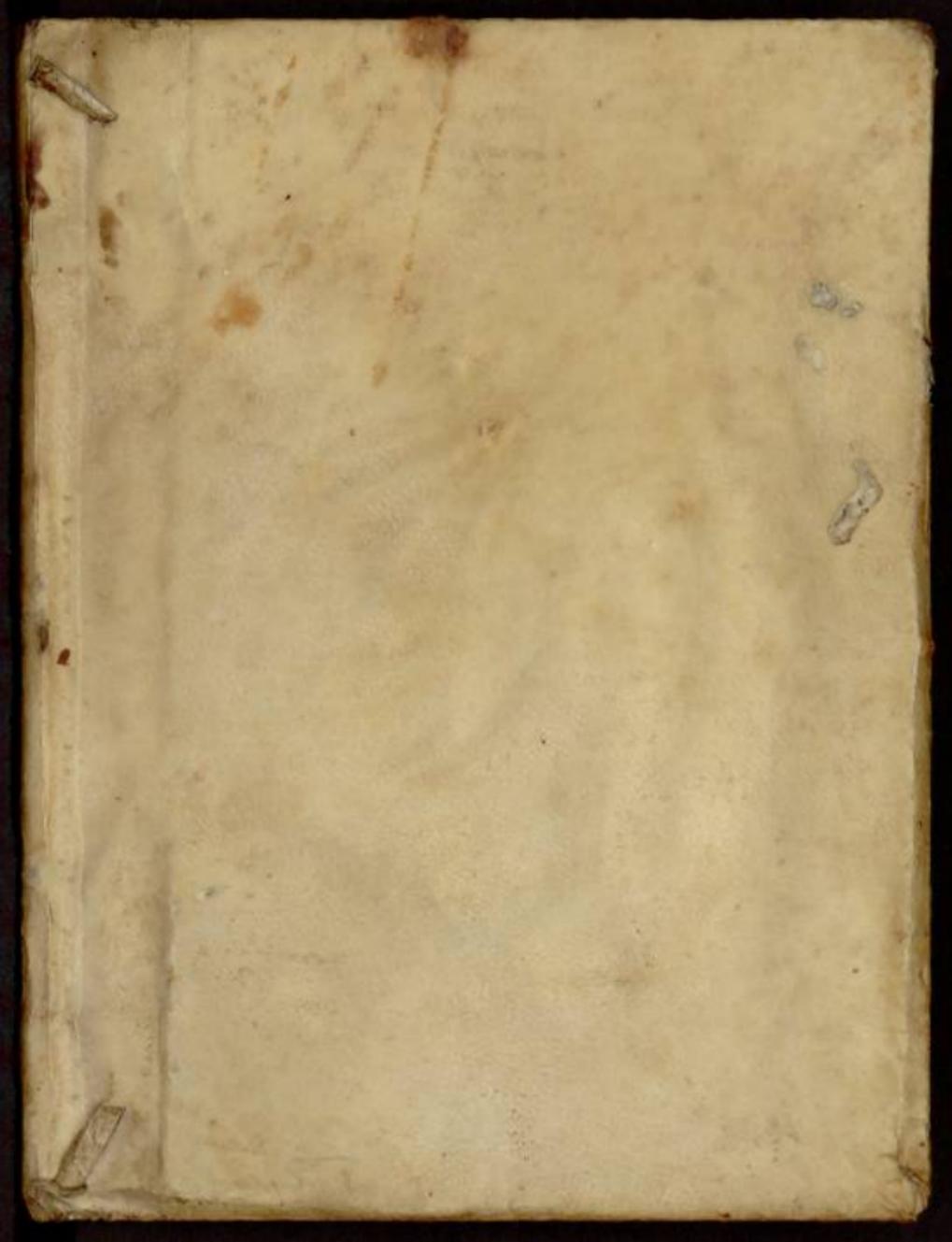

1056-520

livre pour plusieurs
mairons en poitrine

Y
c. m.

Cette histoire est
de Duran pour
mesdemoiselles

2

3

HISTORIÆ
ROMANAÆ.
AUTORES VARII.

QVORVM CATALOGVM
sequens continet pagella.

Reg. P.P. XVIII-633

TOLOSAE;

Apud PETRUM ROBERT, Collegii Tolosani
Societatis Jesu, Typographum & Bibliopolam,
sub Signo Nominis JESU.

M DXX

A U T O R U M I N H O C O P E R E
Contentorum Catalogus.

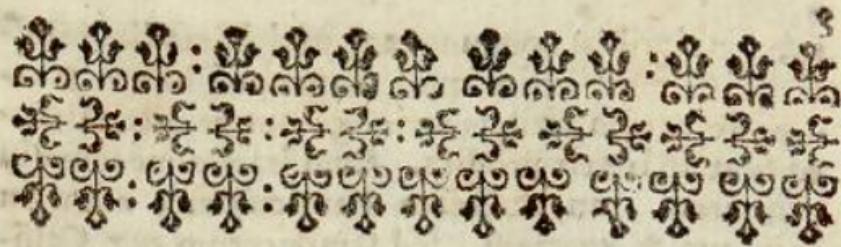
C. Velleii Paternuli Historia Romana ad
C. M. Viniciam libri II.

L. Flori de gestis Romanorum libri IV.
cum Annotationibus Joan. Camertis.

Sexti Ruffi v. C. de Historia Romana epi-
tome.

Messalæ Coruini oratoris clarissimi de pro-
genie Augusti Cæsaris libellus.

Eutropii v. c. Historia Romana libri x.
per Antonium Sconbovium integritati sua
restituti.

ILLUSTRISSIMO
SAXONIÆ DUCI
FRIDERICO,
PRINCIPI ELECTORI
BEATUS RHENANUS
SERENISSIMO DOMINO.

RE RUM pretiosarum etiam minutias magno videmus æstimari Princeps illustrissime : nam geminarii vulgo lapillorum quorundam frustula pluris indicant , quam quosdam integros lapides . Nec mirum , cum res ex viuitate , non ex mole sit æstimanda . Atque accidit quidem ut res mi-

nut & majoribus nonnunquam multis modis antestent. Gemmi enim quid magis pusillum? & tamen de harum viribus ac insignibus pretiis miranda sunt in literis prodita. Cum itaque mecum diu cogitarem, an Velleium Patrculum, autorem eximium & veterem, sed semihcerum tuę Celsitudini convenienter dicare possem, cui sciebam absolutissima quæque nuncupari debere, tandem persuasit me Vellei dignitas ei excellentia, ut tam insignis reliquias eloquentissimi scriptoris tibi potissimum elegantiorum studiorum Germanico Mecenati inseribetrem. Accessit etiam alia ratio, quod Georgius Spalatinus, vir eximie literatus & candidus, quo tua sublimitas ministro sacrorum & à consiliis utitur, ab hinc quatuor annos, cum intellexisset me quædam Historiarum fragmenta reperisse, statim per literas rogavit, ut i'las descripas isthuc mitterem, quo possent in Bibliotheca tua reponi, quam ut audio paras insignem bonis autoribus undecunque connectis referciendam. In qua te tua Celsitudo veterum quorundam Principum laudem emulatur, qui non minorem gloriam instructis Bibliothecis sunt consecuti, quam aliis conditis urbibus. Ac solent quidem montibus arcis incomparabili sumptu imponi, quæ toti regioni possint esse præsidio, dum quam longissime hostes arcentur: id quod nec tua Celsitudo negligit, tot propugnaculis vel à fundamento excitatis, vel in

meliorem faciem restitutis. At quanto melius est
Bibliothecas optimis impletas libris , Musis dedi-
care , quibus nullum certius præsidium abigendæ
proœul inscitiaz teterimi illius mortaliū hostis ?
Enim verò nobis hactenus magis defuerunt libri
quām ingenia , de bonis libris loquor , non tam
prophanis quām sacris. Qui ut proximis annis pro-
dire cœperunt , dii boni quām statim retrocessere
lucifugæ Sophistarum phalanges , splendorem emer-
gentis veritatis ferre non valentes : ut qui in tene-
bris humanarum traditionum velut novi quidam
Platonie specus habitatores per omnem vitam
fuerint versati. Itaque excelsissime Princeps de
Velleio tantum accipe , quantum nobis non invi-
dit vetustas , non indignum cui in Bibliotheca illa
tua vel primum locum tribuas. Describit is res Ro-
manas castissimo stylo per epitomen ab urbe con-
dita ad suam usque ætatem , hoc est , tempora Ti-
berii Cæsaris : nam sub hoc floruit , ut in vita an-
notavimus. Meminit quorundam , quæ nullorum
sunt prodi ta literis , saltem qui hodie extent : qua-
lis est deletarum cum Varo legionum Arminio du-
ce Historia , & quæ de Maroboduo Marcomano-
rum rege scribit , haud dubie tuæ Celsitudini tan-
to gratiora futura , quanto minus etiam doctissimis
viris hactenus fuere cognita , nam prioris rei tan-
tum in transcurso meminit Florus. Tanta autem
facundia his referendis utitur , ut quemadmodum

ipse Cæsari proximum à Tullio locum tribuit , sic
eum Cæsari parem faciam , aut saltem proximo
statuam loco . Quod si integer extaret , & à men-
dis purus , haud ambigerem quin doctissimus quis-
que meo subscriberet judicio : nunc quando men-
dis vitio vetustatis non caret , aliena culpa dig-
nitatem estimationis apud quosdam forsan amittet . Evidem ab hinc annos ut puto quinque cum
primum hunc in Murbacensi Bibliotheca reperi-
sem , & viderem tam prodigiose corruptum , ut
omnia restituere non foret humani ingenii , prope-
ranter ac infeliciter ab amico quodam descriptum ,
præmendum planè censebam donec melioris nobis
codicis fieret copia , quem acceperam haberet Mediolani , inventum olim à Georgio Merula . Ve-
rū dum frustra jam tres annos expectamus , in-
terim doctissimus quisque mecum expostulat , cur
tam insignem autorem studiosis communicare tan-
diu differam . Addunt convitia quidam , dictitan-
tes illum in hoc à me premi , ut olim alienum
opus tanquam ingenii mei fœturam gloriabundus
in publicum emittam . Proinde nunc edidimus om-
nium eruditorum votis expetitum , & antè pro-
missum , ne studiosos diutius hujus desiderio ma-
ceremus . Quod nullam sanè ob causam serius fac-
um est , quam ut syncerior exiret . Sed nimium mo-
tor Celsitudinem tuam , lege & amplectere candi-
diffimum scriptorem Velleum . Benewale Heros il-

Iustissimè , & bonis literis favere perge. Selestadii , Sexto Id. Decemb. Anno M. D. xx.

VITA VELLEII PATERCULI,

Per beatum Rhenanum.

Difficile est Velleii vitam describere , cùm nulus scriptorum , quod sciam , hujus meminierit , uno Tacito dempto , qui in libro terio P. Velleium præsidem exercitus Philipopolim Thraciæ urbem ab obsidione liberasse scribit , de hoc nostro haud dubie loquens. Cogimur itaque sequi conjecturas. Atq; in primis mihi fit probabile , cum Romæ natum , patre equestris ordinis , qui fuerit aliquando præfectus equitum sub Augusto nam scribit ipse in posteriori libro sub finem , se missum in Germaniam cum Tiberio protinus ab adoptione , præfectum equitum , successorem officii patris sui. Quo loco vita rationem exponens , docet se tribunatu castrorum antè functum , militari factum Tiberii Cæsaris in Germaniam proficiscentis , ac per novem continuos annos , aut præfecti , aut legati munere fuisse semper insigne. Ipse propemodum initia stipendiiorum suorum fecit Tribunus militum in Syria , hunc militiæ gradum ante P. Vinicio & P. Silio Coss. auspicatus. Quam rem his ipse verbis narrat : Quod spectaculum sub initia stipendiiorum

meorum Tribuno^m militium mihi visere contigit , quem militiæ gradum ante sub patre tuo M. Vinnici & P. Silio auspicatus in Thracia Macedonia- que mox Achaia Asiaque , & omnibus ad orientem visis provinciis & ore atque utroque maris Pontici latere , haud injucunda tot rerum , locorum , gentium , urbium recordatione perfruor. Majores Velleii fuisse Campanos quibusdam argumentis adducor ut credam. Ipse meminit C. Velleii avi sui , qui Pompeii Marciique Bruti ac Tyronis præfectus fabrum jam gravis xstate , sibi vim attulit , cum abiret Neapoli Tiberius Nero. Meminit & Minatii Magii atavi sui Asculanensis , qui nepos fuit Decii Magii, Campanorum principis celeberrimi fidelissimique , virti. Non præterit Capitonem patrum suum , virum ordinis senatorii , qui Agrippæ subscriptis in C. Cassium. Fratrem habuit Magium Celerem , cuius præcipua opæ Tiberius est usus in bello Dalmatico , in quo ille legatum egit , amplissimis deinde honoribus à triumphante Cæsare donatus. Eum , inquit , triumphum (is fuit Dalmaticus) mihi fratrique meo inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros comitari contigit. Cæterum honores ipse suos quos virtutibus emeruit , non tacet , cum inquit: Habuit in hoc quoque bello (de Pannonico loqui- tur) mediocritas nostra speciosi ministri locum. Finita equestri militia designatus Quæstor , nec-

dum senator æquatus senatoribus etiam designatis tribunis plebis , partem exercitus ab urbe traditi ab Augusto , perduxerunt ad filium ejus. In quæstura deinde remissa sorte provinciæ legatus ejusdem ad eundem missus , &c. Utinam autem extaret justum illud opus , in quod multa dicenda reservat , hic festinans , & velut res in transitu tantum indicans. Promittit etiam de bello Pannonicô justa volumina ordine omnia narraturus : sed addit , ut spero. Proinde conjiciimus eum tale quid meditatem morte fuisse sublatum , quæ plerunque gaudet res præclaras impedire. Alioqui non tacitus erat Fabius. Historicos utriusque linguae censens , quem miror hujus operis ad M. Vinicium non minisse. Sed genera tantum ille degustavit , non excusit Bibliothecas , id quod ipse ingenuus de se testatur. Meo sane judicio nulli secundus est Velleius inter Latinos , tam est castus ac nitidus in dicendo , mirastyle jucunditate ac clarissimo candore prædictus , quas dotes T. Livio Fabius assignat. Quod si modus hujus operis conciones receperisset , clarius haud dubie declarasset eloquentiam suam , cuius tamen hic satis abunde documentum dedit. Nam quid illa digressiuncula , quæ in M. Antonium Ciceronis jugulatorem exclamat , vel ornatus , vel gravius , vel acutius ? Tractandorum affectuum dubio procul egregie peritus fuit. Jam ut constet quisnam M. iste Vinicius fuerit , cui suam

Historiam inscripsit Velleius, adscribam Taciti verba ex quinto libro Historiæ Augusta. Vinicio oppidanum, inquit, genus. Callibus ortus, patre atque avo consularibus, cætera equestri familia erat, mitis ingenio & comptæ facundiæ. Huic Julianam neptem suam Germanico genitam Tiberius Cæsar copulavit. Hæc ille. Fuit itaque progener Tiberii Cæsaris, quos ille quatuor habuit. Hunc & Gn. Domitium, Cassium Longinum, & Rubellium Blandum. M. Vinicii meminit etiam Seneca. An verò non est immortalitate donare, semper victorum opus inscribere cuiquam? Reviviscit nunc cum Velleio M. Vinicius, cujus nomen ex hominum memoria nemo delebit, quandiu supererunt Velleii monumenta, etiam si illum Tacitus nullus prædicasset. Paterculorum nomen apud Romanos antiquum est. Sulpitiæ Paterculi filiæ meminit Livius. Selestadii, Idibus Decembbris, Anno, millesimo quingentesimo vigesimo.

BEATUS RHENANUS,

Lectori s.

Apparet Velleium ab urbis primordio Romanam Historiam omnem admirabili compendio duobus voluminibus fuisse complexum, etiam antiquioribus aliarum nationum gestis, præscritim in-

hujus prioris libri initio fineque per quam eleganter admixtis. Quorum voluminum prius hoc acephalon est, adeo non cæteris tantum rebus, verum etiam bonis autoribus, injuria vetustatis cuncta absumentis officere solet, ut quemadmodum Ausonius cecinit, Monimenta fatiscunt, Mors etiam saxis nominibusque venit: nos dicere possumus, Mors etiam scriptis, carminibusque venit. Quanquam puto magis hominum incuria accusandam, quam ipsam vetustatem. Poverant exemplaria ætatis vitio obsolescentia describi, poterant vitis instar obsenium jamjam emorituræ per novas propagines restitui, si fuissent quos hujus rei cura tetigisset. Et certe fuerunt, qui tamenti parum docti, præstiterunt tamen quod potuerunt: quibus habendam gratiam censeo, quodd horum saltem opera qualicunque miseras bonorum autorum reliquias licet mendoſissimè exceptas, conservatas videamus, si modo conservari est, tam depravate esse descriptum. Utinam vero quidam autores extarent, quamlibet mendoſe scripti: possent in illis multa restitui per viros eruditos, ac judicio præditos. Egregie sudatum est in hac parte à Benedictinis olim, in asservandis inquam veterum monimentis. At postquam prochotyrañi isti irrepserunt, conspiratum est in veteres autores, ut istorum somnia mundo commodius obtrudi possent. Sed hæc ap̄os dionusia videri queant, cum

de Velleio potius sit habendus sermo. Scribit is
sub finem hujus liberi , statuisse se priorem hujus
voluminis , posterioremque partem non inutili re-
rum notitia in artum contracta distingue. Proinde
quemadmodum illic in fine refert , quæ post
Romam à Gallis captam deductæ sint coloniæ
jussu senatus , & quo tempore : sic in hoc fragmen-
to prioris libri , compendio quodam describit ,
Primum , quam quisque civitatem ex Heroibus
illis qui Troiam obsederant confecto jam bello
condiderit , quamve occuparit insulam. Deinde
res per illam ætatem gestas , de Pelopidis , Hera-
clidis , Atheniensibus , Peloponnesiis , Tyriis ,
Achæis , Pelasgis , Lacedæmoniis , Chalcideni-
bus , qui novas urbes vel extruxerint , vel in alias
regiones commigrarint multa recensens. Id quod
Strabo quoque solet indicate , nec omittit Livius ,
& hujus abbreviator Florus. Verum ut intelligas
hujus fragmenti initium , loquitur de Pyliorum
exercitu , qui cum disjectis tempestate navibus ,
ducem suum Nestorem amisissent , Metapontum
condiderunt. Potes conjicere Lector , huic operi
præfationem suam deesse , bella haud dubie &
elegantem. Sed jam lege Velleium , & nostris
laboribus gratus eslo.

C. VELLEII PATERCULI
 HISTORIÆ ROMANÆ
 AD M. VINICIUM C O S ,
Prius volumen, sed acephalon.

TEmpestate distractus à duce suo Nestore, Metapontum condidit. Teucer non receptus à patre Telamone, ob segnitiam non vindicatæ fratriæ injuriæ, Cyprum adpulsus, cognominem patriæ suæ Salamina constituit. Pyrrhus Achillis filius Epirum occupavit. Philippus Ephyram in Thesprotia. At rex regum Agamemnon tempestate in Cretam insulam rejectus, tres ibi urbes, statuit, duas à patriæ nomine, unam à victoriæ memoria, Mycenæ, Tegæam, Pergamum. Idem mox scelere patruelis fratriæ Ægisti hæreditarium exercentis in eum odium, & facinore uxoris oppressus, occiditur. Regni potitur Ægistus per annos vii. Hunc Orestes matrenque socia consiliorum omnium sorore Elektra, virilis animi fœmina, obtruncat. Factum ejus à diis comprobatum spatio yitæ & felicitate imperii apparuit: quippe vixit

annis xc. Regnavit lxx. qui se etiam à Pyrrho Achillis filio virtute vindicavit, nam quod pactæ ejus Menelai atque Helenæ filiæ Herniones nuptias occupaverat, Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus & Tyrrhenus fratres, cum regnarent in Lydia, sterilitate frugū coaspulti sortiti sunt uter cum parte multitudinis patria decederet. Sors Tyrrhenum contigit: pervectus in Italiam, & loco & incolis, & mari nobile ac perpetuum à se nomen dedit, post Orestis interitum, filii ejus Penthelus & Tisamenus regnavere triennio. Tum ferè anno octogesimo post Troiam captam, centesimo & vigesimo quam Hercules ad deos excesserat, Pelopis progenies, quæ omni hoc tempore pulsis Heraclidis Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. Duces recuperandi imperii fuere, Teminus, Cresphontes, Aristodemus, quorum atavus fuerat. Eodem fermè tempore Athenæ sub regibus esse desierunt, quorum ultimus rex fuit Codrus Melanthi filius, vir non prætereundus: quippe cum Lacedæmonii gravi bello Atticos premerent, respondissetque Pythius, quorum dux ab hoste esset occisus: eos futuros superiores, deposita veste regia, pastoralē cultum induit: immixtusque castris hostium de industria, imprudenter rixam ciens interenptus est. Codrum cum morte æterna gloria, Atheniensis secuta victoria est. Quis eum non miretur,

qui his attibus mortem quæsierit, quibus ab ignavis vita quæri solet. Hujus filius Medon primus Archon Athenis fuit. Ab hoc posteri apud Atticos dicti Medontidæ: sed hi insequentesque Archontes usque ad Charopem dum viverent, eum honorem usurpabant. Peloponnesi digredientes finibus Atticis, Megaram medium Corintho Athenisque urbem condidere. Ea tempestate & Tyria classis plurimum pollens mari in ultimo Hispaniæ tractu, in extremo nostri orbis termino insulam circumfusam Oceano, per exiguo à continentि divisam freto, Gadeis condidit. Ab iisdem post paucos annos in Africa, Utica condita est. Exclusi ab Heraclidis Orestis, liberi, jastatique cum variis casibus tum saevitia maris quintodecimo anno sedem cepere circa Lesbum insulam. Tum Græcia maximis concusſa est motibus: Achæi ex Laconica pulsi, eas occupavere sedes, quas nunc obtinent. Pelasgi Athenas commigravere. Acerque belli juvénis nomine Thessalus, natione Thesprotius, cum magna civium manu eam regionem armis occupavit, quæ nunc ab ejus nomine Thessalia appellatur, ante Myrmidonum vocitata civitas. Quo nomine murari convenit eos, qui Iliaca componentes tempora de ea regione ut Thessalia commemorant, quod cum alii faciant, Tragici frequentissime faciunt, quibus minime id concedendum est: nihil enim ex persona poëtæ,

sed omnia sub eorum qui illo tempore vixerunt, dixerunt. Quod si quis à Theffalo Herculis filio eos appellatos Theffalos dicet, reddenda erit ei ratio, cur nunquam ante hunc insequentem Thessalum; ea gens id nominis usurpaverit. Paulo ante Aletes sextus ab Hercule Hippotis filius, Corinthum quæ antea fuerat Ephyre, claustra Peloponnesi continentem, in isthmo condidit. Neque est quod miremur ab Homero nominari Corinthum: nam ex persona poëtæ & hanc urbem & quasdam Ionum colonias, iis nominibus appellat, quibus voeabantur ætate ejus, multo post Ilium captum conditæ. Athenienses in Eubœa Chalcida & Eretriam colonis occupavere. Lacedæmonii in Asia Magnesiam. Nec multo post Chalcidenes orti, ut prædiximus, Atticis, Hippocle & Magasthene ducibus, Cumas in Italia condiderunt. Hujus classis cursum esse directum alii columbæ antecedentis volatu ferunt, alii nocturno æris sono, qualis Cere alibus sacris cieri solet. Pars horum civium magno post intervallo Neapolim condidit. Utriusque urbis eximia semper in Romanos fides, facit eas nobilitate, atque amicitate sua dignissimas. Sed aliis diligentior ritus patrii mansit custodia. Cumanos Osca mutavit vincinia. Vires autem veteres earum urbium, hodieque magnitudo ostentat mœnium. Subsequenti tempore magna vis Græce juventutis, abundantia

dantia virium, sedes quæritans, in Asiam se effudit. Nam & Iones duce Ione profecti Athenis nobilissimam partem regionis maritimæ occupavere, quæ hodieque appellatur Ionia, urbesque constituere Ephesum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, Myuntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam, multasque in Aegæo atque Icatio occupavere insulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Parum, Delum, aliasque ignobiles. Et mox Aeolii eadem profecti Græcia, logissimisque acti erroribus non minus illustres obtinuerunt locos, clarasque urbes condiderunt, Smyrnam, Cymen, Antissam, Myrinam, Mytilenique & alias urbes quæ sunt in Lesbo insula. Clarissimum deinde HOMERI inluxit ingenium, sine exemplo maximum, qui magnitudine operis & fulgore carminum solus appellari poëta meruit, in quo hoc maximum est, quod neque ante illum quem ille imitaretur, neque post illum qui cum imitari possit inventus est. Neque quenquam aliū cuius operis primus autor fuerit in eo perfectissimum, præter Homerū & Archilochum reperiemus. Hic longius à temporibus belli, quod composuit, Troici, quam quidam tentur, absuit. Nam fermè ante annos DCCCCL. floruit, intra mille natus est. Quo nomine non est mirandum quod sæpe illud usurpat. Hoc enim ut hominem, ita seculorum notatur differentia. Quem si quis cæcum genitum

putat, omnibus sensibus orbus est. In sequenti tempore imperium Asiaticum ab Assyriis quid id obtinuerant annis M L X X. translatum est ad Medos, abhinc annos fermè D C C I X X. quippe Sardanapalum eorum regem mollitiis fluentem, & nimium felicem, malo suo, tertio & tricesimo loco ab Nino & Semiramide, qui Babylona condiderant, natum, ita ut semper successor regni paterni foret filius, Pharnaces Medus imperio vitaque privavit. Ea ætate clarissimus Graii nominis Lycurgus Lacedæmonius, vir generis regii, fuit severissimum justissimumque legum autor, & disciplinæ convenientissimæ vir, cuius quandiu Sparta diligens fuit, excelsissime floruit. Hoc tractu temporum ante annos quinque & sexaginta quam urbs Romana conderetur, ab Elissa Tyria, quam quidam Didò autumant, Carthago conditur. Circa quod tempus Caranus, vir generis regii, sextus decimus ab Hercule, profectus Argis regnum Macedoniae occupavit, à quo Magnus Alexander cum fuerit septimusdecimus, jure, materni generis Achille autore, paterni Hercule gloriatus est. Æmylius Sura de annis Po. Romani. Assyrii principes omnium genitum rerum potiti sunt. Deinde Medi, Postea Persæ, deinde Macedones. Exinde duobus regibus Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam devictis, summa imperii ad

Po. Romanum pervenit. Inter hoc tempus & initium Nini regis Assyriorum, qui princeps rerum potitus, intersunt anni M. D C C C C. X C V. Hujus temporis æqualis HESIODUS fuit, circa C XX. annos distinctus ab Homeri ætate, vir perelegantis ingenii, & mollissima dulcedine carminū memorabilis: otii, quietisque cupidissimus, ut tempore tanto viro, ita operis autoritate proximus, qui vitavit ne in id quod Homerus incidere, patriamque & parentes testatus est: sed patriam (quia multatus ab ea erat) contumeliosissime. Dum in externis moror, incidi in rem domesticam, maximique erroris, & multum discrepantem autotum opinionibus. Nam quidam hujus temporis tractu aīunt à Tuscis Capuam Nolamque conditam ante annos ferè DCCXXX. Quibus equidem adsenserim. Sed Marcus Cato quantum differt? qui dicat Capuam ab eisdem Tuscis conditam, ac subinde Nolam: Stetisse autem Capuam antequam à Romanis caperetur, annis circiter C C L X. Quod si ita est, cum sint à Capua rapta anni C C X L. Ut condita est, anni sunt ferè D. Ego pace diligentiae Catonis dixerim, vix crediderim tam maturæ tantam urbem creyisse, floruisse, concidisse, resurrexisse. Clarissimum deinde omnium iudicrum certamen & ad excitandam corporis animique virtutem efficacissimum Olympiorum initium habuit autorem

Iphitum Elium. Is eos ludos mercatunque instituit ante annos quam tu M. Vinici consulatum inires D C C C X X I I I . Hoc sacrum eodem loco instituisse fertur ab hinc annos fermè M C C L . Atreus , cum Pelopi patri funebres ludos ficeret : quo quidem in ludicro omnis generis certaminum Hercules victor extitit. Tum Athenis perpetui Archontes esse desierunt , cum fuisset ultimus Alemæon , cæperuntque in denos annos creari : quæ consuetudo in annos LXX . Mansit , ac deinde annuis commissa est magistratibus resp. Ex iis qui denis annis præfuerunt , primus fuit Chatops , ultimus Erix. Ex annuis primus Creom. Sexta Olympiade post duo & viginti annos quam prima constituta fuerat , Romulus Martis filius ultus injurias avi , Ronam urbem Parilibus in Palatio condidit. A quo tempore ad vos COSS. Anni sunt DCC. LXXXV. Id actum post Trojam captam annis CCCXXXVII. Id gessit Romulus , adjutus legionibus Latini avi sui. Libenter enim his qui ita prodiderunt accesserim , cum aliter firmare urbem novam tam vicinis Vejentibus aliisque Etruscis ac Sabinis cum imbelli & pastorali manu vix potuerit , quanquam jam asylo facto inter duos ludos auxit. Hic centum homines electos appellatosque Patres , instituit consilii publici. Hanc originem nomem Patriciorum habet. Raptus virginum Sabinarum.

BEATUS RHEÑANUS,

LECTORI S.

HIC Velleio nostro rursum atrox vulnus inflixit
injuria temporis, quod neque Aesculapius, neque
Chiron medici illi Poëtici, quanlibet à veteribus egre-
gie laudati, curare norint. Nam bonam operis partem
hoc loco deesse nullus dubitabit. Porro omnis meden-
di spes in integro sita est exemplari: quale repertum jam
olim ayunt à Georgio Merula inter eos libros, de quo-
rum ille inventione magnopere gloriatur in Epistola
quadam, quæ inter Politianicas legitur. Sed isti rumo-
ri fidem non habeo. Scilicet tantus vir nugas ædidi-
set (sic enim quasdam veterum grammaticorum quis-
quilias ab illo publicatas non injuria vocavero præser-
tim cum Velleio commissas) & hoc opus suppressisset
nobis, unde plus ad illum gloriae, & ad studiosos com-
modi redditum erat, quam ex sexcentis istius generis
grammaticorum schedis. Nos hac æditione nostra, ta-
met si mutila, provocabimus Italos, ut nobis quod natū-
sumus in medium conferentibus, ipsi quoque sua candide
studiosis impertiant. Sed de hac re plus satis jam lo-
quuti sumus. Cæterum ut quasi viam tibi sternamus
ad sequentis Velleiani fragmenti intelligentiam, quod
in media fermè periodo sublatis anterioribus aliquot
ternionibus abruptum est. In hac ultima prioris libri
particula Velleius decursis antè cunctis historiis jam

inde ab urbe condita , propemodum ad initium tertii belli Punici pervenit , quo Carthago fuit excisa. Ante quod Macedonicum geri cœptum est : in quo P. Licinius Crassus , cui Macedonia decreta erat , contra Perseum regem pugnans , inferior discessit. Perseus verò perpendens inconstantiam fortunæ , tamentsi victor , æquam pacis conditionem à Romanis accipere paratus erat. Iniquam Licinius obtulit , ut se videlicet , suaque senatui Romano dederet , quemadmodum refert Eutropius. Forsan igitur hic Vellei sensus fuerit , Perseus Macedonum rex conditionem pacis quam timuerat hostis expetit. Nisi de Gentio Illyriorum rege loquatur , quem Perseus subegit : ut sit sensus , Gentius iniquam à Perseo conditionem quam timuerat hostis expetit. Neuter tamen mihi magnopere arridet. Sed fuit hic aliquid dicendum. At ridiculum est ibi tam anxie diligentem esse , ubi diligentia locum non habet , verum sola divinatio.

Quam timuerat hostis expetit. Nam biennio adeo varia fortuna cum COSS. Conflixerat , ut plerunque superior fuerit , magnamque partem Græciæ in societatem suam perduceret. Quin Rhodii quoque fidelissimi antè Romanis , tum dubia fide , speculati fortunam , proniores regis partibus fuisse visi sunt : & rex Eumenes in eo bello medius fuit animo , neque fratriis initiis , neque suæ respondit consuetudini. Tum Senatus populusque Romanus , L. Æmilius Paulum , qui & Præ-

tor & C O S. triumphaverat , virum in tantum laudandum , in quantum intelligi virtus potest , C O S. Creavit , filium ejus Pauli , qui ad Cannas quām tergiversanter perniciosa Reip. Pugnam inierat , tam fortiter in ea mortem obierat . Is Perseum ingenti prælio apud urbem nomine Pydnam in Macedonia fusum fugatumque castris exuit , deletisque ejus copiis , destitutum omni spe , coëgit è Macedonia profugere : quam ille linquens in insulam Samothraciam profugit , templisque se religioni supplicem credidit . Ad eum Gn. Octavius P R. qui classi præcerat , pervenit , & ratione magis quām vi persuasit , ut se Romanorum fidei committeret . Ita Paulus maximum nobilissimumque regem in triumpho duxit : Quo anno & Octavii P R. Navalis , & Anicii , regem Illyriorum Gentium ante currum agentis triumphi fuere celebres . Quām sit adsidua eminentis fortunæ comes invidia , altissimisque adhæreat , etiā hoc colligi potest , quod cum Anicii Octavique triumphum nemo interpellaret , fuere qui Pauli impedire obniterentur : cuius tantum priores excessit , vel magnitudine regis Persei , vel specie simulacrorum , vel modo pecuniæ , ut bis milies centies h-s ærario contulerit , & omnium anteactorum comparationem amplitudine vicerit . Per idem tempus , cum Antiochus Epiphæes , qui Athenis Olympictum inchoavit , tum regem Syriæ Ptolmæum puerū Ale-

xandriæ obſideret, missus est ad eum legatus M.
Popilius Lænas, qui juberet incepto deſiſtere: man-
dataq; exposuit, & regē deliberaturū ſe dicentem
circumſcripsit virgula, iuſtitq; prius reſponſum red-
dere quām egredetur finito harenæ circulo. ſic co-
gitationē regiā romana diſiecit cōſtantia, obeditūq;
Imperio. Lucio autem Paulo, magnæ victoriæ com-
poti, quatuor filii fuere: ex iis duos natu majores,
unum P. Scipioni P. Africani filio, nihil ex paterna
majestate præter ſpeciem nominis vigoremque elo-
quentiæ retinenti in adoptionem dederat, alterum
Fabio Maximo. Duos minores natu, prætextatos,
quo tempore victoriā adeptus est, habuit. Is cum
in concione extra urbem more majorum ante trium-
phi diem, ordinem actorum ſuorum commemoraret,
deos immortaleis precatus est, ut ſi quis eorum in-
videret operibus ac fortunæ ſuæ, in ipsum potius
ſevirent, quām in Rempub. quæ vox veluti oraculo
emissa, magna parte eum ſpoliavit ſanguinis ſui.
Nam alterum ex his quos in familia retinuerat libe-
ris, ante paucos triumphi, alterum post pauciores
amisit dies. Aspera circa hæc tempora Censura Fu-
luii Flacci & Posthumii Albini fuit, quippe Fulvii
Censoris frater. & quidem consors, Cn. Fulvius ſe-
natu motus est ab iis Censoribus. Post viētum cap-
tumque Perſeum, qui quadriennio post in libera
eufodia Albæ decessit, Pseudophilippus à menda-
cio ſimulatæ originis appellatus, qui ſe Philippum

regiæque stirpis ferebat , cum esset ultimæ , armis
occupata Macedonia , adsumpti regni insignibus ,
brevi temeritatis poenas dedit : quippe Q. Metel-
lus , P R. cui ex virtute Macedonicæ nomem indi-
tum , præclara victoria ipsum gentemque superavit ,
& immanni etiam Achæos rebellare incipientes fudit
acie. Hic est Metellus Macedonicus , qui porticus
quæ fuere circundatæ duabus ædibus sine inscrip-
tione positis , quæ nunc Octaviæ porticibus am-
biuntur , fecerat : quique hanc turmam statuarum
equestrium quæ frontem ædium spectant , hodieque
maximum ornamentum ejus loci , ex Macedonia
detulit , cuius turnæ hanc causam referunt. Mag-
num Alexandrum impetrasse à Lysippo singulari-
taliū autore operum , ut eorum equitum qui ex
ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant ex-
pressa similitudine figurarum , faceret statuas & ip-
sius quoque iis interponeret. Hic idem primus om-
nium Romæ ædem ex marniore in iis ipsis monu-
mentis molitus , vel magnificentiæ , vel luxuriæ
princeps fuit. Vix ullius gentis , ætatis , ordinis ,
hominem inveneris , cuius felicitatem fortunæ Me-
telli compares. Nam præter excellentes triumphos
honoresque amplissimos , & principale in Repub.
fastigium , extentumque vitæ spatium , & acreis
innocentesque pro Repub. cum inimicis contentio-
nes , quatuor filios sustulit , omnes adultæ ætatis vi-
dit omnes reliquit superstites , & honoratissimos ;

mortui ejus lectum pro rostris sustulerunt quatuor filii, unus consularis & censorius, alter Consularis, tertius consul, quartus Candidatus consulatus, quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis feliciter de vita migrare, quā mori. Universale deinde (ut prædiximus) instincta in bellum Achaia, cū pars magna ejusdem Metelli Macedonici virtute armisq; tractæ erat, maxime Corinthiis, in arma cum gravibus etiā in Romanos contumeliis instigantibus, destinatus ei bello gerendo cōs. Mummius. Et sub idem tempus magis quia volebant Romani quidquid de Carthaginensibus diceretur credere, quām quia credenda afferebantur, statuit senatus Carthaginem excidere. Ita eodem tempore P. Scipio Æmilianus, vir avitis P. Africani, paternisque L. Pauli virtutibus similimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingeniique ac studiorum eminentissimus seculi sui, qui nihil in vita nisi laudandum aut fecit, aut dixit, ac sensit, quem Paulo genitum, adoptatum à Scipione Africani filio diximus, Ædilitatem petens cōs. creatus est. Bellum Carthagini jam antè biennium à prioribus cōss. illatū, majore vi intulit, cum antè in Hispania mirali corona, in Africa obsidionali donatus esset in Hispania verò etiam ex provocatione, ipse modicus viriū, immanis magnitudinis hostem interemisset: Eamq; urbem magis invidia imperii, quām ullius ejus temporis noxiæ invisam Romano nomini, funditus

sustulit , secitque suæ virtutis monumentum , quod fuerat avi ejus clementiæ. Carthago diruta est cum stetisset annis D C L X V I I . abhinc annos CCLXXVII. Cn. Cornelio Lentulo , L. Mummio c o s s . Hunc finem habuit Romani imperii Carthago æmula , cum qua bellare majores nostri coepere , Claudio & Fuluto c o s s . ante annos C C X C V I . quām tu M. Vinici consulatum inires. Ita per annos C X V . aut bellum inter eos populos , aut belli præparatio , aut infida pax fuit. Neque se Rema jam terratum orbe superato , securam speravit fore , si nomen usquam stantis maneret Carthaginis : adeo ODIUM certaminibus ortum ultra metum durat , & ne in victis quidem deponitur : neque ante invisum esse definit , quām esse desit. Ante triennium quām Carthago deleretur , M. Cato perpetuus diruendæ ejus autor , L. Censorino M. Manlio c o s s . mortem obiit. Eodem anno quo Carthago concidit , L. Mummius Corinthum post annos D C C C C L I I . quām ab Alete Hippotis filio erat condita , funditus eruit. Uterque imperator devictæ à se gentis nomine honoratus , alter Africanus alter appellatus est Achaicus. Nec quisquam ex novis hominibus prior Mummio cognomen virtute partum vindicavit. Diversi imperatoribus mores , diversa fuere studia : quippe Scipio tam elegans liberalium studiorum omnisque doctrinæ & autor & admirator fuit , ut Polybium Panætiumque præ-

cellentes ingenio viros domi , militiæque secum
habuerit. Neque enim quisquam hoc Scipione ele-
gantius intervalla negotiorum otio dispunxit , sem-
perque aut belli , aut pacis serviit artibus. Semper
inter arma ac studia versatus , aut corpus periculis,
aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam ru-
dis fuit , ut capta Corinþho , cum maximorum ar-
tificiū perfectas manibus tabulas , ac statuas in Itali-
am portandas locaret , juberet prædici conducen-
tibus , si eas perdidissent , novas eos reddituros,
Non tamen puto dubites Vinici , quin magis pro
Repub. fuerit manere adhuc rudem Corinthorum
intellectum , quām in tantum ea intelligi : & quin
hac prudentia , illa imprudentia decori publico
suerit convenientior. Cum facilius cujusque rei in
unum contracta species , quām divisa temporibus
oculis animisque in hæreat , statui priorem hujus
voluminis , posterioremque partem non inutili re-
rum noticia in artuum contracta distinguere , atque
huic loco inserere , quæ quoque tempore post Ro-
manam à Gallis captam deducta sit colonia , jussu
senatus. Nam militarium & causa , & autores , &
ipsarum præfulgent nomina. Huic rei per idem tem-
pus civitates propagatas , auctumque Romanum no-
men communione juris haud intempestive subtex-
turi videuntur. Post septem annos quām Galli urbem
ceperunt. Sutrium deducta colonia est , & post an-
num Setina , novemque interjectis annis Nepe ,

deinde interpositis duobus et triginta Aricini in civitatem recepti. Abhinc annos autem ccccl. Sp. Posthumio, Veturio Calvino coss. Campanis data est civitas, partique Samnitium sine suffragio. Et eodem anno Cales deducta colonia. Interjecto deinde triennio, Fundani & Formiani in civitatem recepti, eo ipso anno, quo Alexandria condita est. Insequentibusque; coss. à Sp. Pothumio, Philone Publio censoribus, Acerranis data civitas. Et post triennium Terracinam deducta colonia: interpositoq; quadriennio Luceritæ: ac deinde interjecto triennio, Sueffia Autunca, & Saticula Interamnaque post biennium. Decem deinde hoc munere anni vacaverunt, tunc Soræ atque Alba deductæ coloniæ, & Carseoli post biennium. At quintū Fabio, Decio Mure quartum coss. quo anno Pyrrhus regnare cœpit, Sinuefam, Minturnasque missi coloni, post quadriennium Venusiam: interjectoque biennio M. Curio & Rufino Cornelio coss. Sabinis sine suffragio data civitas; id actum ante annos fermè cccxx. At Cossam & Paestum abhinc annos fermè trecentos, Fabio Dorsone, Claudio Canina coss. Interjecto quinquemnio, Sempronio Sopho, & Appio Cæci filio coss. Ariminum, Beneventum, coloni missi: & suffragii ferendi jus Sabiniis datum. At initio primi belli Punici Firnum & Castrum colonis occupata: & post annum Æternia, postque xxi. annos Æsulum & Alfum,

Fregellæque post biennium, proximoque anno Totquato, Sempronioque coss. Brundisium, & post triennium Spoletium, quo anno Floralium ludorum factum est initium. Postque biennium deducta Valentia, & sub adventum in Italiam Hannibalis Cremona atque Placentia. Deinde neque dum Hannibal in Italia moratur, neque proximis post excessum ejus annis, vacavit Romanis colonias condere, cum esset in bello conquirendus potius miles, quam dimittendus, & post bellum vites refovendæ magis. quam spargendæ. Cu. autem Manlio Volsone, M. Fulvio Nobiliore coss. Bononia deducta colonia abhinc annos fermè ccxvii. & post quadriennium Pisaurum ac Potentia, interjectoque triennio Aquileia & Gravisca, & post quadriennium Luca. Eodem temporum tractu, quanquam apud quosdam ambigitur, Puteolos Salernumque & Buxentum missi coloni, Auximum autem in Picenum abhinc annos fermè clxxxvii. ante triennium quam Cassius censor à Lupercali in palatium versus theatrum facere instituit, cui in demoliendo eximia civitatis severitas & cos. Cepio restitere, quod ego inter clarissima publicæ voluntatis argumenta numeraverim. Cassio autem Longino, & Sextio Calvino, qui Sallies apud Aquas quæ ab eo Sextiæ appellantur devicit, coss. Fabrateria deducta est, abhinc annos ferme clvii. Et post annum, Scylacium, Minervium, Tarentum

Neptunia, Carthagoque; in Africa prima (ut præ-diximus) extra Italiam colonia condita est: de Dertona ambigitur. Narbo autem Martius in Gallia M. Portio Q. Martio coss. abhinc annos circiter CLIII deducta colonia est: post tres & viginti annos in Baciennis Eporedia, Mario sexies Valerioque Flacco coss. Neque facile memoriae mandaverim, quæ, nisi milataris, post hoc tempus deducta sit. Cum hæc particula operis velut formam propositi excesserit, quanquam intelligo mihi in hac tam præcipiti festinatione, quæ me totæ pronive gurgitis ac verticis modo, nusquam paritur consistere, penè magis necessaria prætereunda, quam supervacua amplectenda: ne nequeo tamen temperate mihi, quin rem sæpe agitatam animo meo, neque ad liquidum ratione perductam signem stylo. Quis enim abunde mirari potest, quod eminens-tissima cujusque professionis ingenia in eandem formam, & in idem artati temporis congruens spatium, & quemadmodum clausa capsa, alioque septo diversi generis animalia, nihilominus separata alienis, in unum quoque corpus congregantur: ita cujusq; clari operis capacia ingenia in similitudine & temporum & profectuum semetipsa ab aliis separaverunt. Una neque multorum annorum spatio divisa ætas, per divini spiritus viros, Æschylum, Sophoclem, Euripidem, illustravit Tragœdias: Una priscam illam & Veterem sub Cratino, Ari-

tophanè & Eupolide Comœdiam : ac novam Comœdicam Menandrus , æqualesque ejus ætatis magis quām operis Philemon ac Diphilus , & invenerē intra paucissimos annos , neque imitanda reliquere . Philosophorum quoque ingenia Socratico ore defluentia omnium , quos paulo ante enumeravimus , quanto post Platonis Aristotelisque mortem flouere spatio ? Quid ante Isocratem ? quid post ejus auditores , eorumque discipulos clarum in oratoribus fuit ? adeo quidem artatum angustiis temporum , ut nemo memoria dignus alter ab altero videri nequiverint . Neque hoc in Græcis quām in Romanis evenit magis . Nam nisi aspera ac rudia repetas , & inventi laudanda nomina , in Accio circaque Romana Tragoëdia est : dulcesque Latini leporis faceſiæ per Cæciliū , Terentiumque , & Afranum sub pari ætate nituerunt . Historicos , ut Livium quoque priorum ætati astruas , præter Catonem & quosdam veteres & obscuros , minus LXXX. annis circundatum ævum tulit : ut nec poëtarum in antiquius citeriusve processit ubertas . At oratio ac vis forensis , perfectumque prosæ eloquentiæ decus , ut idem separetur Cato pace P. Crassi , Scipionisque & Lælii , & Gracchorum , & Fannii & Ser. Galbae dixerim , ita universa sub principe operis sui erupit TULLIO , ut delectatī ante eum paucissimis , mirari verò neminem possis , nisi aut ab illo visum , aut qui illum viderit . Hoc idem

idem evenisse grammaticis, plastis, pictoribus,
sculptoribus, quisquis temporum institutis notis,
reperiet, & eminentiam cujusque operis atq[ue] illis
temporum claustris circumdata[m]. Hujus ergo
præcedentisque seculi ingeniorum similitudines
congregantis & studium par, & in emolumen-
tum, causas cum semper requiro, nunquam repe-
rio, quas esse veras confidam, sed fortasse veri
similes, inter quas has maxime. Alit simulatio in-
genia: & nunc invidia, nunc admiratio incita-
tionem accedit, naturaque quod summa studio
petitum est, ascendit in summum, difficilisque
in perfecto mora est, naturaliterque quod procede-
re non potest, recedit, & ut primo ad consequen-
dos, quos priores ducimus, accendimur, ita ubi
aut præteriri, aut æquari eos posse desperavimus,
studium cum spe senescit, & quod adsequi non
potest, sequi desinit, & velut occupatam relin-
quens materiam, quarit novam, præteritoque
eo, in quo eminere non possumus, aliquid in quo
nitamus, conquerimus, sequiturque ut frequens
ac mobilis transitus maximum perfecti operis im-
pedimentum sit. Transit admiratio ad conditionem
temporum, & ad orbium. Una urbs Attica pluri-
bus annis eloquentia, quam universa Græcia,
operibusque floruit, adeo ut corpora gentis il-
lius separata sint in alias civitates, ingenia vero
solidi Atheniensium muris clausa existimes. Neque

ego hoc magis miratus sim , quām neminem Argivum , Thebanum , Lacedæmonium oratorem , aut dum vixit autoritate , aut post mortem memoria dignum existimatum , quæ urbes talium studiorum fuere steriles , ni Thebas unum os Pindari inluminaret . Nam Alcmana Lacones falsò sibi vindicant .

C. VELLEII PATERCULI HISTORIAE ROMANAÆ

Posterioris volumen ad M. Vinicium Consulem.

Potentia Romanorum prior Scipio viam aperuerat , luxuria posterior aperuit : quippe remoto Cartaginis metu , sublataque imperii æmula , non gradu , sed præcipiti cursu à virtute descitum , ad vitia transcursum : vetus disciplina deserta , nova inducta : in somnum à vigiliis , ab armis ad voluptates , à negotiis in otium conversa civitas . Tum Scipio Nasica in Capitolio porticus , tum quas prædiximus Metellus , tum in Circo Cn. Octavius multo amœnissimam , moliti sunt : publicamque magnificentiam secuta privata luxuria

est. Triste deinde & contumeliosum bellum in Hispania duce latronum Viriatho secutum est: quod ita varia fortuna gestum est, ut saepius Romanorum gereretur adversa. Sed interempto Viriatho fraude magis quam virtute Servilii Cæpionis. Num antinum gravius exarsit. Hæc urbs nunquam x. milibus plura propriæ juventutis armavit, sed vel ferocia ingenii, vel inscitia nostrorum ducum, vel fortunæ indulgentia, cum alios duces, tum Pompeium magni nominis virum ad turpissima deduxit fœdera (hic primus è Pompeiis c o s. fuit) nec minus turpia ac detestabilia Mancinum Hostilium c o s. Sed Pompeium gratia impunitum habuit, Mancinum verecundia: quippe non recusando perduxit hic, ut per Feciales nudus ac post tergum religatis manibus dederetur hostibus: quem illi recipere se negaverunt, sicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, publicam violationem fidei non debere unius lui sanguine. Immanem deditio Mancini civitatis movit dissensionem: quippe Tib. Gracchus, Tib. Gracchi clarissimi atque eminentissimi viri filius, P. Africani ex filia nepos, quo Quæstore & autore id fœdus istum erat, nunc graviter ferens aliquid à se factum infirmari, nunc humili vel judicii, vel poena metuens discrimen, Tr. pl. creatus, vir alioqui vita innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta

& natura , & industria mortalis conditionis recipit , P. Mutilo Scævola , L. Calpurnio coss. abhinc annos CLXII. descivit à bonis : pollicitus que toti Italæ civitatem , simul etiam promulgatis Agrariis legibus , omnibus statum concupiscentibus , summa imis miseruit , & in prærumpum atque anceps periculum adduxit Remp. Octaviisque collegæ pro bono publico stanti , imperium abrogavit. Triunviros agris dividendis coloniisque deducendis , creavit se sociorumque suum Consularem Appium & Gracchum fratrem admodum juuenem. Tum P. Scipio Nasica , ejus qui optimus vir à senatu judicatus erat nepos , ejus qui Censor porticus in capitolio fecerat filius : prœnepos autem Cn. Scipionis celeberrimi viri , P. Africani patrui , privatusque & togatus , cum esset consobrinus Tib. Gracchi , patriam cognationi præferens , & quicquid publice salutare non esset , privatim alienum existimans , ob eas virtutes prius omnium absens Pontifex Maximus facias est , cum data lœvo brachio togæ lacinia , ex superiori parte capitolii summis gradibus infestens horretus est , qui salvam vellent remp. sequerentur. Tum optimates senatus , atque equestris ordinis pars melior & major , & in acta pernicioſis consiliis plebs , inruere in Gracchum stantem in area cum catervis suis , & concientem penè totius Italæ frequentiam. Is fu-

giens decurrentesque clivo Capitolino , fragmine
subsellii ictus , vitam , quam gloriofissime degere
potuerat , immatura morte finivit . Hoc initium in
urbe Roma civilis sanguinis , gladiorumque impuni-
tatis fuit . Inde jus vi obrutum potentiorque habi-
tus prior : discordiaque civium antea conditio-
nibus sanari solitæ , ferro dijudicatae : bellaque
non causis inita , sed prout eorum merces fuit .
Quod haud mirum est . Non enim ibi consistunt
exempla unde cœperunt , sed quamlibet in tenuem
recepta tramitem , latissimè evagandi sibi viam
faciunt : & ubi semel recto deerratum est , in præ-
ceps pervenitur . Nec quisquam sibi putat turpe ,
quod alii fuit fructuosum . Interim dum hæc in
Italia geruntur , Aristonicus , mortuo rege Atta-
lo , à quo Asia P. R. hæreditati relista erat , si-
cut relicta postea est à Nicomede Bithynia , menti-
tus regiæ stirpis originem : armis eam occupat .
Is vicitus à M. Perpenna , ductusque in triumpho :
sed M. Aquilino , capite pœnas dedit , cum initio
belli Crassum Mutianum , virum juris scientissi-
mum , decedentem ex Asia Proconsulem intere-
misset . Et P. Scipio Africanus Æmylianus , qui
Carthaginem deleverat , post tot acceptas circa
Numantiam clades , creatus iterum C O S . mis-
susque in Hispaniam fortunæ virtutique expertæ
in Africa , respondit in Hispania : & intra annum
ac tres menses quām cōd. venerat circundatam

operibus Numantiam, excisamque æquavit solo. Nec quisquam ullius gentis hominum ante eum clariori urbium excidio nomen suum perpetuæ commendavit memoriæ. Quippe excisa Carthaginæ ac Numantia ab alterius nos metu, alterius vindicavit contumeliis. Hic, eum interrogante Tribuno Carbone, quid de Tib. Gracchi cæde sentiret, respondit: Si is occupandæ Reipu. animum habuisset, jure cæsum. Et cum omnis concio acclamasset: Hostium (inquit) armatorum cotiens clamore non territus, qui possum vestro moveri, quorum noverca est Italia? Reversus in urbem, intra breve tempus M. Aquilio, C. Sempronio C O S S. abhinc annos c l. post duos consulatus, duosque triumphos, & bis excisos terrors Reipub. mane in lectulo repertus est mortuus, ita ut quædam elisarum faucium in cervice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita est quæstio: ejusque corpus velato capite elatum est: cuius opera super totum terrarum orbem Roma extulerat caput: seu fatalem ut plures, seu conflamatam insidiis, ut aliqui prodiderent memoriae, mortem obiit. Vitam certè dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis præterquam avito fulgore vinceretur. Decessit anno ferme l vi. de quo si quis ambiget, recurret ad priorem consularum ejus, in quem creatus est anno lxxxvi. ita dubitare desinet. Ante tempus

excisæ Numantiæ præclara in Hispania militia A. Bruti fuit, qui penetratis omnibus Hispaniæ gentibus, ingentivi hominum urbiumque potitus numero, aditis quæ vix audita erant Galleci cognomen meruit. Et ante eum paucis annis tamen severum illius Q. Macedonici in his gentibus imperium fuit, ut cum urbem Contrebiam nomine in Hispania oppugnaret, pulsas præcipiti loco quinque cohortes legionarias eodem protinus subire juberet: facientibusque omnibus in procinctu testamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus proposito, perseverantia ducis, quem moriturum miserat, militem victorem recepit. Tantum effecit mixtus timori pudor, spesque desperatione quæsita. Hic virtute & severitate factiit Fabius Æmylianus, Pauli exemplo disciplinæ in Hispania fuit clarissimus. Decem deinde interpositis annis, qui Tib. Gracchum, idem C. fratre ejus occupavit furor, tam virtutibus ejus omnibus, quam huic errori similē, ingenio etiam eloquentiaque longe prestantiorem. Qui cum summa quiete animi civitatis princeps esse posset, vel vindicandæ fraternali mortis gratia, vel præmuniendæ regalis potentiae ejusdē exempli Tribunatu ingressus, longe majora & aeriora repetens, dabat civitatem omnibus Italicis, extendebat eam penè usque Alpes: dividebat agros: yetabat quemquam civem plus quingentis jugeribus habere,

quod aliquando Lege Licinia cautum erat: nova constituebat portoria, novis coloniis replebat provincias: iudicia à senatu transferebat ad equites: frumentum plebi dari instituerat: nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem statu relinquebat: quin alterum etiam continuavit Tribunatum. Hunc L. Opimius C O S. Qui Pr. Fregellas exciderat, persequutus armis, unaque Fulvium Flaccum consularem ac triumphalem virum æque prava cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris 111. Virum nominaverat, cumque socium regalis adlumpserat potentia, morte adficit. Id unum nefarie ab Opimio proditum, quod capitis non dicam Gracchi, sed civis Ro. Pretium se daturum, idque auto repensurum proposuit. Flaccus in Aventino armatos ad pugnam ciens, cum filio majore jugulatus est: Gracchus profugiens, cum jam comprehenderetur ab iis, quos Opimius miserat, cervicem Euporo servo præbuit, qui non segnius se ipse interemit, quam domino succurrerat. Quo die singularis Pomponii equitis Ro. In Gracchum fides fuit, qui more Coelitis sustentatis in ponte hostibus, ejus gladio se transfixit. Ut Tib. Gracchi antea corpus, ita Caii mira crudelitate victorum, in Tyberim dejectum est. Hunc Tib. Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes, viva adhuc matre Cornelia Africani filia, virti optimis inge-

nlis male usi, vitæ mortisque habuere exitum, qui si civilem dignitatis concupissent modum, quicquid tumultuando adipisci gesterunt, quietis obtulisset Respub. Huic atrocitati adjectum scelus unicum. Quippe juvenis specie excellens, neendum duodecimatum transgressus annum, immunitique delictorum paternorum, Fulvii Flacci filius, quem pater legatum de conditionibus miserat, ab Opimio interemptus est. Quem cum haruspex Tuscus amicus flentem in vincula duci vidisset, quin tu hoc potius (inquit) facis? Protinusque inliso capite in pontem lapideum januae carceris, effusoque cerebro, expiravit. Crudelesque mox quæstiones in amicos clientesque Græchorum habitæ sunt. Sed Opimum virum alioqui sanctum & gravem, damnatum postea judicio publico, memoria ipsius sævitiae, nulla civilis persecuta est misericordia. Eadem Rutilium Popiliumque qui C O S S. Asperrime in Tiberii Gracchi amicos sævierant, postea judiciorum publicorum merito oppressit invidia. Reit tantæ parum ad notiam pertinens interponetur. Hic est Opimus, à quo C O S. Celeberrimum Opimiani vini nomen, quod jam nullum esse spatio annorum colligi potest, cum ab eo sint ad te M. Vinici C O S. Anni c l t. Factum Opimii quod inimiciarum quæsita erat ultiō, minor sequuta autoritas: & visa ultiō privato odio magis, quam publicæ vindictæ.

data. Subinde Porcio Martioque C O S S. Deduc-
ta colonia , Narbo Martius. Mandetur deinde me-
moriæ , severitas judiciorum : quippe M. Cato con-
sularis , M. Catonis nepos , Africani sororis filius ,
repetundarum ex Macedonia damnatus est : cum lis
eius 1111. M. æstimaretur. Adeo illi viri magis
voluntatem peccandi intuebantur , quām modum
factaque ad consilium dirigebant : & quid non in
quantum admissum foret , æstimabant. Circa ea-
dem tempora Metelli fratres uno die triumphave-
runt. Non minus clarum exemplum & adhuc uni-
cum Fulvii Flacci , ejus qui Capuam ceperat , fi-
liorum , sed alterius in adoptionem dati , in col-
legio C O S S. Fuit , adoptivus in Acidiani Man-
lii familiam datus. Nam censura Metellorum ,
patriuelium , non germanorum fratribus fuit , quod
solis contigerat Scipionibus. Tum Cimbri & Teu-
toni transcendere Rhenum , multis mox nostris
suisque cladibus nobiles. Per eadem tempora cla-
rus ejus Minutii , qui porticus , quæ hodieque celebres sunt , molitus est , è Scordisciis triumphus fuit .
Eodem tractu temporum nituerunt oratores , Sci-
pio Æmylianus , Læliusque Ser. Galba , duo Grac-
chi , C. Fannius , Carbo Papirius. Nec prætereun-
dus Metellus Numidicus , & Scaurus , & ante om-
nes L. Crassus , & M. Antonius. Quorum ætati
ingeniosque successere C. Cæsar Strabo. P. Sulpi-
cius. Namque Mutius juris scientia , quām propriæ

eloquentiæ nomine celebrior fuit. Clara etiam per idem ævi spatum fuere ingenia, in Togatis Afranii, in Tragœdiis Pacuvii, atque Accii usque in Græcorum ingeniorum comparationem evecti, magnumque inter hos ipsos facientis operi suo locum, adeo quidem, ut in illis limæ, in hoc penè plus videatur fuisse sanguinis. Celebre & Lucilii nomen fuit, qui sub Publio Africano Numantino bello eques militaverat: quo quidem tempore juvenis adhuc Jugurtha, ac Marius, sub eodem Africano militantes, in iisdem castris didicere, quæ postea in contrariis ficerent. Historiarum autor jam tum Sisenna erat juvenis, sed opus belli civilis Sullani post aliquot annos ab eo seniore æditum est. Vetustior Sisenna fuit Cælius, æqualis Sisennæ Rutilius, Cladiusque Quadrigarius, & Valerius Antias. Sanè non ignoremus eadem ætate fuisse Pomponium sensibus celebrem, verbis rudem, & novitate inventi à se operis commendabilem. Prosequamur notam severitatem censorum Cassii Longini, Cæpionisque, qui abhinc annos c. L V I I . Lepidum Ælium augure, quod sex millibus ædes conduxisset, adesse jussérunt. At nunc si quis tanti habitet, vix ut senator agnoscitur, adeo mature à rectis in virtutia, à virtutis in prava, à pravis in præcipitia pervenitur. Eodem tractu temporum & Domitii ex Atvernis, & Fabii ex Allobrogibus victoria fuit nobilis. Fabio Pauli nepoti ex Victoria

cognomem Allobrogico inditum. Notetur Domitiæ familie peculiari quædam, & ut clarissima, ita artata numero felicitas, ut ante hunc nobilissimæ simplicitatis juvenem Cn. Domitium, fuere singulis omnino parentibus geniti, sed omnes ad consulatum sacerdotiaque, ad triumphi aut penè omnes pervenerunt insignia. Bellum deinde Jugurthinum gestum est per Q. Metellum, nulli secundum seculi sui. Hujus legatus fuit C. Marius, quem prædiximus, natus equestri loco, hirtus atque horridus, vitaque sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pessimus: immodicus gloriæ, insatiabilis, impotens, semperque inquietus. Hic per publicanos, aliosque in Africa negotiantes, criminatus Metelli lentitudinem, trahentis jam in tertium annum bellum & naturalem nobilitatis superbiam, morandique in imperiis cupiditatem, effecit ut cum commeatu petito Romam venisset, C O S. Crearetur, bellique penè patrati à Metello, qui bis Jugurtham acie fuderat, summa committeretur sibi. Metelli tamen & triumphus fuit clarissimus, & meritum: virtutique cognomem Numidici inditum. Ut paucò ante Domitiæ familie, ita Ceciliæ notanda claritudo est, quippe intra xii. fermè annos hujus temporis C O S S. fuere Metelli, aut Censores, aut triumpharunt amplius xii. ut apparet quemadmodum urbium, imperiorumque, ita

gentium nunc florere fortunam ; nunc senescere ,
nunc interire. At C. Marius L. Syllam jam tunc
ut præcaventibus fatis copulatum sibi quæstorem
habuit , & per eum missum ad regem Bochcum ,
Jugurtha rege abhinc annos fermè c x x x v i i .
Postus est , designatusque iterum C O S . in ur-
bem reversus , secundi consulatus initio Cal. Jan.
eum in triumpho duxit. Effusa , ut prædiximus ,
immanis vis Germanorum gentium , quibus no-
men Cimbris ac Teutonis erat , cum Cepionem
Manliumque C O S S . & ante Carbonem , Syl-
ianumque fudissent fugassentque in Galliis , &
exuissent exercitu. Scaurumque Aurelium C O S .
& alios celeberrimi nominis viros trucidassent ,
P. R. non alium repellendis tantis hostibus magis
idoneum imperatorem quàm Marium est ratus.
Tum multiplicati consulatus ejus. Tertius in ap-
paratu belli consumptus : quo anno Cn. Domitius
Tr. pl. legem tulit , ut sacerdotes quos antea col-
lega sufficiebant , populus crearet. Quarto trans
alpes circa Aquas Sextias cum Teutonis con-
fixit , amplius c l. hostium priore ac postero die
ab eo truc datis : gensque excisa Teutonum quin-
to citra alpes , in campis quibus nomen erat
Raudis. Ipse C O S . & Procos. Q. Lutatius
Catulus , fortunatissimo decertavere prælio , cœsa
ant capta amplius c. m. hominum. Hac victoria
videtur meruisse Marius , ne ejus nati Remp.

pœniteret , ac bona malis repensasse. Sextus consulatus veluti præmium ei meritorum datus. Non tamen hujus consulatus fraudetur gloria , quo Servilii Glauciae , Saturninique Apuleii furorem continuatis honoribus Remp. lacerantium , & gladiis quoque & cæde comitia discutientium , CO S. armis conpescuit , hominesque exitiabiles in Hostilia curia morte multavit. Deinde interjectis paucis annis , Tribunatum iniit M. Livius Drusus , vir nobilissimus , eloquentissimus , sanctissimus , meliore in omnia ingenio animoque quam fortuna usus , qui cum senatui priscum restituere cuperet decus , & judicia ab equitibus ad eum transferre ordinem / quippe eam potestatem nacti equites Gracchanis legibus cum in multos clarissimos atque innocentissimos viros sœvissent , tum P. Rutilium virum non seculi sui , sed omnis ævi optimum , interrogatum lege repetundarum maximo cum gemitu civitatis damnaverant) in iis ipsis , quæ pro senatu moliebatur , senatum habuit adversarium , non intelligentem si qua de plebis commodis ab eo agerentur , veluti inescandæ , illiciendæque multitudinis causa fieri , ut minoribus perceptis , majora permitteret. Denique ea fortuna Drusi suit , ut malefacta collegarum , quam ejus optime ab ipso cogitata senatus probaret magis , & honorem qui ab eo deferebatur , sperneret : injurias , que ab aliis intendebantur , æquo

animo recipere: & hujus summæ gloriæ invide-
ret, illorum modicam ferret. Tum conversus Drusi
animus, quando bene cœpta male cedebant, ad
dandam civitatem Italiæ. Quod cum moliens re-
vertisset è foro, immensa illa & incognita (quæ
eum semper comitabatur) cinctus multitudine in
atrio domus suæ cultello percussus, qui adfixus
lateri ejus relictus est, intra paucas horas decessit.
Sed cum ultimum redderet spiritum, intuens cir-
cunstantium merentiumque frequentiam, effudit
vocem convenientissimam conscientiæ suæ. Ec-
quando (inquit) propinqui amicique similem mei
civem habebit Resp. Hunc finem clarissimus ju-
venis vitæ habuit: cuius morum minime omitta-
tur argumentum. Cum ædificaret domum in pa-
latio in eo loco, ubi est, quæ quondam Ciceronis,
mox Censorini fuit, nunc Statilii Sisenne est, pro-
mitteretque ei architectus, ita se eam ædificatu-
rum, ut libera à conspectu, immunis ab omnibus
arbitris esset, neque quisquam in eam despicere
possit: Tu verò, inquit, si quid in te artis est, ita
compone domum meam, ut quicquid agam, ab om-
nibus perspici possit. In legibus Gracchi inter-
perniciosissima numeraverim, quod extra Ita-
liam colonias posuit. Id majores (cum viderent
tanto potentiorē Tyro, Carthaginem, Massiliam
Phœcia, Syracusas Corintho, Cyzicum ac By-
zantium Miletō genitali solo) diligenter vi-

raverant, ut C. R. ad censendum ex provinciis in Italiam revocaverint. Prima autem extra Italiam colonia Cartgo condita est. Mors Drusi, iam prius tumescens bellum excitavit Italicum: quippe L. Cæsare P. Rutilio & oss. abhinc annos cxxx. cum id malum in universa Italia ab Asculanis ortum esset (quippe Servium prætorem, Fonte jumque legatum occiderant) ac deinde à Marsis exceptum, in omnes penetrasset regiones, arma adversus Romanos cepit; quorum ut fortuna atrox, ita causa fuit justissima. Petebant enim eam civitatem, cuius imperium armis tuebantur pér omnes annos, atque omnia bella: duplii numerose militum equitumque fungi, neque in ejus civitatis jus recipi, que per eos in id ipsum pervenisset fastigium, per quod homines ejusdem & gentis, & sanguinis, ut externos alienosque fastidire posset. Id bellum amplius cccm. juventutis Italicae abs-tulit. Clarissimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello, Cn. Pompeius, Cn. Pompeii Magni pater, C. Marius, de quo prædictimus, L. Sulla anno ante prætura functus Q. Metellus Numidici filius, qui meritum cognomen Pii consecutus erat; quippe expulsum civitate L. Saturnino Tr. pl. quod solus in ejus leges jurare noluerat, pietate sua, autoritate senatus, consensu Reipublicæ restituit patrem. Nec triumphis honoribusq; quam aut causa exilii, aut exilio, aut reditu clasi-

rior fuit Numidicus. Italorum autem fuerunt
celeberrimi duces, Silo Popedius, Herius Afinius,
Insteius Cato, C. Pontidius, Teleinus Pontius.
Marius Egnatius, Papius Mutilius; neque ego ve-
recundia, domestici sanguinis gloriæ quicquam,
dum verum resero, subtrabam quippe multum Mi-
natii Magii atavi mei Asculanensis tribuendum est
memoriæ, qui nepos Decii Magii Campanorū prin-
cipis celeberrimi & fidelissimi viri, tantam hoc
bello Romanis fidem præstítit, ut cum legione,
quam ipse in Hirpinis conscriperat, Hercula-
neum simul cum T. Didio caperet, Pompeios
cum L. Sulla oppugnaret, Cosamque occuparet:
eujus de virtutibus cum alii, tum maxime dilu-
cideque Q. Hortensius in annalibus suis retulit.
Cujus pietati plenam P. R. gratiam retulit, ipsum
viritim civitate donando, duos filios ejus creando
prætores, cum seni adhuc crearentur. Tam varia
atque atrox fortuna Italici belli fuit, ut per bien-
nium continuum duo Romani c o s s. Rutilius ac
deinde Cato Porcius ab hostibus occiderentur:
exercitus P. R. multis in locis funderentur: utque
ad saga iretur, diuque in eo habitu maneretur.
Caput imperii sui Corfinium legerant, quod ap-
pellarent Italicum, Paulatim deinde recipiendo in
civitatem, qui arma aut non ceperant, aut de-
posuerant maturius, vires refectæ sunt, Pompeio
Sullaque & Mario fluentem procumbentemque

Remp. restituentibus. Finito ex maxima parte , nū
quæ Nolani belli manebant reliquiæ , Italico bel-
lo (quo quidem Romani victis adflictisque ipsi ex-
armati quām integris universis civitatem dare ma-
luerunt) consulatum inierunt. Q. Pompeius , &
L. Cornelius Sulla vir , qui neque ad finem vic-
toriæ satis laudari , neque post victoriam abunde
vituperari potest. Hic natus familia nobili , sextus
à Cornelio Rufino , qui bello Pyrrhi inter cele-
berrimos fuerat duces , cūm familiæ ejus claritudo
intermissa esset , diu ita secessit , ut nullam pe-
tendi consulatum cogitationem habere videretur
deinde post præturam illustratus bello Italico , & an-
te in Gallia legatione sub Mario , qua eminentissimos
duces hostium fuderat , ex successu animum sump-
sit petensque consulatum , penè omnium civium
suffragiis factus est : sed eum honorem unde quin-
quagesimo ætatis suæ anno adsecutus est. Per ea
tempora Mithridates Ponticus rex , vir neque si-
lendus , neque dicendus sine cura , bello acerri-
mus , virtute eximius , aliquando fortuna semper
animo maximus , consiliis dux , miles manu , odio
in Romanos Hannibal , occupata Asia , necatusque
in ea omnibus civibus Ro. quos quidem eadem
die atque hora redditis civitatibus literis , in-
genti cum pollicitatione præmiorum interimi jus-
serat (quo tempore neque fortitudine adversus
Mithridatem , neque fide in Romanos quisquam

POSTERIUS VOLUMEN

57

Rhodiis par fuit. Horum fidem Mytilenorum perfidia illuminavit, qui M. Aquilium, aliosque Mithridati vires tradiderunt, quibus libertas in unius Theophanis gratiam postea à Pompeio restituta est) cum terribilis Italiæ quoque videtur imminere, sorte obvenit Sullæ Asia provinciæ. Is egressus urbe cum circa Nolam moraretur (quippe ea urbs pertinacissime arma retinebat, exercituque Ro. obsidebatur, velut pœniteret ejus fidei, quam omnium sanctissimam bello præstiterat Punico) P. Sulpitius Tr. pl. disertus, acer, opib. gratia, amicitiis, vigore ingenii atque animi celeberrimus, cum antea rectissima voluntate apud populum maximam quæsisset dignitatem, quasi pigeret eum virtutum suarum, & bene conuulta ei male cederent subito pravus & præceps, C. Mario post LXX. annum omnia imperia, & omnes provincias concupiscenti, addixit, legemque ad populum tulit, qua Sylæ imperium abrogatur. C. Mario bellū decerneretur Mithridaticū, aliasq; leges perniciose & exitiabiles, neq; tolerandas liberae civitati, tulit: quin etiā Q. Pompeiis eos filiū eundemq; Sylla generū per missarios factonis suæ interfecit. Tū Sylla contractio exercitu ad urbē rediit, eamq; atinis occupavit: XII. autores novarū pessimarūq; rerum, inter quos Marium cum filio & P. Sulpitio urbe exurbavit, ac lege lata exules fecit: Sulpitium etiam adsecuti equites, in Lau-

Dij

zentinis paludibus jugulavere , caputque ejus erectum & ostentatum pro rostris , velut omen imminentis proscriptionis fuit. Marius post sextum consulatum annoque LXX. nudus acclimo obrutus , oculis tantummodo ac naribus eminentibus extractus arumdineto , circa paludem Marice in quam se fugiens consecantes Syllæ equites abdiderat , injecto in collum loro , in carcerem Minturnensiū , jussu i. r. viri perductus est. ad quem interficiendum missus cum gladio servus publicus natione Germanus , qui forte ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat : ut agnovit Marium magno cum ejulatu se prodentem , indignatione casus tanti viri abjecto gladio profugit è carcere. Tum cives ab hoste misereri paulo ante principis viri docti , instructum eum viatico , conlataque veste , in navem imposuerunt ; at ille adsecutus circa Ænariam filium , cursum in Africam direxit , inopemque vitam in tugurio ruinarum Carthaginensium toleravit : cum Marius aspiciens Carthaginem , illa intuens Marium , alter alteri possent esse solatio. Hoc primum anno sanguine cōs. Romani militis imbutæ manus sunt : quippe Pompeius collega Syllæ ab exercitu Cn. Pompeii proconsulis seditione , sed quam dux excitaverat , imperfectus est. Nō erat Mario Sulpitioque Cinna temperatiōr. Itaque eū ita civitas Italie data esset , ut in octo Tribus contribuerentur novi ciues , ne potentia co-

rum & multitudo veterum civium dignitatem frangeret : plusque possent recepti in beneficium , quam autores beneficii , Cinna in omnibus tribubus eos se distributurum pollicitus est . quo nomine ingentem totius Italiae frequentiam in urbē acciverat : è qua pulsus collegæ optimatumque viribus , cum in Campaniā tenderet , ex autoritate senatus consulatus ei abrogatus est , suffe&tusque in ejus locum L.Cornelius Merula flamen Dialis . Hæc injuria homine quām exemplo dignior fuit . Tum Cinna corruptis primo centurionibus ac Tribunis , mox etiam spe largitionis militibus , ab eo exercitu , qui circa Nolam erat , receptus est . Is cum universus in verba ejus jurasset , retinens insignia consulatus , patriæ bellum intulit , fretus ingenti numero novorum civium è quorum delectu c c c . amplius cohortes conscripserat , ac triginta legionum instar impleverat . Opus erat patribus autoritate , gratia cuius augendæ C. Marium cum filio de exilio revocavit , qui que cum iis pulsi fuerant . Dum Bellum autem infert patriæ Cinna , Cn. Pompeius Magni pater (cuius præclara opera bello Marsico præcipue circa Picenum agrū , ut præscripsimus usq; erat Resp. qui que Asculum ceperat : circa quam urbem cum in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent , quinque & lxx. civium Romanorum , amplius lx Italico- rum una die conflixerant) siustratus spe conti-

nuandi consulatus, ita se dubium mediumque partibus præstirit, ut omnia ex proprio usu ageret temporibusque insidiari videretur, & hoc atque illuc, unde spes major adfuisse potenter, se exercitumque deflesteret, sed ad ultimum magno atrocique prælio cum Cinna conflixit. Cujus commissi patriciatique sub ipsis mœnibus, sociisq; urbis Romanæ pugnantibus spectantibusq;, quam fuerit eventus exitibilis, vix verbis exprimi potest. Post hoc cum utrumq; exercitum velut parum bello, exhaustum laceraret pestilentia, Cn. Pompeius decessit, cuius interitus voluptas, amissorum aut gladio aut morbo civium penè damno repensata est: populisque Ro. quam vivo iracundiam debuerat, in corpus mortui contulit. Seu duæ, seu tres Pompeiorum fuere familiæ, primus ejus nominis ante annos ferè c. L X V I I I . Q. Pompeius cum Cn. Servilio c. o. s. fuit. Cinna & Marius haud incruentis utrinque certaminibus æditis urbem occupaverunt, sed prior ingressus Cinna de recipiendo Mario legem tulit; mox C. Marius pestifero civibus suis reditu intravit mœnia; nihil illa Victoria fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset selecta; neque licentia in mediocres sævitum, sed excelsissimi quique eminentissimæ civitatis viri variis suppliciorum generibus affecti. In iis c. o. s. Octavius, vir lenissimi animi, jussu Cinnæ imperfectus est. Merula autem, qui se sub adven-

tum Cinnæ consulatu abdicaverat ; incisis venis ,
superfusoque altaribus sanguine , quos sæpe pro
salute Reipub. flamen dialis preccatus erat deos ,
eos in execrationem Cinnæ , partiumque ejus tum
precatus , optime de Repub. meritum spiritum
reddidit. M. Antonius princeps civitatis atque elo-
quentiæ gladiis militum , quos ipsos facundia sua
moratus erat , jussu Marii Cinnæque confossum est.
Q. Catulus , & aliarum virtutum & belli Cim-
brici gloria , quæ illi cum Mario communis fuc-
rat , celeberrimus : quum ad mortem conquirere-
tur , conclusit se loco nuper calce harenaque per-
polito , inlatoque igni , qui vim odoris excitaret ,
simul exitiali hausto spiritu , simul incluso suo ,
mortem magis voto , quam arbitrio inimicorum
obiit. Omnia erant præcipitia in Repub. nec ta-
men adhuc quisquam inveniebatur , qui bona ci-
vis Romani , aut donare auderet , aut petere sus-
tineret. Postea id quoque accessit , ut sævitiae cau-
sam avaritia præberet , & modus culpæ ex pe-
cuniæ modo constitueretur & qui fuisset locuples ,
fieret nocens , sui quisque periculi merces foret ,
nec quicquam videretur turpe , quod esset quæs-
tuosum. Secundum deinde consulatum Cinna , &
septimum Marius in priorum dedecus iniit , cuius
initio morbo oppressus decessit , vir in bello hos-
tibus , in otio civibus infestissimus , quietisque
impatientissimus. In hujus locum suffectus Vale-

rius Flaccus, turpissimæ legis autor, qua creditoribus quadrantem sorui jusscrat: cuius facti merita eum poena intra biennium consecuta est. Dominante in Italia Cinna, major pars nobilitatis ad Syllam in Achajam, ac deinde post in Asiam perfugit. Sylla interim cum Mithridatis præfectis circa Athenas, Bœotiamque, & Macedoniam ira dimicavit, ut & Athenas reciperet, & plurimo circa multiplices Pirei portus munitiones labore expleto, amplius c c m. hostium interficeret, nec minus multa caperet. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnatæ à Sylla sunt, imputat Atheniensibus, nimirum veri vetustatisque ignarus est Adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re, quicquid sincera fide gereretur, id Romani Attica sicuti prædicarent. Cæterum tum oppressi Mithridatis armis homines miserrimæ conditionis, cum ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mœnia, corpora necessitatibus servientes intra muros habebant. Transgreditus deinde in Asiam Sylla parentem ante omnia supplicemque Mithridatem invenit, quem multatum pecunia ac parte navium, Asia, omnibusque aliis provinciis, quas armis occupaverat, decedere coëgit: captivos recepit; in perfugis noxiosque animadvertis paternis, id est Ponticis finibus contentum esse jussit. C. Flavius Fimbria, qui præfектus equi-

tum ante adventum Syllæ , Valerium Flaccum consularem virum interfecerat , exercituque occupato imperator appellatus Mithridatem pepulerat prælio , sub adventus Syllæ se ipse interemit , adulescens , quæ pessimè ausus erat , fortiter executus. Eodem anno P. Lænus Tr. pl. Sex. Luciliūm , qui priore anno Tr. pl. fuerat saxo Tarpeio dejecit : & cum collegæ ejus quibus diem dixerat , metu ad Syllam profugissent , aqua ignique iis interdixit. Tum Sylla compositis transmarinis rebus , cum ad eum primum omnium Romanorum legati Parthorum venissent , & in iis quidam magi ex notis corporis respondissent cœlestem ejus vitam & memoriam futuram , revectus in Italiam haud plura quām x x x. armatorum milia adversum c c. amplius hostium exposuit Brundisii. Vix quicquām in Syllæ operibus clarissimus duxerim , quām quod cum per triennium Cinnanæ Marianæque partes Italiam ob siderent , neque illaturum se bellum iis dissimulavit , nec quod erat in manibus omisit , existimavitque ante frangendum hostem , quām ulciscendum civem : repulsoque externo metu , ubi quod alienum esset , vicisset , superavit quod erat domesticum. Ante adventum L. Syllæ Cinna seditione orta , ab exercitu interemptus est , vir dignior qui arbitrio victorum moretetur quām itacundia militum , de quo vere dici potest , ausum cum quæ nemo auderet bonus ,

perfecisse quæ à nullo nisi fortissimo perfici possent?
& fuisse eum in consultando temerarium, in exequē-
do virum. Carbo nullo suspecto collega', solus toto
anno c o s. fuit. Putares Syllam venisse in Ita-
liam, non belli vindicem, sed pacis autorem,
tanta cum quiete exercitum per Calabriam Apu-
liamque cum singulati cura frugum, agrorum,
hominum, urbium, perduxit in Campaniam, ten-
tavitque justis legibus & æquis conditionibus bel-
lum componere: sed iis quibus & pessima, & im-
mo dica cupiditas erat, non poterat pax placere.
Crescebat interim indies Syllæ exercitus, con-
fluentibus ad eum optimo quoque & sanissimo. Fe-
lici deinde circa Capuam eventus Scipionem Nor-
banumque c o s. superat, quorum Norbanus acie
victus, Scipio ab exercitu suo desertus ac prodi-
tus, inviolatus à Sylla dimissus est. Adeo enim
Sylla dissimilis fuit bellator ac vīctor, ut dum vin-
cit, justissimo lenior, post victoriam audito fue-
rit crudelior. nam & c o s. ut prædiximus exar-
matum Q. Sertorium, propinquanti mox belli
facem, & multos alios, potitus eorum, dimisit
incolumes: credo ut in eodem homine duplicitis
ac diversissimi animi conspiceretur exemplum.
Post victoriam, qua descendens montem Tifata
cum C. Norbano concurrerat Sylla, gratus Dia-
næ, cuius numini regio illa sacrata est, solvit
aqua, salubritate medendisque corporibus nobi-

les, agrosque omnes addixit deo; hujus gratæ religionis memoria, & inscriptio templi adfixa posti hodieque, & tabula testatur ærea intra ædem. Deinde eos. Carbo. i i i. & C. Marius septies eos. filius annos natus xxvi. vir animi magis quam ævi paterni qui multa fortiterque molitus, neque usquam inferior nomine Consulis apud Sacriportum pulsus à Sylla acie, Præneste quod ante natura munitum præsidiis firmaverat, se exercitumque contulit; & ne quid unquam malis publicis deesset, in qua civitate semper virtutibus certatum erat, certabatur sceleribus: optimusque sibi videbatur, qui fuerat pessimus; quippe dum ad Sacriportum dimicatur, Damasippus prætor Q. Mutium Scævolam etiam Pontificem Maximum, & divini humanique juris autorem celeberrimum, & C. Carbonem prætorium eos. fratrem, & Antistium Ædilitum, velut faventes Syllæ partibus, in curia Hostilia trucidavit. Non perdat nobilissimi facti gloriam Calpurnia Bestiæ filia, uxor Antistii, quæ jugulato (ut prædiximus) viro gladio seipsum trasfixit. quantum hujus gloriæ famæque accessit? nunc virtute eminent, patria latet. At pontius Telesinus dux Sannitium, vir domi bellique fortissimus, penitusque Romano nomini infestissimus, contractis circiter x l m. fortissimæ pertinacissimæque in retineadis armis juventutis Carbonne ac Mario eos. abhinc annos

x L. Calend. Novembribus, ita ad portam Collinam cum Sylla dimicavit, ut ad summum discrimen, & Remp. perduceret: quæ non majus periculum adiit, Hannibal is intra tertium milia-
trium castra conspicata, quam eo die, quo circumvolans ordines exercitus sui Telisinus, disti-
transque adesse Romanis ultimum diem, vocife-
rabatur eruendam delendamque urbem: adjiciens
nunquam defuturos raptores Italicae libertatis lu-
pos, nisi silva, in quam refugere solent, esset,
excisa. Post primam demum horam noctis & Ro-
mana acies respiravit & hostium cessit. Telesinus
postera die semianimis repertus est, victoris magis
quam morientis vultum præferens, cuius apscis-
sum caput ferri gestarique circa Prænestine Sylla
jussit. Tum demum desperatis rebus suis, C. Ma-
rius adulescens per cuniculos, qui miro opere fa-
bricati, in diversas agrorum partes ferunt, co-
natus erumpere, cum foramine è terra emersisset,
à dispositis in idipsum interemptus est. Sunt qui
sua manu, sunt qui concurentem mutis ictibus,
cum minore fratre Telesino unâ obsesto & erum-
pente, occubuisse prodiderint; utcumque cecidit,
odiq[ue]stata patris imagine nō obscuratur ejus mem-
oria, de quo juvete quid existimaverit Sylla, in pron-
prio est occiso enim domum tio, Felicis nomine adsup-
sit quod quidē usurpasset justissime, si cumdē & vin-
cendi, & vivendi finē habuisset. Oppugnationi autē

Prænestis ac Marii præfuerat Ofella Lucretius : qui cum ante Marianarum fuissest partium Prætor, ad Syllam transfugerat. Felicitatem diei quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus , Sylla perpetua ludorum Circensium honoravit memoria , quibus sine nomine Syllanæ victoriæ celebrantur. Paulo ante quām Sylla ad Sacriportum dimicaret , magnificis præliis partium ejus viri hostium exercitum fuderant , duo Servilii apud Clusium , Metellus Pius apud Faventiam , M. Lucullus circa Fidentiam. Videbantur finita belli civilis mala , cum Sulla crudelitate aucta sunt. Quippe Dictator creatus (cujus honoris usurpatio per annos cxx. intermissa : nam proximus post annum quām Hannibal Italia exceperat : ut appareat populum Ro. usum Dictatoris non tam desiderasse , quām timuisse potestatem imperii , quo priores ad vindicandam maximis periculis rempublicam usi fuerant) immodicæ crudelitatis licentia usus est. Primus ille , & utinam ultimus , exemplum proscriptionis invenit , ut in qua civitate petulantis convitii judicium histrioni exoleto redditur , in ea jugulati civis Reip. constitueretur autoramentum , plurimumque haberet , qui plurimos interemisset : neque occisi hostis quām civis uberioris foret præmium , fieretque quisque merces mortis suæ. Nec tamen in eos , qui contrâ arma tulerant , sed in multos

insontes sævitum : adjectum etiam , ut bona
proscriptorum venirent : exclusique paternis op-
ibus liberi , etiam petendorum honorum jure
prohiberentur : simulque , quod indignissimum est,
senatorum filii , & onera ordinis sustinerent , & jura
perderent . Sub adventum in Italiam L. Syllæ
Cn. Pompeius ejus Pompeii filius , quem magni-
ficentissimas res in consulatu gessisse bello Mar-
tisco prædiximus , **xxxii. annos natus** , abhinc
annos **cxi. privatis** ut opibus , ita consiliis
magna ausus , magnificeque conata executus , ad
vindicandam restituendamque dignitatem patriæ
firmum ex agro Piceno , qui totus paternis ejus
cientelis refertus erat , contraxit exercitum . Cujus
viri magnitudo multorum voluminum instar exigit:
sed operis modus paucis eum narrari jubet . Fuit
hic genitus matre **Lucilia** , stirpis senatoriæ ,
forma excellens , non ea qua flos commendatur
ætatis , sed dignitate constanti , quæ in illam con-
veniens amplitudinem , fortunam quoque ejus ad
ultimam vitæ comitata est diem : innocentia exi-
mius , sanctitate præcipuus , eloquentia medius :
potentia , quæ honoris causa ad eum deferre-
tur , non ut ab eo occuparetur , cupidissimus :
dux bello peritissimus , civis in toga (nisi ubi
vereretur ne quem haberet parem , modestissimus :
amicitarum tenax , in offendis exorabilis , in re-
concilianda gratia fidelissimus , in accipienda fa-

tisfactione facilimus : potentia sua nunquam , aut raro ad impotentiam usus , penè omnium votorum expers , nisi numeraretur inter maxima , civitate libera , dominaque gentium , indignari , cum omnes cives jure haberet pates , quemquam æqualem dignitate conspicere . Hic à toga virili adsuctus commilitio prudentissimi ducis parentis sui , bonum & capax recta discendi ingenium singulari rerum militarum prudentia excoluit , ut à Sertorio Metellus laudaretur magis , Pompeius timeretur validius . Tum M. Perpenna prætorius , è proscripis , gentis clariotis quam animi , Sertorium inter cœnam Erosæ interemit , Romanisque certam victoram , partibus suis excidium , sibi turpissimam mortem , pessimo autoravit facinore . Metellus & Pompeius ex Hispanis triumpharunt , sed Pompeius hoc quoque triumpho adhuc eques Ro. ante diem quam consulatum iniret , curru urbem invectus est . Quem virum quis non miretur per tot extraordinaria imperia in summum fastigium vectum , iniquo tulisse animo , C. Cæsar is in altero consulatu petendo senatum populumque Ro. rationem habere . Adeo familiare est hominibus omnia sibi ignoscere , nihil aliis remittere : & invidiam rerum non ad causam , sed ad voluntatem personasque dirigere . Hoc consulatu Pompeius Tribunitiam potestatem restituit , cuius Sylla imaginem sine re reliquerat .

Dum Sertorianum bellum in Hispania geritur ,
I X I F I . fugiti vi è ludo gladiatorio Capua pro-
fugientes , duce Spartaco , raptis ex ea urbe gladiis ,
primo Vesuvium montem petiere , mox crescen-
te indies multitudine , gravibus variisque casibus
adfecere Italiam : quorum numerus in tantum
adolevit , ut qua ultimo dimicavere acie , x l m.
hominum se Romano exercitui opposuerint. Hu-
jus patrati gloria penes M. Crassum fuit , mox
Ro. omnium principem Converterat C. Pompeii
persona totum in se terrarum orbem , & penè ho-
miae major habebatur : qui cum C O S. perquam
laudabiliter jurasset , se in nullam provinciam
ex eo magistratu iturum , idque servasset , post
biennium A. Gabinius Tribunus legem tulit , ut
cum belli more non latrociniorum , orbem classi-
bus , jam non furtivis expeditionibus Piratæ ter-
rerent , quasdamque etiam Italæ urbes diripuis-
sent : Cn. Pompeius ad eos opprimendos mittere-
tur , effetque ei imperium æquum in omnibus
provinciis cum Proconsulibus usque ad quinquag-
esimum miliarium à mari , quo S. C. penè to-
tius terrarum orbis imperium uni viro defereba-
tur : sed tamen idem hoc ante biennium in M.
Antonii prætura decretum erat. Sed interdum per-
sona ut exemplo nocet , ita invidiam auget , aut
levat. In Antonio homines æquo animo passi erant.
Raro enim invidetur eorum honoribus , quorum
vis

vis non timetur. Contrà in iis homines extraordi-
naria reformidant, qui ea suo arbitrio aut de-
posituri, aut retenturi videntur: & modum in
voluntate habent. Dissuadebant optimates, sed
consilia impetu vieta sunt. Digna est memoria
Q. Catuli cum autoritas tum verecundia: qui
cum dissuadens legem, in concione dixisset, esse
quidem præclarum virum Cn. Pompeium, sed ni-
mum jam liberæ Reip. neque omnia in uno re-
ponenda. Ad jecissetque, si quid huic acciderit,
quem in ejus locum substituit? subelamavit uni-
versa concione Q. Catule. Tum ille vietus con-
sensu omnium, & tam honorifice civitatis testi-
monio, è concione discessit. Hic hominis vere-
cundiam, populi justitiam, mirari libet. Hujus,
quod non ultra contendit: plebis, quodd dissua-
dentem & adversarium voluntatis suæ, vero tes-
timonio fraudare noluit. Per idem tempus Cotta
judicandi munus quod C. Gracchus creptum se-
natui, ad equites, Sylla ab illis ad senatum
transtulerant, æqualiter inter utrumque ordinem
partitus est, ut Roscius lege sua equitibus in
theatro loca restituit. At Cn. Pompeius multis &
præclis viris in id bellum adsumptis, descrip-
toque in omnes recessus maris præsidio navium,
brevi, inexuperabili manu terrarum orbem libe-
ravit, prædonesque per multa prælia multis locis
victos, circa Ciliciam clatse adgreditus fudit ac fu-

gavit. Et quo maturius bellum tam late diffusum conficeret , reliquias eorum contractas , in urbibus , remotoque à mari loco in certa sede constituit. Sunt qui hoc carpant , sed quanquam in autore satis rationis est , tamen ratio quemlibet magnum autorem faceret , data enim facultate sine rapto vivendi , rapinis arcuit. Cum esset in fine bellum Piraticum , cum & L. Lucullus (qui ante septem annos ex C O S. sortitus Asiam , Mithridati oppositus erat , magnisque ac memorabiles res ibi gesserat , Mithridatem s̄epe multis locis fuderat , egregia Cyzicum liberarat victoria , Tigranem regum maximum in Armenia viicerat , ultimamque bello manū penè magis noluerat imponere , quām non potuerat , qui alioqui per omnia laudabilis , & bello penè invictus , pecuniae expellebatur cupidine) idem bellum adhuc administraret : Manilius Tr. pl. semper venalis , & alienae minister potentiae , legē tulit ut bellū Mithridaticū per Cn. Pompeium administraretur. Accepta ea , magnisque certatū inter imperatores juriis , cum Pompeius Lucullo infamiam pecuniae , Lucullus Pompeio interminatam cupiditatem objiceret imperii , neuterque ab eo quo arguebatur , mentitus argui posset. Nam neque Pompeius ut primum ad rempublicam adgressus est , quenquam animo patem tulit , & in quibus rebus primus esse debebat , solus esse cupiebat : neque eo

viro quisquam aut alia omnia minus , aut gloriam magis concupiit. In appetendis honoribus immodicus , in gerendis verecundissimus , ut qui eos ut libentissime iniret , ita finiret æquo animo : & quod cupisset arbitrio suo sumere , alieno deponeret. Lucullus summus alioqui vir , profusæ hujus in ædificiis convictibusque & apparatibus luxuriæ primus autor fuit , quem ob injectas moles mari , & receptum suffossis montibus in terras m̄ re , haud infacete Magnus Pompeius Xerxem togatum vocare assueverat. Per id tempus à Q. Mettello Creta insula in P. R. potestatem reducta est , quæ ducibus Panare & Lasthene x x i i i . milibus juvenum coactis , velocitate perniciibus , armorum , laborumque patientissimis , sagittarum usu celeberrimis , per triennium Romanos exercitus fatigaverat. Ne ab hujus quidem usuræ gloria temperavit animum Cn. Pompeius , quin victoriarum partem conaretur vindicare. Sed & Luculli & Metelli triumphum , cum ipsorum singularis virtutis , tum etiam invidia Pompeii apud optimum quenque fecit favorablem. Per hæc tempora M. Cicero , qui omnia incrementa sua sibi debuit , vir novitatis nobilissimæ , & ut vita clarus , ita ingenio maximus , qui effecit ne quorum arima vicerasamus , eorum ingenio vinceremur : C O S. Sergii Catilinæ , Leatulique & Cethegi , & aliorum utriusque ordinis virorum

conjurationem singulari virtute, constantia, vigilia, curaque aperuit. Catilina metu consularis imperii urbe pulsus est. Lentulus Consularis & Praetor iterum, Cethegusque, & alii clari nominis, viri, autore senatu, iussu C O S. in carcere necati sunt. Ille senatus dies quo haec acta sunt, virtutem M. Catonis jam multis in rebus conspicuam atque prænitentem in altissimo lumen navit. Hic genitus proavo M. Catone principe illo familiae Porciæ, homo virtuti simillimus, & per omnia ingenio diis quam hominibus propior, qui nunquam recte fecit, ut facere videatur, sed quia aliter facere non poterat: cuique id solum, visum est rationem habere, quod haberet justitiam: omnibus humanis vitiis immunit, semper fortunam in sua potestate habuit. Hie Tr. plebis designatus, adhuc admodum adulescens, cum alii suaderent, ut per municipia Lentulus conjuratique custodirentur, penè inter ultimos interrogatus sententiam, tanta animi atque ingenii invectus est in coniurationem, ut ardore oris orationem omnium lenitatem suadentium, societate consilii suspectam fecerit: sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis, & commutatione status publici pericula exposuit, ita consulis virtutem amplificavit, ut universus senatus in ejus sententiam transiret, animadverendumque in eos, quos prædiximus

censeret , majorque pars ordinis ejus. Catonem prosequerentur domum. At Catilina non segnius vota obiit , quām sceleris conandi consilia iniecat : quippe fortissimē dimicans , quem spiritum supplicio debuerat prælio reddidit. Consulatuī Ciceronis non mediocre adjecit decus , natus eo anno divus Augustus adhinc annos LXXXII. omnibus omnium gentium viris magnitudine sua inducturus caliginem. Jam penē supervacaneū videri potest , eminentiū i geniorū notare tempora. Quis enī ignorat piremptos gradibus etatis flotuisse hoc tempore Ciceronem , Hortensem , senemque Crassum , Catonem , Sulpitium , moxque Brutum , Calidium , Calvum , Cælium , & proximum Ciceroni Cæsarem , eorumque velut alumnos Corvinum ac Pollionem Asinium , æmulumque Tucydidis Salustium , autoresque carminum Varronem ac Lucretium , neque ullo in suspecti operis sui carmine minorem Catulum. Penē stulta est inhærentium oculis ingeniorum enumeratio , inter quæ maximē nostri ævi eminent , principes carminum VERGILIUS , Rabiriusque , & consecutus Salustium Livius , Tibullusque & Naso perfectissimi in forma operis sui. Nam vivorum ut magna admiratio , ita censura difficultis est. Dum hæc in urbe Italiaque geruntur , Cn. Pompious memorabile adversus Mithridatēm , qui post Luculli profectionem magnas novi exercitus vites

deparaverat; bellum gessit. At rex fusus, fugatusque, & omnibus exutus copiis, Armeniam Tigranemque sacerum petit, regem ejus temporis, nisi quia Luculli armis erat infractus, potentissimum. Simul itaque duos persecutus Pompeius, intravit Armeniam. Prior filius Tigranis, sed discors patri, pervenit ad Pompeium, mox ipse supplex & praesens, se, regnumque ditioni ejus permisit, praefatus neminem alium, neque Romanum, neque ullius gentis virum futurum fuisse, cuius se fidei commissurus foret, quam Cn. Pompeium. Proinde omnem sibi vel adversam, vel secundam, cuius autor ille esset, fortunam tolerabilem futuram. Non esse turpe ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei inhoneste aliquem summitti, quem fortuna super omnes extulisset. Servatus regi honos imperii, sed multato ingenti pecunia: quæ omnis, sicuti Pompeio moris erat, redacta in Quæstoris potestatem, ac publicis descripta literis, Syria, aliæque quas occupaverat provinciæ, ereptæ, & aliæ restitutæ P. R. aliæ tum primum in ejus potestatem redactæ ut Syria, quæ tum primum facta est stipendiaria. Finis imperii regis terminatus Armenia. Haud absurdum videtur propositi operis regulæ, paucis percurrere, quæ cujusque ductus ac natio redacta in formulam provinciæ, stipendia pacta sit, ut quæ facilius quam partibus simul universa conspici pos-

sint. Primus in Siciliam trajecit exercitum C O S. Claudius, & provinciam eam post annos fermè iiii. captis Syracusis fecit Marcellus Claudius: primus in Africam Regulus nono fermè anno primi Punici belli: sed post ccciiii. annos P. Scipio Aemilianus eruta Carthagine abhinc annos c lxxxii. Africam in formulam rededit provinciæ. Sardinia inter primum & secundum bellum Punicum, ductu T. Manlii C O S. certum recepit imperii jugum. Immane bellicæ civitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio C O S. iiii. Augusto principe, certæ pacis argumentum Ianus geminus clausus dedit. In Hispanias primi omnium duxere exercitus, Cn. & P. Scipiones initio secundi belli Punici, abhinc annos cc l. inde varie possessa, & saepè amissa partibus, universa ductu Augusti facta stipendiaria est. Macedoniam Paulus, Mummius Achaiam, Fulvius Nobilior subegit Aëoliam, Asiam L. Scipio Africani frater eripuit Antiocho, sed beneficio Senatus Populique Rom. mox ab Attalis possessam regibus M. Perpenna capto Aris-tonico fecit tributariam. Cypri devictæ nulli ad-signanda gloria est, quippe Senatus consulto ministerio Catonis, regis morte, quam ille conscientia acciverat, facta provincia est. Creta Metelli ductu longissimæ libertatis fine multata. Et Syria Pontusque Cn. Pompeii virtutis monumenta

sunt. Gallias primum Domitio & Fabio nepotib.
Pauli, Qui Allobrogicus vocatus est, intratas
cum exercitu, magna mox clade nostra, s^ep^e &
adfectivimus, & amisissimus, sed fulgentissimum
C. Cæsaris opus in iis conspicitur, quippe ejus
ductu auspiciisque infractæ, penè idem quod to-
tus terratum orbis ignavum conferunt stipendum.
Ab eodem Pompeio fractam Numidicus Ciliciam
perdomuit, nisi vicisset post bellum Antiochicum
Vulso Manlius Gallogræciam. Bithynia, ut præ-
diximus, testamento Nicomedis relicita hæredita-
ria. Divus Augustus præter Hispanias, aliasque
gentes, quarum titulis forum ejus prænitet,
penè idem facta Ægypto stipendiaria, quantum
pater ejus Gallia in ætrium redditus contulit. Ad
Cæsat, quam certam Hispanis patendi confes-
sionem extorserat, tam patem Illyriis Dalmatis-
que extortis. Rhetiam autem & Vindelicos ac
Noricos, Pannoniamque & Scordiscos novas im-
perio nostro subjunxit provincias. Ut has armis,
ita autoritate Cappadociam P. R. fecit stipendia-
riam. Sed revertamur ad ordinem. Secura deinde
Cn. Pompeii militia, gloriæ laboris ne majoris in-
certum est. Penetratae cum victoria Media, Al-
bania, Hiberia: ac deinde flexum agmen ad eas
nationes, quæ dextra atque intima Ponti inco-
lunt, Colchos Heniochosque & Achæos: &
oppressus auspiciis Pompeii, insidiis filii Phar-

nacis, Mithridates ultimus omnium juris sui regum, præter Parthicos. Tum victor omnium quas adierat gentium Pompeius, suoque & civiū voto major, & per omnia fortunam hominis egressus, revertit in Italiam, cajus redditum favorablem opinio fecerat. Quippe plerique non sine exercitu venturum in urbem adfirmabant, & libertati publicæ statuturum arbitrio suo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo gratior civilis tanti imperatoris redditus fuit. Omni quippe Brundisi dimisso exercitu, nihil præter nomen imperatoris retinens, cum privato comitatu, quem semper illi vacare moris fuit, in urbem rediit, magnificentissimumque de tot regibus per biuum egit triumphum, longeque majorem omnī ante se. Inlata pecunia in ærarium præter quam Capitolio ex manubiis intulit. Absente Cn. Pompeio T. Ampius & T. Labienus Tr. pl. legem tulerunt, ut ludis Circensibus corona aurea & omnī cultu triumphantium uteretur, scenicis autem prætexta, coronaque aurea. Id ille non plus quam semel, & hoc sanè nimium fuit, usurpare sustinuit. Hujus viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit, ut primus ex Africa, iterum ex Europa, tertio ex Asia triumpharet: & quot partes terrarum orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. NUNQUAM eminentia invidia carent. Itaque & Lucullus, memor tamen acceptæ inju-

riæ , & Metellus Creticus non injuste querens
(quippe ornamentum triumphi ejus , captivos du-
ces Pompeius subduxerat) & cum iis pars optima-
tium restagabatur , ne aut promissa civitatibus à
Pompeio , aut benemeritis præmia ad arbitrium
ejus persolverentur . Secutus deinde est consula-
tus C. CÆSARIS , qui scribenti manum inji-
cit , & quamlibet festinantem in se morari cogit .
Hic nobilissima Juliorum genitus familia , & quod
inter omnis antiquissimos constabat , ab Anchise
ac Venere deducens genus , forma omnium ci-
vium excellentissimus , vigore animi acerrimus ,
munificentia effusimus , animo super humanam
& naturam & fidem egestus , magnitudine co-
gitationum , celeritate bellandi , patientia peri-
culorum , Magno illi Alexandro , sed sobrio ,
neque iracundo simillimus : qui denique semper
& somno , & cibo in vitam , non in voluptatem
uteretur , cum fuisset C. Mario sanguine con-
junctissimus , atque idem Cinnæ gener , cuius
filiam ut repudiaret , nullo metu compelli potuit ,
cum M. Piso Consularis Anniam quæ Cinnæ uxor
fuerat , in Sullæ dimisisset gratiam , habuissetque
ferè xvi. annos , eo tempore , quo Sylla rerum
potitus est , magis ministris Syllæ , adjutoribusque
partium , quam ipso , conquirentibus eum ad necē ,
mutata veste , dissimilemque fortunæ suæ indutus
habitum , nocte urbe elapsus est . Idem postea

admodum juvenis , cum à Piratis captus esset ,
ita se per omne spatum , quo ab his retentus est
apud eos gesit , ut pariter his terrori venerationi-
que esset , neque unquam aut nocte aut die (cur
enim quod vel maximum est , si narrari verbis spe-
ciosis non potest , omittatur ?) aut exalcearetur ,
aut discingeretur , in hoc scilicet , ne si quando
aliquid ex solito variaret , suspectus his , qui oculis
tantummodo eum custodiebant , foret . Longum est
narrare , quid & quoties ausus sit , quanto opere
conata ejus , qui obtinebat Asiam , magistratus P.
R. metu suo destituere . Illud refertatur documen-
tum , tanti mox evasuri viri : quæ nox eam diem
secuta est , qua publica civitatum pecunia redemp-
tus ita tamen ut cogeret ante obsides à Pira-
tis civitatibus dari , contracta classe & privatus
& tumultuaria , investus in eum locum , in quo
ipsi prædones erant , partem classis fugavit , par-
tem meruit , aliquot naves , multosque mo tales
cepit , lætusque nocturnæ expeditionis triumpho
ad suos reversus est : mandatisque custodiæ quos
ceperat , in Bithyniam perrexit ad Proconsulem
Junium (is enim Asiam tum obtinebat ,) pe-
tens ut autor fieret sumendi de captivis suppli-
cii : quod cum ille se facturum negasset , vendi-
turumque captivos dixisset , quippe sequebatur
invidia inertiam , incredibili celeritate reiectus
ad mare prius quam de care ulli Proconsulis

redderetur epistola , omnes quos ceperat , suffixit
cruci. Idem mox ad sacerdotium incundum (quippe
absens Pontifex factus erat , cum in Cottæ
consularis locum penè puer à Mario Cinnaque
Flamen Dialis creatus , victoria Syllæ , qui om-
nia ab iis acta ficerat intita , amisisset id sacer-
dotium) festinans in Italiam , ne conspiceretur à
prædonibus , omnia tunc obtinentibus maria , &
merito tam infestis sibi , quatuor scalmorum na-
vem , unà cum duobus amicis , decemque servis
ingressus , effusissimum Adriatici matis trajecit si-
num. Quo quidem incursu conspectis , ut putabat ,
Piratarum navibus , cum exuisset vescem , alli-
gassetque pugionem ad femur , alterutri se fortu-
næ patans , mox intellexit frustratum esse visum
suum arborumque ex longinquo ordinem antem-
narum præbuisse imaginem , Reliqua ejus acta in
urbe , nobilissimaque Dolobellæ accusatio : & ma-
jor civitatis in ea favor , quàm reis præstati so-
let : contentionesque civiles cum Q. Catulo , at-
que aliis eminentissimis viris , celeberrimæ : & an-
te præturam victus maximi pontificatus petitione
Q. Catulus omnium confessione senatus princeps :
& restituta in ædilitate , adversante quidem nobis-
litate monumenta C. Marii : simulque revocati
ad jus dignitatis proscriptorum liberi : & prætura
quæsturaque mirabili virtute atque industria obi-
ta in Hispania , cum esset Questor sub Vetere An-

tistio ayo hujus Veteris Consularis atque Pontificis duorum Consularium & sacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantu humana simplicitas intelligi potest quo notiora sunt, minus egent stylo. Hoc igitur eos inter eū & Cn. Pompeiū, & M. Crassum inita potentiae societas, quæ urbi, orbique terrarum, nec minus diverso quoque tempore ipsis exitiabilis fuit. Hoc consilium sequendi, Pompeius causam habuerat, ut tandem acta in transmarinis provinciis, quibus (ut prædictimus) multi obrectabant, per Cæsarem confirmarentur eos. Cæsar autem quodd animadvertebat se cedendo Pompeii gloriæ, aucturum suam, & invidia communis potentiae in illum relegata, confirmatum vires suas: Crassus, ut quem principatum solus adsequi non poterat, autoritate Pompeii, viribus teneret Cæsaris. Adfinitas etiam inter Cæsarem Pompeiumque contracta nuptiis; quippe filiā C. Cæsaris, Cn. Magnus duxit uxorem. In hoc consulatu Cæsar legem tulit, ut ager Campanus plebei divideretur, suo nomine legis Pompeio. Ita circiter xx m. civium educta, & jus ab his restitutum post annos circa c. l. i. quām bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat. Bibulus collega Cæsaris, cum actiones ejus magis velle impedire, quām posset, majore parte anni domi se tenuit; quo factō dum augere vult invidiam

collegæ, auxit pótentiam. Tum Cæsari decretæ
in quinquenium Galliæ. Per idem tempus P. Clodius,
homo nobilis, disertus, audax, qui neque
dicendi, neque faciendi ullum, nisi quem vellet,
nosset modum: malorum propositorum executor
acerrimus, infamis etiam sororis stupro. & actus
incesti reus ob initum inter religiosissima P. R. sa-
cra adulterium: cum graves intimitias cum M.
Cicerone exercebat (quid enim inter tam dissimiles
amicum esse poterat?) & à patribus ad
plebem transisset, legem in Tribunatu tulit, qui
civem Rom. damnatum interemisset, ei aqua &
igni interdiceretur, cuius verbis & si non nomi-
nabatut Cicero, tamen solus petebatur. Ita vir
optime meritus de Rep. conservatæ patriæ precium
calamitatem exilii tulit. Non caruerunt suspicione
oppressi Ciceronis Cæsar & Pompeius. Hoc sibi
contraxisse videbatur Cicero, quod inter xx. vi-
ros dividendo agro Compagno esse noluisset. Idem
intra biennium sera Cn. Pompeii cura, verūm ut
cepit interrita, votisque Italiarum ac decretis sena-
tus, virtute atque actione Annii Milonis Tr. pl.
dignitati patriæque restitutus est. Neque post Nu-
midici exilium aut redditum, quisquam aut expul-
sus invidiosius aut receptus est lætius; cuius do-
minus quam infeste à Cladio disjecta erat, tam spe-
ciose à senatu restituta est. Item P. Clodius in se-
natu sub honorificentissimo ministerii titulo, M.

Catonem à republica relegavit. quippe legem tulit, ut is quæstor cum jure prætorio, adjecto etiam quæstori, mitteretur in insulam Cyprum, ad spoliandum regno Ptolem eum, omnibus morum vitiis eam contumeliam meritum; sed ille sub adventu Catonis vitæ suæ vim intulit: unde pecuniā longe sperata majorem Cato Romam retulit: cuius integritatem laudari nefas est; insolentia penè argui potest, quod unā cum cōs. ac Senatu effusa civitate obviam; cum per Tyberim subiret navibus, non ante his egressus est, quām ad eum locum pervenit, ubi erat exponenda pecunia. Cum deinde immanes res vix multis voluminibus explicandas, C. Cæsar in Gallia ageret: nec contentus plurimis ac felicissimis victoriis, innumerabilibusque cæsis & captis hostium milibus, etiam in Britaniam trajecisset exercitum, alterum penè imperio nostro ac suo querens orbem, invictum par consulum Cn. Pompeius & M. Crassus, alterum iniere consulatum, qui neque petitus honeste ab his, neque probabiliter gestus est. Cæsari, lege quam Pompeius ad populum tulit, protogatae in idem spatiū temporis provinciæ: Crasso bellum Parthicum in animo molienti, Syria decretæ; qui vir cætera sanctissimus, immunisque voluptatibus, neque in pecunia; neque in gloria concupiscenda aut modum norat, aut capiebat terminum; hunc proficiscentem in Sy-

riam diris cum omnibus Tr. pl. frustra retinere
conati; quorum execrationes si in ipsum tantum-
modo valuissent, utile imperatoris damnum salvo
exercitu fuisset Reip. Transgressum Euphratem
Crassum, petentemque Seleuciam, circumfusis
immanibus copiis equitum, rex Erodes unà cum
parte majore Romani exercitus interemit; reli-
quias legionum C. Cassius atrocissimi mox au-
tor facinoris, tum quaestor conservavit, Syriam-
que adeo in P. R. potestate retinuit, ut trans-
gressos in eam Parthos, felici rerum eventu fu-
garet ac funderet. Per hæc in sequentiaque, &
quæ prædiximus tempora amplius cccc. m. hos-
tium à C. Cæsare cæsa sunt, plura capta, pug-
natum sæpe directa acie, sæpe in agminibus,
sæpe eruptionibus. Bis penetrata Britania: no-
vem denique æstatibus vix ulla non justissimus
triumphus emeritus. Circa Alesiam verò tantæ
res, quantas audere vix hominis; perficere pe-
nè nullius nisi dei fuerit. Septima fermè anno
Cæsar motabatur in Galliis, cum medium iana
ex invidia Pompeii male cohærentis inter Ca.
Pompeium & C. Cæsarem concordiæ pignus Ju-
lia uxor Magni decepsit: atque omnia inter des-
tinatos tanto discrimini duces, dirimente for-
suna, filius quoque parvus Pompeii, Julia na-
tus intia breve spatium obiit. Tum in gladios
cædesque civium furente ambitu, cuius neque

finis

finis reperiebatur nec modus , tertius consulatus soli Cn. Pompeio , etiam adversantium ante dignitati ejus iudicio delatus est : cuius ille honoris gloria , veluti reconciliatis sibi optimatibus maxime à C. Cæsare alienatus est. Sed ejus consulatus omnem vim in coercitionem ambitus exercuit ; quo tempore P. Clodius à Milone candidato consulatus , exemplo inutili , facto salutari Reip. cirea. Bovillas , contracta ex occurso rixa , jugulatus est. Milonem suum non magis invidia facti , quam Pompei damnavit voluntas ; quem quidem M. Cato palam lata absolvit sententia , quam si maturius tulisset , non defuerint qui sequerentur exemplum , probarentque eum civem occisum , quo nemo perniciosior Reip. neque bonis inimicior vixerat. Intra breve deinde spatium belli civilis exarserunt initia , cum justissimus quisque & à Cæsare & Pompeio vellat dimitti exercitus ; quippe Pompeius in secundo consulatu Hispanias sibi decerni voluerat , easque per triennium absens ipse ac præsidens urbi , per Afranum & Petreium consilarem ac prætorium legatos suos administrabat , & iis qui à Cæsare dimittendos exercitus contendebant adsentabatur , iis qui dimittendos ab ipso quoque , adversabatur , qui si ante biennium quam ad arma itum est , perfectis muneribus theatri , & aliorum operum , quæ ei circunde-

dit, gravissima tentatus valetudine decessisset in Campania (quo quidem tempore universa Italia vota pro salute ejus primo omnium civium suscepit) defuisse fortunæ destruendi ejus locus , & quam apud superos habuerat magnitudinem , inlibatam detulisset ad inferos. Bello autem civili & tot quæ deinde per continuos xx. annos consecuta sunt malis , non aliis majorem flagrantiorē quā C. Curio Tr. pl. subjecit facem , vir nobilis , eloquens , aadax , suæ alienæque & fortunæ & pudicitiæ prodigus , homo ingeniosissime nequam & facundus malo publico : cuius animo voluptatibus vel libidinibus , neque opes ullæ , neque cupiditates sufficere possent. Hic primo pro Pompeii partibus , id est , ut tunc habebatur , pro Repub. mox simulatione contra Pompeium & Cæsarem , sed animo pro Cæsare stetit. Id gratis an accepto centies h-s fecerit , ut accepimus , in medio relinquemus Ad ultimum saluberrimas coalescentis conditiones pacis , quas & Cæsar justissimo animo postulabat , & Pompeius ex quo recipiebat , discussit ac rupit , unice cavente Cicertone concordiæ publicæ: Hatum præteritarumque rerum ordo cum justis aliorum voluminibus promittur , tum uti speso , nostris explicabitur. Nunc proposito operi sua forma reddatur , si prius gratulitus ero Q. Catulo , duobus Lucullis , Metelloque & Hortensio qui cùm sine invi-

dia in Repub. floruisse eminuisseque, sine periculo, quieta, aut certe non præcipitata fatali ante initium bellorum civilium morte functi sunt. Lentulo & Marcello coss. post urbem conditam annis D C C I I. & anno L X X V I I. quām tu M. Vinici consulatum iires, bellum civile exarsit. Alterius ducis causa melior videbatur, alterius erat firmior. Hic omnia speciosa, illic valentia. Pompeium senatus autoritas, Cæsarem militum armavit fiducia. Consules senatusque causæ, non Pompeio, summam imperii detulerunt. Nihil relatum à Cæsare, quod servandæ pacis causa tentari posset, nihil receptum à Pompeianis: cum aliter eos. justo esset ferocior, Lentulus verò salvâ Repub. salvus esse non posset. M. autem Cato morendum ante, quām ullam conditionem civis accepitam Reipub. contenderet: vir antiquus & gravis Pompeii partes laudaret magis, piudens sequeretur Cæsar: & illa gloriosa, hæc terribiliora ducere. Ut deinde spretis omnibus quæ Cæsar posulaverat, tantummodo contentus cum una legione titulum retinere provinciæ, privatus in urbem veniret, & se in petitione consulatus suffragiis P. R. committeret decievere, ratus bellandum Cæsar cum exercitu Rubiconem transit. Cn. Pompeius, consulesque, & major pars senatus relista urbe, ac deinde Italia transmisere Dyrrachium. At Cæ-

sar Domitio legionibusque Corfinii quæ una cum eo fuerant potitus, duce aliisque qui voluerant abire ad Pompeium sine dilatione dimissis, persecutus Brundusium, ita ut appareret malle integris rebus & conditionibus finire bellum, quam opprimere fugientes, cum transgressos reperisset coss. in urbem revertit redditaque ratione consiliorum suorum in senatu & in concione ac miserrimæ necessitudinis, cum altenis armis ad arma compulsus esset, Hispanias petere decrevit. Festinationem itineris ejus aliquandiu morata Massilia est, fide melior quam consilio prudenter, intempestive principalium armorum arbitria captans, quibus hi se debent interponere, qui non parentem coercere possunt. Exercitus deinde qui sub Africano consulari ac Petreio prætorio fuerat, ipsius adventus vigore ac fulgore occupatus, se Cæsari tradidit, uterque legatorum, & quisquis cujusque ordinis sequi eos voluerat, remissi ad Pompeium. Proximo anno cum Dyrrachium ac vicina ei urbi regio castris Pompeii teneretur (qui accitis ex omib[us] transmarinis provinciis legionibus, equitum ac pedium auxiliis, regumque & Tetrarcharum, simulque Dynastatum copiis, immanem exercitum confecerat, & mare præsidiis classum ut rebatur seferat, quo minus Cæsar legiones posset transmittere) sua & celeritate & fortuna C. Cæ-

sar usus, nihil in mora habuit, quo minus & cum vellet ipse, exercitusque classibus perveniret, & primo penè castris Pompeii sua junge-ret, mox etiam obsidione munimentisque eum complectere tur. Sed inopia obsidentibus quām obsecris erat gravior. Tum Balbus Cornelius excedente humanam fidem temeritate, ingressus castra hostium, sèpiusque cum Lentulo conlocutus c o s. dubitante quanti se venderet, illis incrementis; fecit viam, quibus non Hispaniæ Gadibus natus, sed Hispanus in triumphum & pontificatum adsurgeret, fieretque ex privato consularis. Variatum deinde præliis, sed uno longe magis Pompeianis prospero, quo graviter impulsi sunt Cæsaris milites. Tum Cæsar cum exercitu fatalem victoriæ suæ Thessaliam petiit. Pompeius longe diversa diis suadentibus (quorum pleriq; hortabantur, ut in Italiam transmiseret neque Hercules quicquam partibus illis salubrius fuit, alii ut bellum traheceret, quod digitatione partiū in dies ipsiis magis prosperum fieret) usus impe-tu suo, hostem secutus est, aciem Pharsalicam & illum cruentissimum Romano nomini diem, tantumque utriusque exercitus profusum sanguinis, & conlisa inter se duo Reipub. capita, effossumque alterum Romani imperii lumen. Tot, talesque Pompeianarum partium cæsos viros non recipit enarrandos hic scripturæ modus. Illud no-tandum est, ut primum C. Cæsar inclinatam vi-

dit Pompeianorum aciem , neque prius neque antiquius quicquam habuit , quam ut omnes patres (ut militari & verbo , & consuetudine utar) dimitteret . Pro dii immortales , quod hujus voluntatis erga Brutum suæ postea vir tam mitis preciū tulit ? Nihil illa victoria mirabilius , magnificens , clarius fuit , quando neminem nisi acie consumptum civem patria desideravit : sed munus misericordiae corrupit pertinacia , cum libentius vitam victor daret , quam victi acciperent . Pompeius profugiens cum duobus Lentulis consularibus , Sextoque filio : & Favonio prætorio , quos comites ei fortuna adgregaverat , aliis ut Parthos , aliis ut Africam peteret (in qua fidelissimum partium suarum haberet regem Jubam) suadentibus , Ægyptum petere proposuit , memor beneficiorum quæ in patrem ejus Ptolemæi , qui tum pueru quam juveni propior regnabat , Alexandriæ contulerat . Sed quis in adversis beneficiorum servat memoriam ? aut quis ullam calamitosis deberi putat gratiam ? aut quando fortuna non mutat fidem ? Missi itaque ab rege , qui venientem Cn. Pompeium (is iam à Mytilenis Corneliam uxorem receptam in navem , fugæ comitem habere cœperat) consilio Theodoti & Achille exiperent , hortarenturque , ut ex oneraria in eam navem , quæ obviam processerat ; transcederet . quod cum fecisset princeps Romani no-

minis, imperio arbitrioque Ægyptij mancipii,
C. Cæsare, Publio Servilio c o s. jugulatus est.
Hic post tres consulatus, & totidem triumphos,
domitumque terratum orbem, sanctissimi ac præ-
stantissimi viri in id electi, super quod ascendi
non potest, duo de sexagesimum annum agentis,
pridie natalem ipsius, vitæ fuit exitus: in tan-
cum in illo viro à se discordante fortuna, ut cui
modo ad victoriam terra defuerat, decesset ad se-
pulturam. Quid aliud quām vimium occupatos
dixerim, quos in ætate & tanti, & penè nostri
seculi viri fecellit quinquennium, cum à C. Attilio
& Qu. Servilio c o s s. tam facilis esset anno-
rum digestio; quod adjeci, non ut arguerem,
sed ne arguerer. Non fuit major in Cæsarem,
quām in Pompeium fuerat, regis eorumque
quorum is autoritate regebatur, fides; quip-
pe cum venientem eum tentassent infidiis, ac
deinde bello laceſſere auderent, utrique sum-
mo imperatorum, alteri superstiti meritas pœ-
nas luere suppliciis. Nusquam erat Pompeius
corpore, adhuc ubique nomine: quippe ingens
partium ejus favor bellum excitaverat Africum;
quod ciebat rex Juba, & Ccipro vir consula-
ris, ante biennium quām extingueretur Pompe-
ius, lectus ab eo sacer. Eorumque copias au-
xerat M. Cato, ingenti cum difficultate itine-
rum, locorumque inopia, perducatis ad eos le-

gionibus : qui vir cum summum ei à militibus
deferretur imperium , honoratiori patere maluit.
Admonet promissæ brevitatis fides , quanto om-
nia transcurso dicenda sint. Sequens fortunam suā
Cæsar , pervectus in Africam , quam occiso Cu-
rione Julianarum duce partium Pompeiani obti-
nebant exercitus , ibi primo variam fortunam ex-
pugnavit , inclinatèque hostium copiæ . Nec dis-
similis ibi adversus viatos , quām in priores cle-
mentia Cæsaris fuit. Victorem Africani belli C.
Cæsarem gravius exceptit Hispanense (nam vic-
tus ab eo Pharnaces , vix quicquam gloriae ejus
adstruxit) quod Cn. Pompeius Magni filius adu-
lescens impetus ad bella maximi , ingens ac ter-
rible conflaverat , undique ad eum adhuc pater-
ni nominis magnitudinem sequentium , ex toto
orbe terrarum auxiliis confluentibus. Sua Cæsa-
rem in Hispaniam comitata fortuna est , sed nul-
lum unquam atrocius periculosius quæ ab eo ini-
tum prælium , adeo ut plus quām dubio Marte
descenderet equo , consistensque ante recendentem
suorum aciem , increpita prius fortuna , quod se
in eum servasset exitum , denunciaret militibus ,
vestigio se non recessurum : proinde viderent quem
& quo loco imperatorem deserturi forent ; vere-
cundia magis quām virtute acies restitutæ sunt ,
à duce quām à milite fortuis. Cn. Pompeius gra-
vis vulnera inventus , - inter solitudines avias

interemptus est. Labienum Varumque aciens abs-
tulit. Cæsar omnium victor, regressus in urbem,
quod humonam excedat fidem, omnibus qui con-
tra se arma tulerant, ignovit: magnificentissimis
que gladiatorii muneris, Naumachiae, & equitum
peditumque, simul elephantorum certa minis spec-
taculis, epulique per multos dies dati celebra-
tione, replevit eam. Quinque egit triumphos.
Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho,
Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis
argento rasili constitit. Pecunia ex manubii lata,
paulo amplius sexies miles h-s. Neque illi tanto
viro, & tamen clementer omnibus victoriis suis
uso, plus quinque mensium principalis quies con-
tigit: quippe cum mense Octobri in urbem rever-
tisset, idibus Martiis, conjurationis autoribus
Bruto & Cassio, quorum alterum promittendo con-
sulatum non obligaverat, contrâ differendo, Cas-
sium offenderat: adjectis etiam consiliariis cædis
familiarissimis omnium, & fortuna partium
eius in summum erectis fastigium, D. Bruto,
& C. Trebonio, aliisque clati nominis viris, in-
teremptus est: cui magnam invidiam conciliarat
M. Antonius, omnibus audendis paratissimus,
consulatus collega, imponendo capiti ejus Lu-
percalibus sedentis pro rostris insigne regium,
quod ab eo ita repulsum erat, ut non offensus
videretur. Laudandum experientia consilium est

Pansæ atque Hirtii, qui semper prædixerant Cæsari, ut principatum armis quæsitum, armis tene-ret: ille dictans mori se, quam timeri malle, dum clementiam quam præstiterat expestat, in-cautus ab ingratis occupatus est, cum quidem plu-ri-ma præsigia atque indicia dii immortales futuri obtulissent periculi: nam & haruspices præmo-nuerant, ut diligentissime Iduum Martiarum ca-veret diem, & uxor Calpurnia ferta nocturno visu, ut ea die domi subsisteret orabat, & libelli con-jurationem nunciantes dati, ab eo neque protinus lecti erant; sed profecto incluctabilis fato-rum vis, cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Quo anno id patravere facinus Brutus & C. Cassius, prætores erant, D. Brutus C O S. designatus. Hi unâ cum con-jurationis globo stipati gladiatorum D. Brutî manu, capi-tolium occupavere, cum C O S. Antonius (quem cum simul interimendum censuisset Cassius, tes-tamentumque Cæsaris abolendum, Brutus re-pugnaverat dictans, nihil amplius civibus præter tyranni, ita enim appellari Cæsarem factò ejus expediebat, petendum esse sanguinem) convoca-to senatu, cum jam Dolobella, quem substituturus sibi Cæsar designaverat C O S. fasces atque in-signia corripuiisset C O S. velut pacis autor libe-tos suos obsides in capitolium misit, fidemque de-scendendi tutò interfectoribus Cæsaris dedit: & il-

lud decreti Atheniensium celeberrimi exemplum
relatum à Cicerone oblivionis præteritarum re-
rum , decreto patrum comprobatum est. Cæsar
deinde testamentum apertum est quo C. Octa-
vium nepotem sororis suæ Juliæ adoptabat , de
cujus origine etiam si præventis pauca dicenda sunt.
Fuit. C. Octavius , ut non patricia , ita admodum
speciosa equestri genitus familia , gravis , sanctus ,
innocens , dives. Hic prætor inter nobilissimos vi-
ros creatus , primò loco , cum ei dignatio Julia
genitam Acciam conciliasset uxorem , ex eo ho-
nore sortitus Macedoniam , appellatusque in ea
imperator , decedens ad petitionem consulatus
obiit , prætextato reliquo filio , quem C. Cæsar
major ejus avunculus educatum apud Philippum
vitricum , dilexit ut suum , natumque annos
x v i i i . Hispaniensis militiæ adsecutum se postea
comitem habuit , nunquam aut alio usum hospi-
tio quam suo , aut alio vectum vehiculo : pon-
tificatusque sacerdotio puerum honoravit. Et pe-
ractis bellis civilibus , ad erudiendum liberalibus
disciplinis singularis indolem juvenis , Appollo-
niam eum in studia miserat , mox belli Getici ac
deinde Parthici habiturus commilitonem : Cui
ut est nunciatum de cæde avunculi , cum protinus
ex vicinis legionibus Centuriones suam suorumque
militum operam ei pollicerentur , neque eam sper-
nendam Salvidienus & Agrippa dicerent , ille

festinans pervenire in urbem , omnem ordinem
& necis , & testamenti Brundusii comperit. Cui
adventanti Roinam , immanis amicorum occurrit
frequentia , & cum intraret urbem solis orbis super
caput ejus curvatus æqualiter , rotundatusque in
colorem arcus , velut coronam tanti mox virti ca-
piti imponens , conspectus est. Non placebat Ac-
cīæ matri , Philippoque vitrico adiri nomen invi-
diosæ fortunæ Cæsarī : sed adserebant salutaria
Reip. terrarumque orbis fata conditorem conser-
vatoremque Romani nominis. Sprevit itaque
cœlestis animus humana consilia , & cum peri-
culo potius summa , quām tuto humilia propo-
suit sequi : maluitque avunculo & Cæsari de se ,
quām vitrico credere , dictitans nefas esse , quo
nomine Cæsari dignus esset visus , semetipsum
videri indignum. Hunc protinus Antonius c.o.s.
superbe excipit ; neque is erat contemptus , sed
metus ; vixque admissō in Pompeianos hortos lo-
quendi secum tempus dedit , mox etiam velut
insidiis ejus petitus scelestè insimulate cœpit : in
quo turpiter deprehensa ejus vanitas est. Aperte
deinde Antonii ac Dolabellæ Consulum ad ne-
fandam dominationem erupit furor. H-s. septies
milies depositum à C. Cæsare ad ædem Opis oc-
cupatum ac Antonio , actorum ejusdem inser-
tis falsis indubitateque corruptis commentariis.
Atque omnia pretio temperata , vendente Remp.

e o s. Idem provinciam D. Bruto designato e o s. decretam Galliam occupare statuit : Dolabella transmarinas decrevit sibi : interque naturaliter dissimillimos , ac diversa volentes , crescebat oditum. Eoque C. Cæsar juvenis cotidianis Antonii petebatur infidiis. Torpebat oppressa dominatione Antonii civitas : indignatio & dolor omnibus , vis ad resistendum nulli aderat , cum C. Cæsar **XVIII.** annum ingressus , mira ausus , ac summa consecutus , privato consilio , majorem senatu pro Repub. animum habuit : primumque à Calatia , mox à Casilino veteranos excivit paternos : quorum exemplum secuti alii , brevi in formam justi coicere exercitus ; mox cum Antonius occurrisset exercitui , quem ex transmarinis provinciis Brundisium venire jussiferat , legio Martia & Quatra , cognita & senatus voluntate , & tanti juvenis indole , sublatis signis ad Cæsarem se contulerunt. Eum sanatus honoratum equestri statua , quæ hodieque in rostris posita , ætatem ejus scriptura indicat (qui honor non alii per c c c. annos quam L. Syllæ , & Cn. Pompeio , & C. Cæsari contingat) pro P. R. unâ cum e o s. designatis Hirrio & Pansa bellum cum Antonio gerere jussit ; id ab eo annum agente vicesimum , fortissime circa Mutinam administratum est , & D. Brutus obsidione liberatus : Antonius turpi ac munda sua coactus deserere Italiam : Consulum

autem alter in acie , alter post paucos dies ex
vulnere mortem obiit. Omnia ante quam fuga-
retur Antonius , honorifice à Senatu in Cæsarem
exercitumque ejus decreta sunt , maxime autore
Cicerone : sed ut recessit metus , erupit voluntas ,
protinusque Pompeianis partibus rediit animus.
Bruto Cassioque provinciæ , quas jam ipsi sine ullo
senatus consulto occupaverant , decretæ : laudati
quicunque his exercitus tradidissent : omnia trans-
marina imperia eorum commissa arbitrio ; quippe
M. Brutus , & C. Cassius , nunc metuentes arma
Antonii , nunc ad augendam ejus invidiam , si-
mulantes se metuere , testati edictis , libenter se
vel in perpetuo exilio victuros , dum Reip. consta-
ret concordia , nec ullam belli civilis præbituros
materiam , plurimum sibi honoris esse in conscientia
facti sui , profecti urbe atque Italia , intento ac
pari animo , sine autoritate publica , provincias ,
exercitusque occupaverant : & ubique ipsi es-
sent , prætexentes esse Remp. pecunias etiam quæ
ex transmarinis provinciis Romam ab Qæstori-
bus deportabantur à volentibus acceperant ; quæ
omnia senatus decretis comprehensa & comprobata
sunt. Et D. Bruto , quod alieno beneficio viveret ,
decretus triumphus. Pansæ atque Hirtii corpora
publica sepultura honorata : Cæsaris adeo nulla
habita mentio , ut legati , qui ad exercitum ejus
missi erant , juberentur summoto eo milites ad-

loqui. Non fuit tam ingratus exercitus , quam fuerat senatus ; nam cum eam injuriam dissimulando Cæsar ferret , negavere milites sine imperatore suo ulla se audituros mandata. Hoc est illud tempus , quo Cicero insito amore Pompeianarum partium , Cæsarem laudandum , & tollendum censebat : cum aliud diceret , aliud intelligi vellet. Interim Antonius fuga transgressus alpes , primò spe conloquii repulsus à M. Lepido , qui Pontifex Maximus , in C. Cæsaris locum furto creatus , decreta sibi Hispania adhuc in Gallia morabatur : Mox saepius in conspectum veniens militum , cum & Lepido omnes imperatores forent meliores , & multis Antonius dum erat sobrius , per aversa castrorum prouto vallo militibus receptus est , qui titulo imperii cedebat Lepido , cum summa virium penes eum foret. Sub Antonii ingressum in castra Juventius Laterensis , vir vita ac morte consentaneus , cum acerrime suassisset Lepido , ne se cum Antonio hoste judicato jungeret , initus consilii , gladio se ipse transfixit. Plancus deinde dubia , id est sua fide diu , quarum esset partium secum iunctatus , ac sibi difficile consentiens , & nunc adjutor D. Bruti designati c o s. collegæ sui , senatuique se literis venditans , mox ejusdem proditor : Asinius autem Pollio firmus proposito , & Julianis partibus fidus , Pompeianis adversus : uterque exercitus tra-

didere Antonio. D. Brutus desertus primò à Plancō , post etiam insidiis ejusdem petitus , pau-
latim relinquente eum exercitu fugiens , in hospitiis cujusdam nobilis viri nomine Capeni domo , ab his quos miserat Antonius jugulatus est , justissimasque optime de se merito viro C. Cæsari pœnas dedit , cuius cum primus omnium amicorum fuisset , intersector fuit : & fortunæ ex qua fructum tulerat , invidiam in autorem relegabat , censem-
batque æquum , quæ acceperat à Cæsare retine-
re , Cæsarem qui illa dederat perire. Hæc sunt tempora , quibus M. Tullius continua actionibus æternas Antonii memoriæ inussit notas : sed hic fulgentissimo & cœlestiore , at Tribunus Cannuti-
lius continua rabie lacerabat Antonium. Utrique vindicta libertatis , morte stetit , sed Tribuni sanguine commissa proscriptio , Ciceronis vel satiato Antonio pœna finita. Lepidus deinde à Senatu hostis judicatus est , ut ante fuerat Antonius. Tum inter eum , Cæsaremque & Antonium , commercia epistolarum & conditianum jaesta mentio , cum Antonius & subinde Cæsarem admoneret , quām inimicæ ipsi Pompeianæ partes forent , & in quod jam emersissent fas-
tigium : & quanto Ciceronis studio Brutus Cas-
siusque attollerentur : denunciaretque se cum Bruto Cassioque , qui jam decem & septem legionum potentes erant , juncturum vires suas,

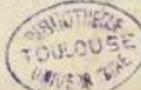
Si Cæsar ejus aspernaretur concordiam : diceretque plus Cæsarem patris , quām se amici ultiōni debere. Igitur inita potentiae societas , & hor-tantibus , orantibusque exercitibus , inter An-tonium etiam & Cæsarem facta adfinitas , cum esset privigna Antonii despensa Cæsari : consulatumque iniit Cæsar pridie quām viginti annos impleret x. Calend. Octobres , cum collega Q. Pedio , post urbem conditam annis D C C I X . ante LXXXII , quām tu M. Vinici consulatum inires. Vedit hic annus Ventidium , per quam urbem inter captivos Picentum in triumpho ductus erat , in ea consulairem prætextam jungentem prætoriæ. Idem hic postea triumphavit. Furente deinde Antonio , simulque Lepido , quorum uterque (ut prædiximus) hostes judicati erant , quām ambo mallent sibi nunciari quid passi essent , quām quid meruissent , repugnante Cæsare , sed frustra aversus duos , instauratum Syllani exempli malum , proscriptio. Nihil tam indignum illo tem-pore fuit , quām quod aut Cæsar aliquem pro-scribere coactus est , aut ab illo Cicero proscriptus est : absisaque scelere Antonii vox publica est , cum ejus salutem nemo defendisset , qui per tot annos & publicam civitatis , & privatam civium defenderat. Nihil tamen egisti M. Antoni , cogit enim exedere propositi formam operis , erumpens animo ac pectori indignatio , nihil inquam egisti ,

mercedem cœlestissimi oris , & clarissimi capitii
abscisi numerando , autor amentoque funebri ad
conservatoris quondam Reipub. tantique c o s.
initando necem , Rapuisti tu M. Ciceroni lucem
sollicitam , & ætatem senilem , & vitam miserio-
rem te principe , quām sub te Triumviro mortem
Famam verò gloriāmque factorum atque dictorum
adeo non abstulisti , ut auxeris. Vivit vivetque
per omnem seculorum memoriam. Dumque hoc
vel forte vel providentia , vel uteunque constitu-
tum rerum naturæ corpus , quod ille penè solus
Romanorum animo vidit , ingenio complexus est ,
eloquentia inluminavit , manebit incolume : comi-
tem ævi sui laudem Ciceronis trahet:omnisque pos-
teritas illius in te scripta mirabitur , tuum in eum
factum execrabitur : citiusque in mundo genus ho-
minum quām cedet. Hujus totius temporis fortu-
nam ne deflere quidem quisquam satis digne po-
tuit , adeo nemo exprimere verbis potest. Id tamen
notandum est , fuisse in proscriptos uxorum fidem
summam , libertorum medium , servorum aliquam ,
filiorum nullam : adeo difficilis est hominibus
uteunque conceptæ spei mora. Ne quid ulli
sanctum relinqueretur , velut in dotem invi-
tamentumque sceleris , Antonius L. Cæsarem
avunculum , Lepidus Paulum fratrem proscripti-
erant. Nec Plancus gratia defuit ad impetrandum
ut frater ejus Plancus Plotius proscriptiberetur.

Eoque inter jocos militareis, qui currum Lepidi
Plancique secuti erant inter execrationem civium
usurpabant hunc versum.

De Germanis non de Callis duo triumphare
Consules.

Suo præteritum loco referatur, neque enim per-
sona umbram actæ rei capit: Dum in acie Phar-
salica Africaque de summa rerum Cæsar dimi-
cat, M. Cælius, vir eloquio animoque Curioni
simillimus, sed in utroque perfectior, nec minus
ingeniose nequam, cum ne à diis quidem servari
posset, quippe pejor illi re familiaris quām mens
erat, in prætura novatum tabularum autor extitit,
nequiitque senatus autoritate & coss. deterreti:
accito etiam Milone Annio, qui non imperato-
reditu, Julianis partibus infestus erat in urbe se-
ditionem aut magis occulte bellicum tumultum
movens primo summotus à Rep. mox Consulari-
bus armis autore senatu circa Turios oppressus
est, Incepto pari, similis fortuna Milonis fuit:
qui Compsam in Irpinis oppugnans, ictusque la-
pide, tum P. Clodio, tum patriæ quām armis
petebat, pœnas dedit: vir inquietus & u'tra sorte
temerarius. Quatenus autē aliquid ex omissis peto,
notetur immodica & intempestiva libertate usos
adversus C. Cæsarem, Marullum Epidium, Fla-
viumque Cæsetium Trib. pleb. dum arguit in co-
tegni voluntatē, penè vim dominationis expertos;

in hoc tamen s^epe lacerissiti principis ira excessit, ut censoria potius contentus nota, quam animadversione dictatoria, summoveret eos à Repub. testareturque esse sibi miserrimum, quod aut natura sua ei excedendum foret, aut minuenda dignitas. Sed ad ordinem revertendum est. Jam & Dolabella in Asia C. Trebonium consularem, cui succedebat, fraude deceptum, Smyrnæ occiderat, virum adversus merita Cæsaris ingratissimum, participemque cædis ejus, à quo ipse in consolare proiectus fastigium fuerat. Et C. Cassius acceptis à Sto^o Murco, & Crispo Martio prætoriis viris imperatoribus, prævalidis in Syria legionibus inclusum Dolabellam, qui præoccupata Asia in Syriam pervenerat, Laodicea expugnata interficerat, ita tamen ut ad ictum servi sui Dolabella non segniter cervicem daret, & decem legiones in eo tractu sui juris fecerat, & M. Brutus C. Antonio fratri M. Antonii in Macedonia Vatinioque circa Dyrachium volentes legiones extorserat, sed Antonium bello lacerissierat, Vatinium dignatione obruerat, cum & Brutus cuilibet ducum præferendus videretur, & Vatinius nulli nomini noveret postferendus: in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenii, adeo ut animus ejus dignissimo domicilio inclusus videretur. Eratque septem legionibus validus. Et lege Pe-

dia, quam eos. Pedius collega Cæsaris tulerat, omnibus qui Cæsarem patrem interfecerant, aqua ignique damnatis interdictum erat; quo tempore Capito patruus meus, vir ordinis senatorii, Agrippæ subscriptus in C. Cassium. Dumque ea in Italia geruntur, acri atque prosperrimo bello Cassius Rhodum rem immanis operis ceperat: Brutus Lycios devicerat: & inde in Macedoniam exercitus trajeccerant: cum per omnia repugnans naturæ suæ Cassius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut prionot fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturius destituerit, quam Brutum & Cassium. Tum Cæsar & Antonius trajeccerunt exercitus in Macedoniam, & apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassioque acie concurretunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulsis hostibus castra Cæsaris cepit; nam ipse Cæsar etiansi infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis oratus etiam ab Artorio medico, ne in castris remaneret, manifestè denuntiatione quietis territo. Id autem in quo Cassius fuerat, fugatum ac male multatum in aliora se receperat loca. Tum Cassius ex sua fortuna eventum collegæ aestimans, cum dimisisset evocatum, jussissetque nuntiare sibi, quæ esset multitudo ac vis hominum quæ ad se tenderet, tardius eo nuntiante, cum in vicino esset agmen cursu ad eū tendentiū: neque pulvere facies, aut

signa denotari possent, existimans hostes esse qui intuerent, lacerna caput circum dedit, exten- tamque cervicem interritus liberto præbuit. Deci- derat Cassi caput, cum evocatus advenit, nuntians Brutum esse victorem, qui cum imperatorem prostratum videret: sequar, inquit, eum quem mea occidit tarditas, & ita in gladium incubit. Post paucos deinde dies Brutus confixit cum hostibus, & vietus acie, cum in tumulum nocte ex fuga se receperisset, impetravit à Stratone Ægeate fa- miliari suo, ut manum morituro commodaret sibi: reiectoque lævo super caput brachio, cum mu- cronem gladii ejus dextera tenens, sinistræ ad- movisset mammillæ; ad eum ipsum locum, quā eorū emicat, impellens se invulnus, uno iactu trans- fixus expiravit. Protinus Messalla fulgentissimus juvenis, proximus in illis castris Bruti Cassiique autoritati, cum essent qui eum ducem poscerent, servari beneficio Cæsaris maluit, quām dubiam spem armorum tentare amplius: Nec aut Cæsari quicquam ex victoriis suis fuit lætius, quām fer- vasse Corvinum: aut majus exemplum hominis grati ac pii, quām Corvinus in Cæsarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum, Hortensiumque eminentissimorum ci- vium filios fortuna abstulit: nam Varro ad ludibriū moriturus Antonii, digna illo ac vera de exi-

tu ejus magna cum libertate ominatus est, Drusus Livius Juliæ Augustæ pater, & Varus Quintilius ne tentata quidem hostis misericordia, alter se ipse in tabernaculo interemit: Varus autem liberti, quem id facere coegerat, manu, cum se insignibus honorum velasset, jugulatus est. Hunc exitum M. Bruti partium septimum & xxx. annum agentis fortuna esse voluit, corpupo animo ejus in diem, quæ illi omnes virtutes unius temeritate facti abstulit. Fuit autem dux Cassius melior, quanto vir Brutus: E quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium; in altero major vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum Reip. interfuit, Cæsarem potius habere quam Antonium principem: tantum retulisset habere Brutum quam Cassium. Cn. Domitius, pater L. Domiti nuper à nobis visi eminentissimæ ac nobilissimæ simplicitatis viri, avus hujus Cn. Domiti clarissimi juvenis, occupatis navibus cum magno sequentium consilia sua comitatu, fugæ fortunæque se commisit, semetipso contentus duce partium. Staïus Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cum omni commissa sibi parte exercitus naviumque Sext. Pompeium Cn. Magni filium, qui ex Hispania revertens Siciliam armis occupaverat, petuit: ad quem & è Brutianis castris; & ex Italia, aliisque terrarum partibus, quos

præsenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluabant, quippe nullum habentibus statum, quilibet dux erat idoneus: cum fortuna non electionem daret, sed perfugium ostenderet, exitialemque tempestatem fugientibus statio pro portu foret. Hic adolescens erat studiis ruditis, sermone barbarus, impetu strenuus, manu promptus, cogitator celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum libertus, servorumque servus, speciosis invidens ut pateret humillimis: quem senatus penè totus adhuc è Pompeianis constans partibus post Antonii à Mutina fugam, codem illo tempore quo Bruto Cassioque transmarinas provincias decreverat, revocatum ex Hispania ubi adversus eum clarissimum bellum Pollio Asinius prætorius gesserat, in paterna bona restituerat, & oræ maritimæ præfecterat. Is tum, ut prædiximus, occupata Sicilia servitia fugitivosque in numerum exercitus, sui recipiens, magnum modum legionum effecerat, perque Menam & Menecratem paternos libertos præfectos classium latrociniis ac prædationibus infestato mari ad se exercitumque tuendū rapto utebatur, cū eū non depudaret vindicatū armis ac ductu patris sui mare infestare Piraticis sceleribus. Fractis Brutianis Cassianisque partibus, Antonius transmarinas obiturus provincias substitit: Cæsar in Italiā se recepit, eamq; longe quā speraverat tumultuosiorē reperit, quippe L. Antonius

eos. vitiorum fratris sui consors : sed virtutum quæ interdum in illo erant, expers modo apud veteranos criminatus Cæsarem, modo eos qui juste divisione prædiorum, nominatisque colonis agros amiserant, ad arma conciens, magnum exercitum conflaverat. Ex altera parte uxor Antonii Fulvia, nihil muliebre præter corpus gerens omnia armis tumultuque miscebat. Hæc belli sedem Præneste ceperat. Antonius pulsus undique viribus Cæsaris, Perusiam se contulerat. Plancus Antonianarum adjutor partium, spem magis ostenderat auxiliï, quam opem ferebat Antonio. Usus Cæsar virtute & fortuna sua, Perusiam expugnavit. Antonium inviolatum dimisit. in Perusinos magis ira militum quam voluntate sævitum ducis, urbs incensa, cuius initium incendi princeps ejus loci fecit Macedonicus, qui subiecto rebus ac penatibus suis igni, transfixum se gladio flammæ intulit. Per eadem tempora exarserat in Campania bellum, quod professus eorum qui perdiderant agros patrocinium, ciebat Tib. Claudius Nero prætorius & pontifex. Tib. Cæsar pater, magni vir animi, doctissimique ingenii id quoque adventu Cæsaris sepultum atque discussum est. Quis fortunæ mutationes, quis dubios rerum humanarum casus satis mirari queat? quis non diversa præsentibus, contrariaque expectatis, aut speret aut timeat? Livia nobilissi-

mi & fortissimi viri Druſi Calidiani filia gene-
re, probitate, forma, Romanarum eminentissi-
ma, quam postea conjugem Augusti vidimus,
quam transgressi ad Deos sacerdotem ac filiam,
tum fugiens mox futuri sui Cæſaris arina, vix
bimum hunc Tiberium Cæſarem vindicem Ro-
mani impetii, futurumque ejusdem Cæſaris fi-
lium gestans ſinu, per avia itinerum vitatis mi-
litum gladiis uno comitante, quo facilius occul-
taretur fuga, pervenit ad mare, & cum viro Ne-
rone pervaeta in Siciliam eſt. Quod alieno testi-
monium redderem, eo non fraudado ayum meum.
quippe C. Velleius honoratissimo inter illos ccclx.
jud. loco à Cn. Pompeio lectus, ejusdem Mar-
cique Bruti ac Tyronis prefectus fabrūm, vir nulli
secundus, in Campania, digressu Neronis à Nea-
poli, cuius ob singularem cum eo amicitiam pat-
rium adjutor fuerat, gravis jam ætate & cor-
pore cum eum ſequi non poſſet, gladio ſcipse
transfixit. Inviolatam excedere Italia Cæſar paſſus
Fulviam, Plancumque muliebris fugæ comittem.
nam Pollio Afinius cum ſeptem legionibus, diu
retenta in potestate Antonii Venetia, magnis
speciosisque rebus circa Altimum aliasque ejus
regionis urbes æditis, Antonium petens, vagum
adhuc Domitium, quem digreſſum è Brutanis
caſtris poſt cædem ejus prædiximus, & propriæ
classis factum ducem, consiliis suis illectum,

æ fide data , junxit Antonio. Quo facto quis-
quis æquum se præstiterit , sciatur non minus à Pol-
lione in Antonium , quam ab Antonio in Pol-
lionem esse conlatum. Adventus deinde in Ita-
liam Antonii , paratusque contra eum Cæsar ,
habuit belli metum : sed pax circa Brundisium
composita. Per quæ tempora Russi Salvidieni see-
lesta consilia patefacta sunt , qui natus obscuris-
simis initiis , parum habebat summam accepisse :
& proximus à Cn. Pompeio ipsoque Cæsare ex
equestri ordine eos creatus esse ; ni simul ascen-
disset , æque infra se & Cæsarem videret & Remp.
Tum expostulante consensu pupuli , quem gra-
vis urebat infesto mari annona , cum Pompeio
quoque circa Misenum pax inita : qui haud ab-
surde cum in navi Cæsaremque & Antonium cœ-
na exciperet , dixit : in Carinis suis se cœnam
dere , referens hoc dictum ad loci nomen , in
quo paterna domus ab Antonio possidebatur. In
hoc pacis fædere placuit Siciliam Achaiamque
Pompeio concedere : in quo tamen animus in-
quies manere non potuit : id unum tantummodo
salutare adventum suo patriæ attulit , quod om-
nibus proscriptis , aliisq; qui ad eum ex diversis cau-
sis fugerat , redditū salutemq; pactus est : quæ res &
alios clarissimos viros , & Neronem Claudium ,
& M. Syllanum , Sentiumque Saturninum & A-
guntium ac Titium restituit Reip. Statuum autem

Mureum , qui adventu suo clasisque celeberrimæ , virtis ejus duplicaverat : insimulatum falsis criminacionibus , quia tales virum collegam officii Mena & Menecrates fastidierant , Pompeius in Sicilia interficerat. Hoc tractu temporum Octaviam sororem Cæsaris M. Antonius duxit uxorem . Redierat Pompeius in Siciliam Antonius in transmarinas provincias : quas magnis momentis Labienus ex Brutians castris profectus ad Parthos , producto eorum exercitu in Syriam , interfectoque legato Antonii concusserat : qui virtute & ductu Venidi unà cum Parthorum copiis , celeberrimoque juvenum Pacoro regis filio , extinctus est. Interim Cæsar per hæc tempora , ne res disciplinæ inimissima otium corrumperet militem , crebris in Illyrico Dalmatiaque expediti- nibus , patientia periculorum , bellique experientia durabat exercitum. Eadem tempestate Calvinus Domitius , cum ex consulatu obtineret Hispaniam , gravissimi comparandique antiquis exempli autor fuit , quippe primipili Centurionem nomine Jubilium , ob turpem ex acie fugam , fuste percussit. Crescente indies & classe , & fama Pompeii , Cæsar molem belli ejus suscipere statuit , Ædificandis navibus , contrahendo que militi ac remigi , navalibusque adsuescendo certaminibus atque exercitationibui , præfectus est M. Agrippa , virtutis nobilissimæ , labore , vi-

gilia, periculo invictus, parendique sed uni scien-
tissimus, aliis sanè imperandi cupidus, & per om-
nia extra dilationes positus, consultisque facta
conjugens. Hic in Averno ac Lucrino lacu spe-
ciosissima classe fabricata, cotidianis exercitatio-
nibus militem remigenque ad summam & milita-
ris, & maritimæ rei perduxit scientiam. Hac clas-
se Cæsar, cum prius despondente ei Nerone,
eui ante nupta fuerat, Liviam, auspicatis Reip.
omnibus duxisset eam uxorem, Pompeio, Siciliæ-
que bellum intulit. Sed vitum humana ope invie-
tum, graviter eo tempore fortuna concessit; quip-
pe longe majorem partem classis circa Veliam,
Palinurique promptorium adorata vis Africi lace-
ravit ac distulit. Ea patrando bello mora fuit,
quod postea dubita dubia & interdum ancipiti for-
tuna gestum est; nam & classis eodem loco vexa-
ta est tempestate: & ut navali primo prælio,
apud Mylas ductu Agrippæ pugnantum prospere,
ita inopinato classis adventu gravis sub ipsius Cæ-
saris oculis circa Tauromenium accepta clades:
neque ab ipso periculum absuit. Legiones quæ
cum Cornificio erant legato Cæsaris expositæ
in terra, penè à Pompeio oppressa sunt. Sed an-
cipitis fortuna temporis, matura virtute correcta.
Explicatis quippe utriusque partis classibus, pe-
nè omnibus exutus navibus, Pompeius Asiā fu-
ga petivit: jussuque M. Antonii, cuius opem pe-

TIO VELL. PATERC. HIST. RO.
tierat, dum inter ducem & supplicem tumultuat-
tur, & nunc dignitatem retinet, nunc vitam pre-
catur, à Titio jugulatus est: cui in tantum dura-
vit hoc facinore contractum odium, ut mox lu-
dos in theatro Pompeii faciens, execratione po-
puli spectaculo quod præbebat pelleretur. Acci-
verat gerens contra Pompeium bellum ex Africa
Cæsar Lépidum eum xxi. semiplenis legionibus.
Hic vir omnium vanissimus, neque ulla virtute
tam longam fortunæ indulgentiam meritus, exer-
citum Pompeii, quia proprietor fuerat, sequentem
non ipsius, sed Cæsaris autoritatem ac fidem,
sibi junxerat inslatusque, amplius xx. legionum
numero in id furoris processerat, ut inutilis alien-
æ victoriæ comes, quandiu moratus erat dissiden-
do in consiliis Cæsaris, & semper diversa his quæ
aliis placebant dicendo, totam victoriam ut suam
interpretaretur: audebatque denonciare Cæsari,
excederet Sicilia. Non ab Scipionibus aliisque ve-
teribus Romanorum ducum quicquam ausum pa-
tratumque fortius, quam tunc à Cæsare. Quip-
pe cum inermis, & lacernatus esset, præter no-
men nihil trahens, ingressus castra Lepidi, evi-
tatis quæ jussu hominis pravissimi tela in eum jac-
ra erant, cum lacerna ejus perforata esset lan-
cea, aquilam legionis rapere ausus est. Scires quid
interesset inter duces. Armati inermen secuti sunt,
decimoque anno quam ad dissimilissimam vitæ suæ

potentiam pervenerat Lepidus, & à militibus &
à fortuna desertus, pulloque vellatus amiculō
inter ultimam confluentium ad Cæsarem turbam
latens, genibus ejus advolutus est. Vita rerum-
que suarum dominium concessa ei sunt, spoliata
quam tueri non poterat dignitas. Subita deinde
exercitus seditio, qui plerunque contemplatus fre-
quentiam suam, à disciplina desciscit: & quod co-
gere se putat posse, rogare non sustinet, par-
tim severitate, partim liberalitate discussa princi-
pis. Speciosumque per id tempus adjectum sup-
plementum Campanæ coloniz; ejus redditus erant
publici, pro his longe ubiores redditus duode-
cies h-s in Creta insida redditi, & aqua promissa,
quæ hodieque singulare & salubritatis instar &
amœnitatis ornamentum est. Insigne coronæ claf-
ficæ, quo nemo unquam Romanorum donatus erat,
hoc bello Agrippa singulari virtute meruit. Vic-
tor deinde Cæsar reversus in urbem contractas
emptionibus complures domos per procuratores,
quo laxior fieret ipsius, publicis se usibus desti-
nare professus est templumque Apollini, & circā
porticus facturum promisit, quod ab eo singulati
extructum munificentia est. Qua æstate Cæsar
tam prospere Lepidum in Sicilia bene fortuna in
Cæsare & Rep. militavit ad Orientem: quippe
Antonius cum x i i i. legionibus ingressus
Armeniam, ac deinde Medianam, & per eas

regiones Parthos petens, habuit regem eorum obvium, primoque duas legiones cum omnibus impedimentis tormentisque & Statiano legato amisit, mox saepius ipse cum summo totius exercitus discrimine ea adiit pericula, quibus servari se posse desperaverat: amissaque non minus quarta parte militum, captivi ejusdam, sed Romani consilio ac fide est servatus: qui clade Crassiani exercitus captus, cum fortunam non animum mutasset, accessit nocte ad stationem Romanam, praedixitque ne destinatum interpretarent, sed diverso sylvestri peregrinarentur. Hoc M. Antonio atque illis legionibus saluti fuit: de quibus tamen totoque exercitu haud minus pars quarta (ut praediximus) militum: calonum, servitiique defectorata tertia est: impedimentorum vix ulla superfuit. Hanc tamen Antonius fugam suam, quia vivus exitat, victoriam vocabat. Qui tertia estate reversus in Armeniam, regem ejus Aravasden fraude deceptum, catenis, sed ne quid honori deesset, aureis vinxir. Crescente deinde & amoris in Cleopatram incendio, & vitiorum, quæ semper facultatibus licentiaque & assentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre constituit, cum ante novum se Liberum patrem appellari jussisset, cum redimitus hederis, coronaque velatus aurea, & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus, curru velut

velut Liber pater vetus esset Alexandriæ. Inter hunc apparatum belli , Plancus non judicio recta legendi , neque amore Reipub. aut Cæsaris , quippe hæc semper impugnabat , sed morbo proditor , cum fuisse humillimus assentator reginæ , & infra servos cliens , cum Antonii librarius , cum obscenissimarum rerum & autor & minister , cum in omnia & omnibus venalis , cum ceruleatus & nudus , caputque redimitus arundine , & caudam trahens , genibus innixus Glaucum saltasset , in convivio refrigeratus ab Antonio, ob manifestarum rapinarum indicia , transfugit ad Cæsarem. Et idem postea clementiam victoris pro sua virtute interpretabatur : dictans id probatum à Cæsare , cui ille ignoverat. Hunc mox avunculum Titius imitatus est. Haud absurde Coponius , vir prætorius gravissimus , Siliæ sacer , cum recens transfuga multa ac miranda Plancus absenti Antonio in senatu objiceret : multa (inquit) mehercules fecit Antonius , pridie quam tu illum relinqueres. Cæsare deinde & Messala Corvino COSS. debellatum apud Actium , ubi longe ante quam dimicaretur , exploratissima Julianatum partium fuit victoria. Vigebat in hac parte miles atque imperator , illa marcebant omnia ; hinc reges firmissimi , illinc inopia adfeciissimi ; navium hinc magnitudo modica , sed celerior , ex adverso

illa specie terribilior ; hinc ad Antonium nemo, illinc ad Cæsarem quotidie aliqui transfugiebant. Denique in ore atque oculis Antonianæ classis, per Marcum Agrippam Leucas expugnata. Patræ captæ, Corinthus occupata, bis ante ultimum discrimen classis hostium superata. Rex Amyntas meliora & utiliora secutus : inde illius exemplo vir audax Dolabella, virque clatissimus Cn. Domitius, qui solus Antonianarum partium nunquam reginam nisi nomine salutavit, maximo & præcipiti periculo transmittit ad Cæsarem. Advenit deinde maximi discriminis dies, quo Cæsar Antoniusque productis clasibus, pro salute alter, in ruinam alter, terrarum orbis dimicavere. Dextrum navium Julianarum cornu M. Lario commissum, levum Aruntio, Agrippæ omne classici certaminis arbitrium. Cæsar ei parti destinatus in aquam à fortuna vocaretur, ubique aderat : Classis Antonii regimen Publico-
læ Sosioque commissum. At in terra locatum exercitum Taurus Cæsiris, Antonii regebat Canidius. Ubi initum certamen est, omnia in altera parte fuere, dux, remiges, milites : in altera nihil præter milites ; prima occupat fugam Cleopatra, Antonius fugientis reginæ quām pugnantis militis sui comes esse malvit, & imperator, qui in desertores sævire debuerat, desertor exercitus sui factus est. Illis etiam detracto capi-

te, in longum fortissime pugnandi duravit constantia: & desperata victoria, in mortem dimicabatur. Cæsar quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clamitansque & ostendens fugisse Antonium, quærebat pro quo, & cum quo pugnarent. At illi cum diu pro absente dimicassent duce, ægre summissis armis, celsere victoriam: citiusque vitam veniamque Cæsar promisit, quam illis ut ea precarentur, persuasum est. Fuitque in confessu, milites optimi imperatoris, imperatorem fugacissimi militis functum officio, viderit è suo an Cleopatræ arbitrio victoriam temperatus fuerat, qui ad ejus arbitrium direxit, fugam. Idem locatus in terra fecit exercitus, cum se Canidius præcipiti fuga rapuissest ad Antonium. Quid ille dies terrarum orbis præstiterit, ex quo in quem statum pervenerit fortuna publica, quis in hoc transcurso tam attati operis exprimere audeat? Victoria verò fuit clementissima, nec quisquam interemptus nisi paucissimi, & hi, qui deprecari quidem pro se non sustinerent. Ex qua lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumvitus sui, aut in campis Philippicis, si sic licuisset, victoriæ suæ facturus fuerit, ad folium alarunt, in prisca gravitate celeberrimi fides, mox diu clementia luctatus sua Cæsar servavit incolument. Non prætereatur Asini Pollio factum, &

dictum memorabile: nanque cum se post Brun-
dissinam pacem continuisset in Italia, neque aut
vidisset unquam reginam, aut post enervatum
amore ejus Antonii animum, partibus ejus se
mischisset, rogante Cæsare ut secum ad bellum
proficisceretur Actiacum, mea, inquit, in An-
tonium majora merita sunt, illius in me bene-
ficia notiora: itaque discrimine vestro me sub-
traham, & ero præda victoris. Proximo deinde
anno persecutus reginam Antoniumque Ale-
xandriam, ultimam bellis civilibus imposuit ma-
num. Antonius se ipse non segniter interemis, adeo ut multa desidiæ criminis morte redi-
meret. At Cleopatra frustratis custodibus illata aspide, morsu sanè ejus expers muliebris
metus, spiritum reddidit. Fuitque & fortuna
& clementia Cæsaris dignum, quod nemo ex
his, qui contra eum arma tulerant, ab eo,
jussive ejus interemptus. D. Brutum Antonii
interemis crudelitas. Sextum Pompeium ab eo-
dem victum, idem Antonius cum dignitatis
quoque servandæ dedisset fidem, etiam spiritu
privavit. Brutus & Cassius ante quam viceorum
expetiventur animum, voluntaria morte obie-
runt. Antonii Cleopatræque quis fuisset exitus,
narravimus. Canidius timidius decessit, quam
professioni ejus, qua semper usus erat, con-
gruebat. Ultimus autem ex interfectoribus Cæ-

Satis , Parmensis Cassius morte pœnas dedit , ut derat Trebonius . Dum ultimā bello Actiaco Alexeandrinoq; Cæsar imponit manū , M. Lepidus juvenis forma quām mente melior , Lepidi ejus qui triumvir fuerat Reip. cōstituendæ filius , Junia Brutī sorore natus , interficiendi , simul in urbē revertisset , Cæsaris , consilia inierat . Tunc urbis custodiis præpositus C. Mæcenas , equestri sed splendido generē natus , vir ubi res vigiliā exigeret , sanè ex somnis , providens , atq; agendi sciens : simul vero aliquid ex negotio remittit posset , otio ac molliciis penè ultra fœminā fluens , non minus Agrippa Cæsari carus , sed minus honoratus : quippe vixit augusto clavo penè contentus , nec minora consequi potuit , sed non tam concupivit ; hic speculatus est per summam quietem ad dissimulationem præcipitis consilia juvenis , & mira celeritate , nullaque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppresso Lepido , immane novi ac resurrecturi belli civilis restinxit initium ; & ille quidem male consultorum pœnas exolvit . Æquetur prædictæ Calpurniæ Antistii Servilia Lepidi uxor , quæ vivo igni devorato , præmaturam mortem immortalis nominis sui pensavit memoria . Cæsar autem reversus in Italiam atque urbem occursus quo favore omnium hominum , æstatum , ordinum , exceptus sit : quæ magnificentia triumphorum ejus , quæ fuerit munerum , ne in operis

quidē justi recisi materia , ne dum hujus tam recisi-
digne exprimi potest. Nihil deinde optare à diis
homines , nihil dii hominibus præstare possunt ,
nihil voto concipi , nihil felicitate consummari ,
quod non Augustus post redditum in urbem Reip.
Populoque Rom. terrarumque orbi repræsentave-
rit. Finita vicesimo anno bella civilia , sepulta
externa revocata pax , sopus ubique armorū furor :
restituta vis legibus , judiciis autoritas , senatui
majestas : imperium magistratum ad pristinum
redactum modum : tantummodo octo prætoribus
allecti duo , prisca illa & antiqua Reipub.
forma revocata , rediit cultus agris , sacris
honos , securitas hominibus , certa cuique re-
rum suarum possessio : leges emendatae utiliter ,
latæ salubriter : senatus sine asperitate nec si-
ne severitate lectus. Principes viri triumphis-
que , & amplissimis honoribus sancti , horta-
tu principis ad ornandam urbem inlecti sunt.
Consulatus tantummodo usque ad undecimum ,
ut continuaret Cæsar , cum saepè obnitens re-
pugnasset , impetrari potuit ; nam dictaturam
quam pertinaciter ei deferebat populus , tam
constanter repulit. Bella sub imperatore ges-
ta , pacatusque victoriis terrarum orbis , & tot
extra Italiam domique opera , omne ævi sui
spatiū impensurum in id solum opus , scriptorē
fatigant. Nos memores professionis , universam

imaginem principatus ejus oculis animisque sub-
jecimus. Sepultis (ut prædiximus) bellis civili-
bus , coalescentibusque Reipu. membris quæ tam
longa armorum series laceraverat : Dalmatiæ xx.
& c c. rebellis , ad certam confessionem pacata
est imperii Alpes feris multisque nationibus ce-
lebres perdomitæ. Hispanæ , nunc ipsius præsen-
tia , nunc Agrippæ , quem usque in tertium con-
sulatum , & mox collegium tribunitiæ potestatis
amicitia principis evexerat : multo varioque Mar-
te pacatæ. In quas provincias cum initio Scipione
& Sempronio Longo coss. primo anno secundi
Punici abhinc annos c c l. Romani exercitus mis-
si essent duce Cn. Scipione Africani patruo , per
annos c c. in his multo mutuoque ita certatum
est sanguine , ut amissis P. R. imperatoribus ,
exercitibusque sape contumelia , nonnumquam
etiam periculum Romano inferretur imperio. Illæ
enim provinciæ Scipiones consumperunt : illæ
contumelioso x x. annorum bello sub duce Viria-
tho majores nostros exercuerunt , illæ terrore Nu-
mantini belli populum R. concusserunt. In illis tur-
pe Q. Pompeii fœdus , turpiusque Mancini sena-
tus cum ignominia dediti imperatoris rcsidit :
illa tot Consulares , tot prætorios absumpsit du-
ces , patrumque ætate in tantum Sertorium armis
exrulit , ut per quinquennium dijudicari non po-
uerit , Hispanis Romanis ne in armis plus es-

set roboris, & uter populus alteri pariturus foret. Has igitur provincias tam diffusas, tam frequentes, tam feras, ad eam pacem abhinc annos fermè L. perduxit Cæsar Augustus: ut quæ maximis bellis nunquam vacaverant, eæ sub C. Antistio, ac deinde P. Silio legato, cæterisque postea etiam latrociniis vacarent. Dum pacatur Occidens, ab Oriente ac rege Parthorum signa Romana, quæ Crasso oppresso Orodes, quæ Antonio pulso filius ejus Phrahates ceperant, Augusto remissa sunt: quod cognomen illi viro Planici sententia, consensus universi senatus populique Ro. indidit. Erant tamen qui hunc felicissimum statum odissent: quippe L. Murena, & Fannius Cepio diversis moribus (nam Murena sine hoc facinore potuit videri bonus, Cepio & ante hoc erat pessimus) cum iniissent occidendi Cæsaris consilia, oppressi autoritate publica, quod vi facere voluerant, jure passi sunt: neque multo post Rufus Egnatius per omnia gladiatori quam senatori propior, collecto in Ædilitate favore populi, quem extinguendis privata familia incendiis indies auxerat, in tantum quidem ut ei Præturam continuaret: mox etiam Consulatum petere ausus, cum esset omni flagitorum scelerumque conscientia mersus, nec melior illi res familiaris quam mens foret, adgregatis simillimis sibi, interimere Cæsarem statuit, ut quo salvo salva

esse non poterat , eo sublato moreretur ; quippe ita se mores habent , ut publica quisque rui-
na malit occidere , quam sua proteri , & idem
passurus minus conspici . Neque hic prioribus in
occultando felicior fuit : abditusque carceri , cum
conciis facinoris morte dignissimam vita sua obiit ;
Præclarum excellentis virti factum C. Sentii Sa-
turnini circa ea tempora Consulis , ne fraudetur
memoria . Aberat in ordinandis Asie Orientisque
rebus Cæsar , circumferens terrarum orbi præsen-
tia sua pacis suæ bona : tum Sentius forte & so-
lus , & absente Cæsare c o s . cum alia , prisca
severitate summaque constantia , vetere consulum
more ac severitate gessisset , protraxisset pu-
blicanorum frudes , punisset avaritiam , re-
gessisset in ærarium pecunias publicas : tum
in comitiis habendis præcipuum egit consulem ;
nam & Quæsturam petentes , quos indignos ju-
dicavit , profiteri vetuit ; & cum id facturos se
perseverarent : Consularem , si in campum descen-
dissent , vindictam minatus est . Et Egnatium flo-
rentem favore publico , sperantemque ut Prætu-
ram Ædilitati , ita Consulatum Præturæ se junc-
turum profiteri vetuit : & cum id non obtinuis-
set , juravit etiamsi factus esset c o s . suffragiis po-
populis , tamen se cum non renunciaturum . Quod ego
factum cuilibet veterum Consulum gloriæ compara-
ndū reor , nisi quod naturaliter audit à yisis lauda-

mus libentius & præsentia invidia, præterita veneratione prosequimur: & his nos obrui, illis instrui credimus. Ante triennium ferè quam Egnatianum scelus erumperet circa Murenæ Cæpionisque conjurationis tempus abhinc annos L. M. Marcellus sororis Augusti Octaviæ filius, quem hommines, ita si quid accidisset Cæsari, successorem potentiaz ejus arbitrabantur futurum, ut tamen id per M. Agripam securo ei posse contingere non existimarent: magnificentissimo munere Æditatis ædito decessit, admodum juvenis, sanè ingenuarum (ut aiunt) virtutum, latusque animi & ingenii, fortunæque in quam alebatur, capax. Post eujus obitum Agrippa, qui sub specie ministeriorum principalium profectus in Asiam (ut fama loquitur) ob tacita cum Marcello offensiones, præsenti se subduxerat temporis, reversus inde, filiam Cæsaris Julianam; quam in matrimonio Marcellus habuerat, duxit uxorem: fœminam neque sibi, neque Reip. felicis uteri. Hoc tractu temporum Tib. Claudius Nero, quo prius nato (ut prædiximus) Livia Drusi Claudiani filia, desponsante Nerone, cui ante nupta fuerat, Cæsari nupserat, innutritus cœlestium præceptorum disciplinis: juvenis genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis, maximoque ingenio instructissimus, qui protinus quantus est sperari potuerat, visusque prætulerit principem,

Questor undevicesimum annum agens, capessere
excepit Remp. maximamque difficultatem annonæ,
ac rei frumentariæ inopiam ita Ostiæ atque in
urbe mandato victrici moderatus est: ut per id
quod agebat, quantus evasurus esset, eluceret.
Nec multo post missus ab eodem vitrico cum exer-
citu ad visendas ordinandasque, quæ sub Oriente
sunt, provincias, præcipuis omnium virtu-
tum experimentis in eo tractu æditis, cum le-
gionibus ingressus Armeniam, redacta ea in po-
testatem P. R. regnum ejus Artavasdi dedit; cu-
jus rex quoque Parthorum tanti nominis fama ter-
ritus, liberos suos ad Cæsarem misit obsides. Re-
versum inde Neronem Cæsar haud mediocris bel-
li molem experiri stetuit, adjutore operis dato fra-
tre ipsius Druso Claudio, quem intra Cæsaris
penates enixa erat Livia: quippe uterque divi-
fis partibus Rhetos Vindelicosque adgressi, mul-
tis urbium & castellorum oppugnationibus, nec-
non directa quoque acie feliciter functi, gentes
locis tutissimas, aditu difficillimas, numero fre-
quentes, feritate truces, majore cum periculo,
quam damno Romani exercitus, plurimo cum ea-
rum sanguine perdomuerunt. Ante quæ tempora
Censura Planci & Pauli acta inter discordiam,
neque ipsius honori, neque Reipubli. usui fuit,
cum alteri vis censoris, alteri vita decesset: Pau-
lus vix posset implere censem: Plancus timere

deberet, nec quicquam objicere posset adolescentibus, aut objicientes audire, quod non agnosceret senex. Mors deinde Agrippae (qui novitatem suam multis rebus nobilitaverat, atque in hoc perduxerat, ut & Neronis esset ficer : cujusque liberos nepotes suos D. Augustus præpositis Caii ac Lucii nominibus adoptaverat) admovit proprius Neronem Cæsari : quippe filia ejus Julia, quæ fuerat Agrippae nupta, Neroni nupfit. Subinde bellum Pannonium, quod inchoatum Agrippa Marcoque Vinicio avo tuo eos. magnū attraxque, & perquām vicinum inmininebat Italiam, per Neronem gestū est. Gentes Pannonicorum, Dalmatarumque nationes, situmque regionum ac flumen, numerumque & modum virium, excellentissimasque & multiplices eo bello victorias tanti imperatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus servet formam suam. Hujus victoriæ compos Nero, ovans triumphavit. Sed dum in hæc parre imperii omnia geruntur prosperrime, accepta in Germania clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniae quam recte faciendi cupidiore, & inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo : amissaque legionis quintæ aquila, vocavit ab urbe in Gallias Cæsarem. Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Drusò Claudio fratri Neronis adolescenti, tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit : cujus ingenium utrum bel-

licis magis operibus, an civilibus sufficerit artibus, in incerto est; morum certe dulcedo ac suavitatis, & adversus amicos æqua ac par suis æstimatio inimitabilis fuisse dicitur; nam pulchritudo corporis proxima fraternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ, plurimo ejus gentis variis in locis profuso sanguine, factorum iniquitas, Consulem agentem annum tricesimum, rapuit. Moles deinde ejus belli translata in Neronem est; quod is sua & virtute, & fortuna administravit, peragratusque victor omnes partes Germaniæ, finæ ullo detrimento commissi exercitus, quod præcipue huic duci semper curæ fuit: sic perdomuit eam, ut in formam penè stipendiariæ redigeret provinciæ. Tum alter triumphus cum altero Consulatu ei oblatus est: Dum ea quæ prædiximus in Pannonia Germaniaque geruntur, atrox in Thracia bellum ortum, omnibus ejus gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodiemque diligentissimum, atque eundem lenissimum securitatis urbanæ custodem habemus, virtus compressit. Quippe legatus Cæsaris triennio cum his bellavit, gentesque ferocissimas plurimo cum earum excidio nunc acie, nunc expugnationibus in pristinum pacis redegit modum: ejusque patrattione Asiæ securitatem, Macedoniae pacem reddidit. De quo viro hoc omnibus sentientium ac prædicandum est, esse

mores ejus vigore ac lenitate mixtissimos , & vix
quemquam reperiri posse , qui aut otium vali-
dus diligit , aut facilius sufficiat negotio & ma-
gis quæ agenda sunt curet sine ulla ostentatione
agendi Brevi interjecto spacio , Tib. Nero duo-
bus Consulatibus , totidemque triumphis actis ,
Tribunitiæ potestatis consortione æquatus Augus-
to , civium post unum (& hoc quia volebat)
eminentissimus , ducum maximus , fama forcu-
naque celeberimus , & vere alterum Reip. lu-
men & caput , mira quadam & incredibili atque
inenarrabili pietate (cuius causæ mox detectæ
sunt) cum C. Cæsar sumpisset jam virilem to-
gam , L. item maturus esset viris , ne fulgor suus
orientium juvenum obstaret initii , dissimulata
causa consilii sui , comineatum ab socero , atque
eodem vitrico acquiescendi à continuatione la-
borum petiit . Qui fuerit eo tempore civitatis ha-
bitus , qui singulorum animi , quæ digredientium
à tanto viro ominum lacrymæ , quam penè ei pa-
tria manum injecerit , justo servemus operi . Illud
etiam in hoc transcursu dicendum est , ita sep-
tem annos Rhodi moratum , et omnes qui pro
consulibus legatique in transmarinas profecti pro-
vincias , visendi ejus gratia ad quem con-
venientes , semper privatos illa ieiunctas privata
nunquam fuit , fasces suos summiserint , fassique
sunt otium ejus honoratus imperio suo . Sensit ter-

rarum orbis digressum à custodia Neronem urbem;
nam & Parthus descensens à societate Romana,
adjecit Armeniæ manum: & Germania aversis do-
mitoris sui oculis, rebellavit. At in urbe eo ip-
so anno quo magnificentissimi gladiatoriū munc-
tris, Naumachiaēque spectaculis D. Augustus
ab hinc annos x x x. se & Gallo Caninio coss.
dedicato Martis templo, animos oculosque P. R.
repleverat, fœda dictu, memoriaque horrenda in
ipsius domo tempestas erupit. Quippe filia ejus
Julia per omnia tanti parentis ac viri immemor,
nihil quod facere aut pati turpiter posset fœmi-
na, luxuria, libidine infectum reliquit: magni-
tudinemque fortunæ suæ peccandi licentia metie-
batur, quicquid liberet, pro licto vindicans. Tum
Julius Antonius singulare exemplum clementiæ
Cæsaris, violator ejus domus, ipse sceleris à se
commissi ultior fuit, quem victo ejus patre, non
tantum incolmitate donaverat, sed sacerdotio,
prætura, consulatu, provinciis, honoratum etiam
matrimonio sororis suæ filiæ in arctissimam adfi-
nitatem receperat: Quintiusque Crispinus singu-
larem nequitiam superciliosi truci protegens, &
Appius Claudius, & Sempronius Gracchus, ac
Scipio, aliique minoris nominis urriusque ordinis
viti quasi cuiuslibet uxore violata poenas pene-
dere, cum Cæsarist filiam, & Neronis violassent
conjugem. Julia relegata in insulam patriæque

& parentum subducta oculis ; quam tamen comitata mater Scribonia , voluntarii exilii permansit comes. Breve ab hoc intercesserat spatium , cum Cæsar antè aliis provinciis adsedandum obitis , in Syriam missus , convento prius Tib. Nerone , cui omnem honorem ut superiori habuit , tam varie se ibi gessit , ut nec laudaturum magna , nec vituperaturum mediocris materia deficiat rege Parthorum jovene excelsissimo in insula quam amnis Euphrates ambiebat , æquato utriusque partis numero coxit. Quod spectaculum stantis ex diverso hinc Romani , illinc Parthorum exercitus , cum duo inter se eminentissima imperiorum & hominum coirent capita , perquam clatum & memorabile , sub initia stipendiiorum Tribuno militum mihi visere contigit ; quem militiae gradum ante sub patre tuo M. Vinici & P. Silio auspicatus , in Thracia Macedoniaque , mox Achaya Asiaque , & omnibus ad Orientem visis provinciis , & ore atque utroque maris Pontici late-re , haud injucunda tot terum , locorum , gentium , urbium recordatione perfruor. Prior Parthus apud Caium in nostra ripa , posterior hic apud regem in hostili epulatus est. Quo tempore M. Lolli , quem veluti moderatoreni juventæ filii sui Augustus esse voluerat , perfida , & plena subdoli ac versuit animi consilia per Parthum indicata Cæsarlis ira evulgavit : cuius mors intta paucos

paucos dies fortuita an voluntaria fuerit, ignoro. Sed quam hunc decepsisse lætati homines, tam paulò post obitum Censorinum in iisdem provinciis graviter tulit civitas, vitum demerendis hominibus genitum. Armeniam deinde ingressus, prima parte introitus prospere gessit: mox in colloquio (cui se temere crediderat) circa Artageram graviter à quodam nomine Adduo vulneratus, ex eo ut corpus minus habile, ita animum minus utilem reipublicæ habere cœpit. Nec defuit conversatio hominum vitia ejus assentatione alentium: etenim semper magnæ fortunæ comes adest adulatio: per quæ cō ductus erat, ut in ultimo ac remotissimo terrarum orbis angulo consenseret, quam Romam regredi malleret. Deinde reluctatus invitusque revertens in Italiam in urbe Lyciæ (Limyram nominant) morbo obiit, quum ante annum sermè L. Cæsar frater ejus Hispanias petens, Massiliæ decepsisset. Sed fortuna quæ subduxerat spem magni nominis, jam tum Reipub. sua præsidia reddiderat; quippe ante utriusque horum obitum, patre tuo P. Vinicio cōs. Tib. Nero reversus Rhodo, incredibili lætitia patriam repleverat. Non est diu cunctatus Cæsar Augustus, neque enim querendus erat quem legeret, sed legendus qui eminebat. Itaque quod post L. mortem adhuc C. vivo facere voluerat, a quo vehementer repugnante Ne-

zone erat inhibitus, post utriusque adolescentium obitum facere perseveravit, ut & Tribunitiæ potestatis consortium Neroni constitueret, multum quidem eo cum domi, tum in senatu recusante, & eum Ælio Cato Sentio coss. v. Calend. Jul. post urbem conditam annis p. CLIII. abhinc annis XXVII. adoptaret. Lætitiam illius ævi, concursumque civitatis, & vota penè inferentium cœlo manus, spemque conceptæ perpetuæ securitatis æternitatisque Romani imperii vix in illo justo opere abunde persequi poterimus, nedum hic implere tentemus: id unum dixisse quam ille omnibus fuerit, tum refusis eternæ spes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonii, omnibus hominibus, salutis, quietis, pacis, tranquillitatis, adeo ut nec plus sperari potuerit, nec espei responderi felicius. Adoptatus eadem die etiam M. Agrippa; quem post mortem Agrippæ, Julia enixa erat, sed in Neronis adoptione illud adjectum his ipsis Cæsaris verbis, Hoc (inquit) Republicæ causa facio. Non diu vindicem custodemque imperii sui morata in urbe patria, protinus in Germaniam misit, ubi aste triennium sub M. Vinicio avo tuo clarissimo viro, immensum exarserat bellum; erat & ab eo quibusdam in locis gestum quibusdam sustentatum feliciter, coqu nomine decreta ei cum speciosissima inscriptio-

ne operum ornamentæ triumphalia. Hoc tempus
me factum ante tribunatu castrorum Tiberii Cæ-
saris militem fecit; quippe protinus ab adoptio-
ne missus cum eo Praefectus equitum in Germania
successor officii patris mei, cœlestissimo-
rum ejus operum per annos continuos VIII.
præfectus aut legatus spectator, & pro captu
mediocritatis meæ adjutor fui. Neque illi spec-
taculo quo frutus sum simile conditio mortalis,
recipere videtur mihi: cum per celeberrimam
Italiæ partem, tractum omnem Galliæ provin-
ciarum, veterem imperatorem & ante meritis
ac viribus quam nomine Casarem revivescates,
sibi quisque quam illi gratularentur plenius. At
vero militum conspectu ejus elicitus gaudio la-
crimæ, alacritasque, & salutantis nova qua-
dam exultatio, & contingendi manum cupiditas,
non continentium protinus, quin adiec-
rent. Videmus te Imperator, salvum recipimus:
ac deinde; Ego tecum Imperator in Armenia,
ego in Rhetia fui. Ego à te in Vindelicis, ego
in Pannonia, ego in Germania donatus sum,
neque vrebis exprimi, & fortasse vix mereri si-
dem potest. Intrata protinus Germania, subac-
ti Caninetates, Attuari, Bruæteri, recepti Che-
rusci gentes, & amnis mox nostra clade nobilis
transitus Visurgis: Penetrata ulterior, cum om-
nem partem asperissimi & periculosisimi belli Cæ-

sae vindicaret, in iis quæ minoris erant discr̄minis, sentium Saturninum, qui tum legatus patris ejus in Germania fuerat, præfecisset: vi-
rum multiplicem in virtutibus, navum, agilem,
providum, militariumque officiorum patientem
ac petitum pariter, sed eundem ubi negotia fe-
cissent locum otio, liberaliter lauteque eo abu-
tentem, ita tam ut eum splendidum ac hilare
potius quam luxuriosum aut desidem dice-
res, de cuius viri claro celebrique consulatu
prædiximus. Anni ejus æstiva usque in mensem
Decembrem perducta, immanis emolumentum fe-
cere victoriæ. Pietas sua Cæsarem penè obstruc-
tis hyeme alpibus in urbem traxit, ad tutelam
imperii eum veris initio reduxit in Germaniam
in cuius mediis finibus ad caput Juliae fluminis
hyebrna digrediens princeps locaverat. Prò dñi
boni, quenti voluminis opera insequenti æstate
sub duce Tiberio Cæsare gessimus. Perlustra-
ta armis tota Germania est. Vixæ gentes penè
nominibus incognitæ. Recepitæ Cauchorum na-
tiones; omnis eorum juventus, infinita nume-
ro immensa corporibus, situ locorum tutissima:
traditis armis una cum ducibus suis, septa ful-
genti armatoque militum nostrorum agmine, an-
te Imperatoris procubuit tribunal. Fracti Langobardi;
gens etiam Germana feritate ferocior.
Denique quod numquam antea spe conceptum,

nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum
miliarium à Rheno usque ad flumen Albim, qui
Senonum Hermundorumque fines præterfluit, Ro-
manus cum signis perductus exercitus. Et codem,
miar felicitate & cura ducis, temporum quoque
observantia classis quæ oceani circumnavigave-
rat sinus, ab in auditō atque incognito ante ma-
ri flumine. Albi subiecta, plurimarum gentium
victoria cum abundantissima rerum omnium co-
pia, exercitui Cæsarique se junxit. Non tem-
pero mihi quin tantæ rerum magnitudini hoc,
qualecunque est, inferam. Cum citeriorem ripam
prædicti fluminis castris occupassemus, & ulti-
rior armata hostium juventute fulgeret sub om-
nem motum nostrarum navium protinus refugien-
tium, unus è barbaris ætate senior, corpore ex-
cellens: dignitate, quantum ostendebat cultus,
eminens: cavatum (ut illis mos est) ex mate-
ria consernit alveum, solusque id navigii genus
temperans, ad medium processit fluminis, & pe-
tit liceret sibi sine periculo in eam, quam armis
tenebamus, egredi ripam, ac videre Cæsarem.
Data petenti facultas. Tum ad pulso lintre, &
diu tacitus contemplatus Cæsarem: Nostra qui-
dem, inquit, furit juventus, quæ cum vestrum
numen absentium colat, præsentium potius arma
metuit, quam sequitur fidem. Sed ego beneficio
ac permisso tuo Cæsar, quos ante audiebam, ho-

die vidi deos , nec feliciorem ullum vitæ meæ
aut optavi , aut sensi diem , impetratoque ut ma-
num contingere , reversus in naviculam , sine fi-
ne respectans Cæsarem , tipæ suorum adpulsus est.
Vicitor omnium gentium locorumque quos adie-
rat Cæsar , cum incolumi inviolatoque & semel
tantummodo magna cum clade hostium , fraude
eorum tentato exercitu , in hyberna legiones re-
duxit , eademqua priore anno festinatione urhem
petens. Nihil erat jam in Germania quod vinci
posset , præter gentem Marcomanorum , quæ Ma-
robodus duce excita sedibus suis , atque in in-
teriora refugiens incinctos Hercyniæ silvæ campos
incolebat: Nulla festinatio hujus viri mentionem
transgredi debet. Marobodus genere nobilis , cor-
pore prævalens , animo ferox , natione magis quam
ratione barbarus , non tumultuarium neque fortui-
tum , neque mobilem & ex voluntate parentium
constantem , inter suos occupavit principatum : sed
certum imperium , viniq[ue] regiam complexus ani-
mo , statuit avocata procul à Romanis gente sua
ed progredi : ubi cum propter potentiora arma re-
fugisset , sua faceret potentissima. Occupatis igitur
quos prædiximus locis , fiantimos omnes aut bel-
lo domuit , aut conditionibus juris sui fecit. Corpus
suum custoditum , imperiū perpetuis exercitiis penè
ad Romanæ disciplinæ formam redactum , brevi in-
eminens & nostro quoque imperio timendum

perduxit fastigium: gerebatque se ita adversus Romanos, ut neque bello nos lacefferet, & si lacefferetur superesse sibi vim ac voluntatem resistendi declararet, Legati, quos mittebat ad Cæsares, interdum ut supplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur. Gentibus hominibusque à nobis descendentibus erat apud cum perfugium, totumque ex male dissimulato agebat ænulum: exercitumque quem L. x. milium pedium, quatuor equitum, fecerat, adsiduis adversus finitos bellis exercendo, majori quam quod habebat operi præparabat. Eratque etiam contumeliosus, quod cum Germaniam ad levam & i fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo sedium suarum haberet Noricos, tanquam in omnes semper venturus, ab omnibus timebatur. Nec secundum incrementi sui patiebatur esse Italiam, quippe cum à summis Alpium jugis, quæ finem Italiam terminant, initium ejus finium haud multo plus c. milibus passuum abesset. Hunc virum & hanc regionem proximo anno diversis è partibus Tib. Cæsar adgredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos excisis continentibus Hercyniæ sylvis, legiones Boiohœnum (id regioni quam incolebat Marobodus nomen est) ipse à Carnunto, qui locus Notici regni proximus, ab hac parte erat, exercitum qui in Illyrico mercabat, ducere in Marcomannos orsus est. Rumpit, interdum

136 VELL. PATERE. HIST. R.O.
moratur proposita hominum , fortuna. Præpara-
verat jam hyberna Cæsar ad Danubium , admo-
roque exercitu non plus quam quinque dierum
iter à primis hostium , Saturnium admovevi pla-
euerat ; penè æquali divisiæ intervallo ab hoste ,
intra paucos dies in prædicto loco cum Cæsare
juncturæ erant , cum univesa Pannonia insolens
longæ pacis bonis , & adulta viribus Dalmatia ,
omnibus tractus ejus gentibus in societatem ad-
ductis ex constituto arma corripuit. Tum necessaria
gloriosis præposita , neque tutum visum abdito in
interiora exercitu vacuam tam vicino hosti relin-
quere Italiam. Gentium nationumque quæ rebel-
laverant , omnis numerus amplius D C C C . mil-
libus explebat. c.c. ferè peditum colligeban-
tur armis habilia , equitum V I I I I . Cujus im-
mensæ multitudinis , parentis acerrimis ac peri-
fissimis ducibus , pars petere Italiam decreverat ,
junctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio : pars
in Macedoniam eruperat : pars suis sedibus præsi-
dium esse destinaverat. Proxima duobus Batonibus
ac Pinneti ducibus autoritas erat. In omnibus
autem Pannoniis non discipline tantummodo ;
sed lingue quoquæ notitia Romanæ , plerisque
etiam literarum usus , & familiaris animorum erat
exercitatio. Itaque hercules , nulla unquam natio
tam mature consilio belli bellum junxit , ac de-
creta patravit : Oppressi cives Romani , truci-

dati negotiatores, magnus vexillariorum numerus ad internacionem, ea in regione quæ plurimum ab imperatore aberat cæsus; occupata armis Macedonia: omnia & in omnibus locis igni, ferroque vastata; quia tantus etiam hujus belli metus fuit, ut stabilem illum & firmatum tanto-rum bellorum experientia Cæsarlis Augusti animum quateret, atque terneret. Habiti itaque de-lectus, revocati undique omnes veterani, viri fœ-minæque ex censu libertinum coactæ dare militem. Audita in senatu vox principis, decimo die, ni caveretur, posse hostem in urbis Romæ venire conspectum. Senatorum equitumque Romanorum exactæ ad id bellum operæ pollicitæ. Omnia hæc frustra præparassemus, nisi qui illa regeret, fuisset. Itaque ut præsidium militum, Respub. ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium. Habuit in hoc quoque bello mediocritas nostra speciosi ministri locum. Finita equestri militia de-signatus Quæstor, necdum senator æquatus senato-ribus, & jam designatis Trib. pleb. partem exer-citus ab urbe, traditi ab Augusto, perduxerunt ad filium ejus: in quæstura deinde remissa sorte pro-vinciae, legatus ejusdem ad eundem missus; quas nos primo anno acies hostium vidimus? quantis prudentia ducis opportunitatibus, furentes eo-rum vires universas ævasimus partibus? quanto cum temperamento simul utilitatis res autorit-

tate imperatoris agi vidimus ? qua prudentia
hyberna disposita sunt ? quanto opere inclusus
custodiis exercitus nostri , ne quâ posset erum-
pere , inopsque copiarum , & intra se furens vi-
ribus hostis elanguesceret ? Felix eventu , forte
conatu ; prima æstatē belli Messalini opus man-
dandum est memorię : qui vir animo etiam quām
gente nobilior , dignissimus qui & patrem Cor-
vinum habuisset , & cognomen suum Cottæ fra-
tri relinquenter , præpositus Illyrico , subita re-
bellione cum semiplena legione vicesima cir-
cumdatuſ hostili exercitu amplius xx. m. hos-
tium fudit , fugavitque : & ob id ornamentiſ
triumphalibus honoratus eſt. Ita placebat barba-
ris numeruſ ſuus , ita fiducia viriuſ , ut ubiunque
Cæſar eſſet , nihil in ſe reponerent ; pars exer-
citus eorum proposita ipsi duci , & ad arbitrium
utilitatemque noſtram macerata , perductaque ad
exitiablem famem , neque instantem ſuſtinere ,
neque facientibus copiam pugnandi dirigentibus
que aciem aua congredi , occupato monte Clau-
dio , munitione ſe defendit. At ea pars quæ ob-
viam ſe effuderat exercituī , quem A. Cæcina &
Silvanus Plautius Consulareſ ex transmarinis ad-
ducebant provinciis , circumfunſa quinque legioni-
bus noſtris auxiliaribusque & equitatu regio , quip-
pe magnam Thracum manu junctuſ prädictis
ducibus Romotacles Thraciæ rex in adjutorium

ejus bell'i secum trahebat , penè exitiabilem omnibus cladem intulit . Fugata regiorum equestris acies , fuga:æ alæ , conversæ cohortes sunt ; apud signa quoque Legionum trepidatum . Sed Romana virtus militis plus eo tempore vindicatum gloriae quam ducibus reliquit : qui multum amore imperatoris sui crepantes , ante in hostem inciderunt , quam per exploratores , ubi hostis esset , cognoscerent . Jam igitur in dubiis rebus semetipsæ legiones adhortatæ , jugulatis ab hoste quibusdam tribunis militum , interempto præfecto castrorum , præfectisque cohortium , non incruentis centurionibus , qui etiam primi ordinis cecidere , invasere hostes ; nec sustinuisse contenti , perrupta eorum acie , ex insperato victoriam vindicaverunt . Hoc ferè tempore Agrippa , qui odem die quo Tiberius adoptatus ab avo suo naturali erat , & jam ante bienium qualis esset , apparere cœperat , mira pravitate animi atque ingenii in præcipitia conversus , patris atque ejusdem avi sui animum alienavit sibi : moxque crescentibus indies vitiis , dignum furore suo habit exitum . Accipe nunc M. Vinici tantum in bello ducem , quantum in pace vides principem . Junctis exercitibus , quique sub Cæsare fuerant , quique ad eum venerant , contracatisque in una castra decem legionibus , lxx . amplius cohortibus , xxi . sed pluribus quam decem veteranorum milibus , adhoc magno volun-

tiorum numero, frequentique equite regio : tanto
denique exercitu , quantus nullo unquam loco post
bella fuerat civilia , omnes co ipso læti erant ,
maximamque fiduciam victoria in numero repone-
bant. At imperator optimus eorum quæ agebat
judex , & utilia speciosis præferens , quodque sem-
per eum facientem vidi in omnibus bellis, quæ pro-
banda essent , non quæ utique probarentur sequens ,
paucis diebus exercitum , qui venerat ad refoven-
das ex itinere ejus vires , moratus : cum eum ma-
jorem quam ut temperari posset , neque habilem
gubernaculo cerneret , dimittere statuit : prosecu-
tusque longo & perquam laborioso itinere , cuius
difficultas narrari vix potest , ut neque universos
quisquam auderet adgredi , & partem digredien-
tium suorum metu universi tentare non posset ,
remisit eò unde venerant ; & ipse asperrimæ hyemis
initio regressus Sisciam , legatos , inter quos ipsi
fuimus , partitis præfecit hybernis. O rem dictu
non eminentem , sed solida veraque virtute atque
utilitate maximam , experientia suavissimam , hu-
manitate singularem. Per omne belli Germanici
Pannonicique tempus , nemo è nobis , gradumve
nostrum aut præcedentibus aut sequentibus , imbe-
cillus fuit , cuius salus ac valetudo non ita suspen-
taretur Cæsaris cura , tanquam distractissimus ille
tantoru onerum mole huic uni negotio vacaret ani-
mus. Erat desiderantibus paratum junctum vehi-

culum: lectica ejus publicata, cuius beneficium cum
alii, tum ego sensi. Jam medici, jam apparatus ci-
bi; jam in hoc solum importatum instrumentum
balinei, nullius non succurrit valetudini. Domus
tantū ac domestici deerant: cæterum nihil quod ab
illis aut præstari, aut desiderari posset. Adjiciam
illud, quod, quisquis illis temboribus interfuit,
ut alia quæ retuli, agnoscer protinus: Solus semper
equo vetus est solus cum iis quos invitaverat, ma-
jore parte æstivarū expeditionū cœnavit sedens: nō
sequentibus disciplinā, quatenus exemplo non no-
cebatur, ignovit: admonitio frequens inerat & cas-
tigatio, vindicta rarissima: agebatq; mediū plurima
dissimulantis, aliqua inhibentis. Hyems emolumen-
tū patrati belli contulit: sed in sequenti æstate om-
nis Pannonia reliquiis totius belli in Dalmatia ma-
nentibus, pacē petiit. Ferocē illā tot milium ju-
ventutē, paulò ante servitutē minatā Italīæ, con-
ferentē armā quibus usa erat apud flumen nomine
Bathinū, posternentemq; se universam genibus im-
peratoris, Batoneimq; & Pinetē excelsissimos duces,
captū alterū, alterū deditum, justis voluminibus
ordine narrabimus, ut spero. Autumno vīctor in
hyberna reducitur exercitus, cuius omnibus copiis
à Cæsaribus Lepidus præfetus est, vir nominis ac
fortunæ eorum proximus, quem in quantum quisq;
aut cognoscere, aut intelligere potuit, in tantum
miratur ac diligit, tantorumque nominum qui-

bus ortus est, ornamentum judicat. Cæsar ad alterā belli Dalmatici molē animū atque arma consultit, in qua regione quali adjutore legatoq; fratre meo Magio Celere Velleiano usus sit, ipsius patrisq; ejus prædicatione testatū est, & amplissimorum honorum, quibus triumphans eum Cæsar donavit, signat memoria. Initio æstatis Lepidus educto hybernis exercitu per gentes integras immunesq; adhuc clade belli, & eo feroce ac truces tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum, & cum vi hostium luctatus, magna cum clade obſistentium, excisis agris, exultis œdificiis, cæsis viris, lætus victoria prædaque onustus pervenit ad Cæsarem, & ob ea, quæ si propriis gessisset auspiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus consentiente cum iudicio principum voluntate senatus donatus est. Illa æstas maximi belli consummavit effectus; quippe Daorisi & Desitiates Delmatæ, sita locorum ac montium, ingeniorū ferocia, mira etiam pugnandi scientia, & præcipue angustiis saltuum penè inexpugnabiles, non jam ductu, sed manibus atque armis ipsius Cæsaris tum demum pacati sunt, cum penè funditus eversi forent. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germania aut videre majus; aut mirari magis patui, quam quod imperatori nunquam adeo ulla opportuna visa est victoriæ occasio, quam danno amissi pensaret militis; sep-

perque visum est glriosum , quod esset tutissimum ,
& ante conscientiae quam famae consultum : nec un-
quā consilia ducis judicio exercitus , sed exercitus
prudentia ducis rectus est . Magna in bello Dalmat-
ico experimenta virtutis , in multos ac difficiles
locos prmissus Germanicus dedit : celebris etiā
opera diligentis Q. Julius Posthumus vir Consula-
ris , prpositus Dalmatiæ , ornamenta meruit tri-
umphalia : quem honorem ante paucos annos Pas-
sienus & Cossius , viri quibusdam diversis virtutibus
celebres , in Africa meruerant . Sed Cossus victo-
riæ testimonium etiam in cognomen filii contulit ,
adulescentis in omnium virtutum exempla geniti .
At Posthumi operum L. Apronius particeps , illa
quoque militia eos , quos mox consecutus est ,
honores excellenti virtute meruit . Utinam non
majoribus experimentis testatum esset , quantum
in omni re fortuna posset , sed in hoc quoque
genere abunde agnosci vis ejus potest ; nam &
Seianus vir antiquissimi moris & prisca[m] gra-
vitatem semper humanitate temperans , in Ger-
mania . Illyricoque & mox in Africa , splendidissi-
mis fructus ministeriis , non merito , sed mate-
ria adipiscendi triumphalia defectus est : & A.
Licinius Nerva Silianus , P. Silii filius , quem
virum ne qui intellexit quidem , abunde mira-
tus est , ne nihil optimo civi , simplicissimo duci
perisset , præceptus iu[m]ature & fructus amplissimæ

principis amicitiæ , & consummatione evectæ in
altissimum paternumque fastigium imagis , defec-
tus est ; horum virorum mentioni si quis quæ-
fisse me dicet locum , fatentem arguet , neque
enim justus sine mendacio candor apud bonos cri-
mini est . Tantum quòd ultimam imposuerat Pan-
nonico ac Dalmatico bello Cæsar manum , cum
intra quinque consummati tanti operis dies funes-
tæ ex Germania epistolæ , cæsi Vari , trucidata-
rumque legionum trium , totidemque alatum , &
sex cohortium , velut in hoc saltē tantummodo
indulgente nobis fortuna , ne occupato duce , &
causa personna moram exigit . Varus Quintilius il-
lustri magis , quām nobili ortus familia : vir inge-
nio mitis , moribus quietus , ut corpore & animo
immobilior , otio magis castrorum quām bellicæ
adsumptus militiæ : pecuniæ verò quām non con-
temptor , Syria , cui præfuerat , declaravit : quām
pauper divitem ingressus , dives pauperem reli-
quit . Is cum exercitum , qui erat in Germania ,
præcesset , concepit esse homines ; qui nihil præter
vocem membra que haberent hominum , qui que
gladiis domari non potuerant , posse jure mulce-
rī . Quo proposito medium ingressus Germaniam ,
velut inter viros pacis gaudentes dulcedine , juris-
dictionibus , agendōq; pro tribunali ordine , trahe-
bat æstiva . At illi , quod nisi expertus vix credebat
summa feritate versutissimi , natumque mendacio
genus ,

genus , simulantes factas litium series , & nunc pro-
vocantes alter alterum injuria , nunc agentes gra-
tias , quod eas Romana justitia finiret , feritasque
sua novitate incognitæ disciplinæ mitesceret , &
solita armis discessi jure terminarentur , in sum-
mam socordiam perduxere Quintilium , usque eò
ut se prætorem urbanum in foro jus dicere , non
in mediis Germaniæ finibus exercitu präesse cre-
deret . Tum juvenis genere nobilis , manu fortis ,
sensu celer , ultra barbarum promptus ingenio ,
nomine Arminius Sigimeri principis gentis ejus
filius , ardore animi volu oculisque præferens , ad-
fiduu militiæ nostræ prioris comes , & jam ci-
vitatis Romanæ jus equestremque consecutus gra-
dum , segnicia ducis in occasionem sceleris usus
est haud imprudenter speculator , neminem ce-
lierius opprimi , quam qui nihil timeret : & frequen-
tissimum initium esse calamitatis , securitatem .
Primo igitur paucos , mox plures in societa-
tem consilii recipit : opprimi posse Romanos ,
& dicit , & persuadet : decretis facta jungit :
tempus insidiarum constituit . Id Varo per virum
ejus gentis fidem , clarique nominis Segesten
indicatur : sed prævalebant jam fata consiliis ,
omnemque animi ejus aciem perstrinxerant ; quip-
pe ita se res habet , ut plerique qui fortunam nu-
raturus est , consilia corruptat , officiaque quod
miserrimum est , ut quod accidit , etiam merito ac-

cidisse videatur, & casus in culpam transeat. Negat itaque se credere, spemque in se benevolentia ex merito estimare profitetur. Nec diutius post primum indicem, secundo relictus locus. Ordinem atrocissimae calamitatis, qua nulla post Crassi in Parthis damnum, in externis gentibus gravior Romanis fuit, justis voluminibus ut alii, ita nos conabimur exponere; nunc summa defenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplina, manu, experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidia hostis, iniquitate fortunae circumventus: cum ne pugnandi quidem egregie occasio in quantum voluerant data esset miseris, castigatis etiam quibusdam gravi poena, quia Romanis & armis & animis usi fuissent, inclusus sylvis, paludibus, insibilibus ab eo hoste ad internacionem trucidatus est, quem ita semper more pecudum trucidaverat, ut vitam aut mortem ejus nunc ira, nunc venia temperaret. Duci plus ad moriendum quam ad pugnandum animi fuit; quippe paterni avitique exempli successor, se ipse transfixi. At è praefectis castrorum duobus quamclarum exemplum Egilius, tam turpe Ceionius prodidit: qui cum longe maximam partem absumpisset acies, autor deditiois suppicio quam praetilio mori maluit. At Volumnius legatus Vari, cætera quietus ac probus, diri au-

tor exempli spoliatum equite peditem relinquens, fuga cum alis Rhenum petere ingressus est, quod factum ejus forma ulta est; non enim desertis superfuit, sed desertor occidit. Vari corpus semiusulum hostium laceraverat feritas: caput ejus abscisum, latumque ad Marobodium, & ab eo missum ad Cæsarem, gentilitii tandem tumuli sepultura honoratum est. His auditis revolat ad patrem Cæsar, perpetuus patronus Romani imperii adsuetam sibi causam suscipit. Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, praesidia munit, se magnitudine sua, non fiducia hostium metiens, qui Cimbricam Teutonicamque militiam Italizæ minabantur: ultra Rhenum cum exercitu transgreditur. Arminio territo, quem arguisse pater & patria contenti erant, penetrat interius, aperit limites, vastat agros, urit domos, fundit obvios: maximaque cum gloria, incolumi omnium quos transduxerat numero, in hyberna revertitur: Reddat verum L. Asprenati testimonium, qui legatus sub avunculo suo Varo militans, nava virilique opera duarum legionum quibus praecipit, exercitum immunem tanta calamitate servavit, matureque ad inferiora hyberna descendendo, vacillantium etiam eis Rhenum sitarum gentium animos confirmavit. Sunt tamen qui ut vivos ab eo vindicatos, ita jugulatorum sub Varo occupata credide-

rint patrimonia , hæreditatemque excisi exercitus ,
in quantum voluerit , ab eo aditam . Lucii etiam
Cadicii præfecti castrorum , eorumque qui unà cir-
cundati Alisone immensis Germanorum copiis ob-
fidebantur , laudanda virtus est : qui omnibus diffi-
cultatibus superatis , quas inopia rerum intolera-
biles , vis hostium faciebat inexuperabiles , nec
temerario consilio , nec segni providentia usi , spe-
culatique opportunitatem , ferro sibi ad suos pe-
perere redditum . Ex quo apparet Varum sanè gra-
vem & bonæ voluntatis virum , magis impera-
toris defectum consilio , quam virtute destitutum
militum , se magnificentissimumque perdidisse exer-
citum . Cum in captivos sævitetur à Germanis ,
præclari facinoris autor fuit Caldus Cælius ve-
ritate familie suæ dignissimus , qui complexus
catenarum quibus vincitus erat seriem , ita illas
inlisis capiti suo , ut protinus pariter sanguinis
cerebrique profluvio expiraret . Eadem & virtus
& fortuna subsequenti tempore ingressa animum
imperatoris Tiberii fuit , quæ initio fuerat : qui
concussis hostium viribus classicis peditumque
expeditionibus : cum res Galliarum maximæ mo-
lis , accensasque plebis Viennensem dissensiones ,
coercitione magis quam pœna mollisset , & Sen-
tus Populusque Rom . (postulante patre ejus) ut
æquum ei jus in omnibus provinciis exercitibus
que esset , quam erat ipsi , decreto complexus esset :

etenim absurdum erat non esse sub illo, quæ ab illo vindicabantur : & qui ad opem ferendam primus erat , ad vindicandum honorem non judicari parem : in urbem reversus , jampridem debitum , sed continuatione bellorum dilatum ex Pannoniis Dalmatisque egit triumphum ; cuius magnificentiam quis miretur in Cæsare ? Fortunæ vero quis non miretur indulgentiam ? quippe omnes : eminentissimos hostium duces non occisos fama narravit , sed vinctos triumphus ostendit ; quem mihi fratrique meo inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros comitari contigit . Quis non inter reliqua quibus singularis moderatio Tib. Cæsaris elucet atque eminet , hoc quoque miretur , quod cum sine ulla dubitatione septem triumphos meruerit , tribus contentus fuerit ? Quis enim dubitare potest , quin ex Armenia recepta , & rege præposito , cuius capitî insigne regium sua manu imposuerat , ordinatisque rebus Orientis ovans triumphare debuerit ? & Vindelicorum Rhetorumque victor , curru urbem ingredi ? Fractis deinde post adoptionem continua triennii militia Germaniæ viribus , idem illi honor & deferendus , & recipiendus fuerit ? & post cladem sub Varo acceptam , ocyus prosperrimo rerum eventu eadem excisa Germania , triumphum summi ducis adornare debuerit ? Sed in hoc viro nescias utrum magis mireris ,

quod laborum periculorumque semper excessit modum , an quod honorum temperavit ? Venitur ad tempus , in quo fuit plurimum metus ; quippe Cæsar Augustus cum Germanicum nepotem suum reliqua belli patraturum misisset in Germaniam , Tiberium autem filium missurus esset in Illyricum , adformanda pace , quæ bello subegerat , prosequens eum , simulque interfuturus athletarum certaminis ludicro , quod ejus honori sacratum à Neapolitanis est , processit in Campaniam : quanquam jam motus imbecillitatis , inclinataeque in deterius principia valetudinis senserat , tamen obnitente vi animi prosecutus filium : digressusque ab eo Beneventi , ipse Nolam petiit : & ingavescente indies valetudine , cum sciret quis volenti omnia post se salva remanere , accersendus foret , festinanter revocavit filium ; ille ad patrem pattiæ expectato revolavit maturius. Tum securam se Augustus prædicans , circumfususque amplexibus Tiberii sui , commendans illi sua atque ipsius opera , nec quicquam jam de fine si fata poscerent recusans , subrefectus primo conspecti alloquoque charissimi sibi spiritus : mox cum omniem curam fata vincerent , in sua resolutus initia , Pompeio Apuleioque Co ss. septuagesimo sexto anno animam cœlestē cœlo reddidit. Quid tune homines timuerint , quæ senatus trepidatio , quæ populi confusio , quis

orbis metus, in quam arto salutis exitiique fuerimus confinio, neque mihi tam festinanti exprimere vacat, neque cui vacat potest. Id solum voce publica dixisse habeo: cujus orbis ruinam timueramus, cum ne commotum quidem sensimus: tantaque unius viri majestas fuit, ut nec bonis, neque contra malos opus armis foret. Una tamen veluti luctatio civitatis fuit, pugnantis cum Cæsare Senatus Populique Rom. ut stationi paternæ succederet: illius ut potius æqualem civem, quam eminentem liceret agere principem; tandem ratione magis quam honore victus est, cum quicquid tuendum non suscepisset, peritum videret. Solique huic contigit penè diutius recusare principatum, quam ut occuparent eum, alii armis pugnaverant. Post redditum cœlo patrem, & corpus ejus humanis honoribus, nomen divinis honoratum. primum principalium ejus operum fuit, ordinatio comitiorum, quam manu sua scriptam D. Augustus reliquerat; quo tempore mihi fratrique meo candidatis Cæsarlis, proxime à nobilissimis ac sacerdotibus viris, destinari prætoribus contigit, consecutis, ut neque post nos quenquam D. Augustus, neq; ante nos Cæsar commendaret Tiberius. Tulit protinus & voti & consilii sui pretium Resp. neque diu latuit, aut quid non impetrando passuri fuissimus, aut quid impetrando profecissimus; quippe exercitus qui in Germa-

nia militabat , præsentisque Germanici imperio
regebatur , simulque legiones quæ in Illyrico
erant , rabie quadam , & profunda confundendi
omnia cupiditate , novum ducem , novum statum ,
novam quærebant Rempub. quinetiam aussi sun-
minari datus senatui , datus principi leges :
modam stipendii , finem militiae sibi ipsi consti-
tuere conati sunt ; processum etiam in arma : fer-
rumque strictum est , & penè in ultimum gladiorum
erupit impunitas ; defuitque qui contra Remp. du-
ceret , non qui sequerentur . Sed hæc omnia vete-
ris imperatoris maturitas , multa inhibentis , ali-
qua cum gravitate pollicentis , inter severam præ-
cipue nostrorum ultiōem , mitis aliorum castiga-
tio , brevi sopiait ac sustulit . Quo quidem tempore
ut pleraque ignave Germanicus , ita Drusus qui
à patre in idipsum plurimo quidem igne emicans
incendium militaris multis missus erat , prisca
antiquaque severitate usus , ancipitia sibi tam re-
quam exemplo perniciosa , & his ipsis militum
gladiis quibus obsessus erat , obsidentes coē-
cuit , singulati adjutore in eo negotio usus Junio
Bleso , viro nescias utiliore in castris , an meliore
in toga ; qui post paucos annos Proconsul in Afri-
ca , ornamenta triumphalia cum appellatione im-
peratoria meruit ; ac Hispanias exercitūq; virtutibus
celeberrimiq; in Illyrico militia ut prædiximus cū
imperio obtineret , in summa pace , quiete conti-

nuit: cum ei pietas rectissima sentiendi, & autoritas quæ sentiebat obtinendi, superesset; cuius curam ac fidem Dolabella quoque vir simplicitatis generosissimæ, in maritima parte Illyrici per omnia imitatus est. Horum x v.s. annorum opera quis cum inserta sint oculis animisque omnium, in partibus eloquatur? *Sacrvat parentem suum* Cæsar non imperio, sed religione; non appellavit eum, sed fecit deum: revocata in forum fides, summota è foro seditio, ambitio campo, discordia curia, sepultæque ac situ obfitæ, justitia, æquitas, industria, civitatis redditæ: accessit magistratibus autoritas, senati magestas, judiciis gravitas: compressa theatalis seditio: recte faciendo omnibus aut incussa voluntas, aut imposita necessitas. honorantur recta, prava puniuntur; suspicit potentem humilis, non timet; antecedit, non contemnit humiliorem potens quando annona moderatior? Quando pax lætior? Diffusa in orientis occidentisque tractus, & quicquid meridiano aut septentrione finitur, pax augusta per omnis terrarum orbis angulos à latrociniorum metu servat immunes. Fortuita non civium tantummodo, sed urbium damna principis munificentia vindicat. Restitutæ urbes Asiae. Vindicatæ ab injuriis magistratum provinciæ. Honor dignis paratissimus. Pœna in malos sera, sed aliqua. Superatur æquitate gratia, ambitio virtute; nam facere recte ci-

ves suis princeps optimus faciendo docet cunque
sit imperio maximus, exemplo major est. Raro emi-
nentes viri non magnis adjutoribus ad gubernan-
dam fortunam suam usi sunt : ut duo Scipiones duo-
bus Læliis, quos per omnia æquaverunt sibi : ut
Divus Augustus M. Agrippa, & maxime ab eo,
Statilio Tauro ; quibus novitas familiæ haud obs-
titit , quo minus ad multiplicis consulatus trium-
phosque , & complura eniterentur sacerdotia ; ete-
nim magna negotia , magnis adjutoribus egent :
neque in parvo paucitas ministeria defecit. Inter-
estque Reipub. quod usu necessarium , & digni-
tate eminere : utilitatemque autoritate muniri:
Sub. his exemplis Tiberius Cæsar Seianum Ælium
principe equestris ordinis patre natum, materna
vero genere clarissimas veteresque & insignes ho-
noribus complexum familias , habentem consula-
res fratres , consobrinos , avunculum : ipsum vero
laboris ac fidei capacissimum , sufficiente etiam
vigorí animi compage corporis , singularem prin-
cipialium onerum adjutorem in omnia habuit atque
habet : virum severitatis lætissimæ hilaritatis pris-
cae , actu ociosis simillimum , nihil sibi vindican-
tem , eoque adsequentem omnia , semper infra alio-
rum estimationes se metientem , vultu vitaque
tranquillum , animo exsommem. In hujus virtu-
tum estimatione jam pridem judicia civitatis , cum
judiis principiis certant; neque novus hic mos Sena-

tus Populique Rom. est, putandi, quod optimum
sit, esse nobilissimum: nam & illi antiqui ante
primum bellum Punicum ab hinc annos c c c. T.
Coruncanum, hominem novum, cum aliis omni-
bus honoribus, tum Pontificatu etiam *Maximo*,
ad principale extulere fastigium: & equestri loco na-
tum Sp. Carvilium, & mox M. Catonem novum
etiam Tusculo urbis inquilinum, Mummiūque
Achaicum in Consulatus, Censuras, & Trium-
phos provexere. Et qui C. Marium ignotæ ori-
ginis usque ad sextum Consulatum sine dubitatione
Romani nominis habuere principem, & qui M.
Fulvio tantum tribuere, ut penè adsentatione sua,
quibus vellat, principatus conciliaret, quique ni-
hil Asinio pollio negaverunt, quod nobilissimis
summo cum sudore consequendum foret: prosec-
to hoc senserunt, in cujuscumque, animo virtus
inesset, ei plurimum esse tribuendum. Hæc natu-
ralis exempli imitatio ad experiendum Seianum,
Cæsarem: ad juvanda verò onera principis Seia-
num protulit, Senatūque & Po. Ro. eò perdu-
xit, ut quod usu optimum intelligit, id in tute-
lam securitatis suæ libenter advocet. Sed propo-
sita quasi universa principatus Tib. *Cæsaris* for-
ma, singula recensemus. Qua ille prudentia Rhaf-
cupolim interemptorem frattis sui filii Cotis, con-
fortisque ejusdem imperii, evocavit? singlari in
eo negotio usus opera Flacci Pomponii Consularis

viri , nati ad omnia quæ recta facienda sunt , simplicique virtute merentis semper quam captantis gloriam. Cum quanta gravitate ut senator & judex , non ut princeps , & causas pressius audit ? Quam celeriter Libonem ingratum & nova mollientem opprescit ? Quibus præceptis instructum Germanicum suum , imbutumque redimentis militiæ secum actæ domitorem recepit Germaniæ ? Quibus juventam ejus exaggeravit honoribus , respondentे cultu triumphi rerum quas gesserat magnitudini ? Quotiens populum congiariis honoravit , senatorumque censum , cum id senatu autore facere potuit , quam libenter explevit , ut neque luxuriam invitaret , neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui. Quanto cum honore Germanicum suum in trasmarinas misit provincias ? Qua vi consiliorum suorum ministro & adjutore usus Druso filio suo , Maroboduum inhærentem occupati regni finibus , pace majestatis ejus dixerim , velut serpentem abstrusam terræ , salubribus cōsiliorū suorū medicamētis coegit egredi ? Quam illum & honorate nec secure continet ? Quantæ molis bellum principe Galliarum ciente Sacroviro , Floróque Julio mira celeritate ac virtute compressit , ut ante P. Roma. viciisse se quam bellare cognosceret , nunciōsque periculi victoriæ præcederet nuncius. Magni etiam tertoris bellum Africum & cotidiano audiu majus , auspiciis consi-

Illiisque ejus brevi sepultum est. Quanta sua suorumque nomine exstruxit opera? Quām pia munificentia, superque^h humanā evecta fidem, templū patri millitur? Quām maguifico animi temperamento Cn. Quoque Pompei munera absumpta igni restituit? Qui quicquid unquam claritudine eminuit, id veluti cognatū censem tuendū. Qua liberalitate cum aliās, tum proxime incenso monte Cælio, omnis ordinis hominum jacturæ, patrimonio succurrit suo? Quanta cum quiete hominum rem perpetui præcipuique timoris, supplementum, sine trepidatione delectus providet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum apud aures deorum de his queri, quid hic metuit, primum ut scelerata Drusus. Libo iniret consilia? Deinde ut Silius & Piso, quorum alterius dignitatem constituit, auxit alterius. Ut ad majora transcendam, quanquām & hæc ille duxit maxima, quid ut juvenes amitteret filios? Quid ut nepotem ex Druso? Dolenda adhuc retulimus, veniendum ad erubescenda. Quantis hoc triennium M. Vinici doloribus laceravit animum ejus quām diu abstruso, quod miserrimum est, pectus ejus flagravit incendio? Quod ex nuru, quod ex nepote, dolere, indignari coactus est. Cujus temporis ægritudinem auxit amissa mater eminentissima, & per omnia deis quām hominibus similior fœmina; cuius potentiam nemo sensit, nisi aut

VELL. PATERC. HIST. RO.
levatione periculi , aut accessione dignitatis. Voto
finiendum volumen sit. Jupiter Capitoline , & au-
tor & stator Romani nominis Gradive Mars , per-
petuorumque custos Vesta ignium , & quicquid
numinum hanc Romani imperii molem in amplis-
simum terrarum orbis fastigium extulit , vos publi-
ca voce obtestor atque precor , custodite , serva-
te , protegite hunc statum , hanc pacem : eique
functo longissima statione mortali , destinate suc-
cessores quam serissimos ; sed eos , quorum cervi-
ces tam fortiter sustinendo terrarum orbis impe-
rio sufficiant , quam hujus suffecisse sensimus : con-
filiaque omnium civium aut pia.

BEATUS RHENANUS

LECTORI S.

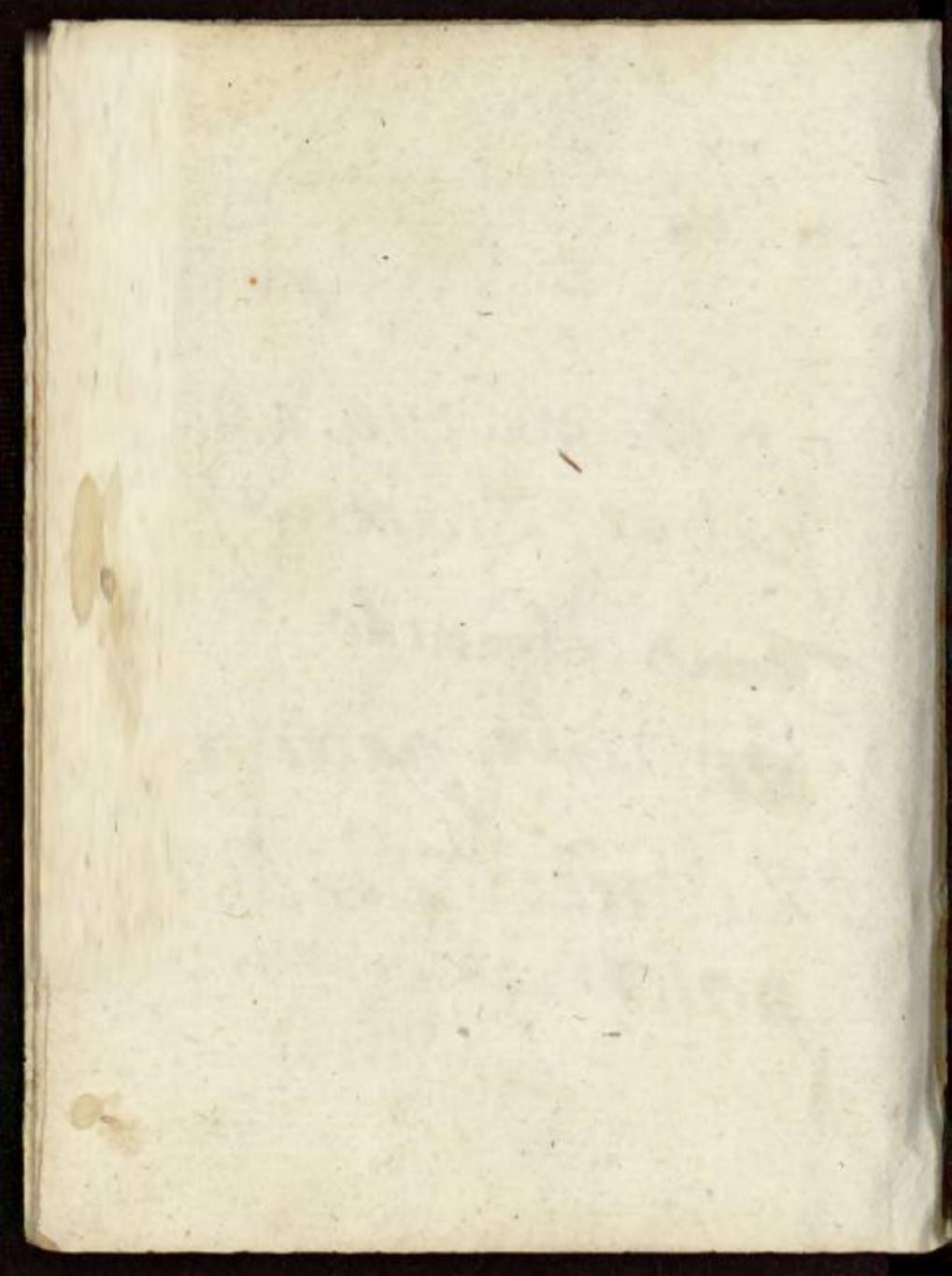
O Vetustatem consumptricem , imò potius ô ho-
minū incuriam nam utram magis accusē planè
dubius sū. Non sat is erat Latinissimi scriptoris uti-
lissimum opus initio suo trumcasse , nisi fine etiā
suo muriaretur : ut nihil dicam de vitiis quibus
in medio fœdissime deformatum fuit. Tu amice
lector cogita quantis mihi vigiliis constiterit hæc
qualis qualis castigatio. Hoc non alia gratia dico ,
quam quod video quosdam ingratissimos alienorum
laborū æstimatores , imò derisores , qui cū ipsi ni-

hil præstent, hoc agentes naso suspendunt. Nam cū superioribus annis Ludum Annæi Senecæ scho- liis meis exposuissim , libellum non minus de- pravatum quām veterem , statim reprehendere me quidam , temerarie factum à me dictitantes , quod ejus autoris interpretationem suscepisse , qui mihi totus non esset cognitus. Quasi verò qui jā olim Poëtas enarrarunt , aut nostro seculo sūt interpre- tati , non conjecturas plerūque sequantur ? Et non magnū sit , rei preciosæ vel partem habere , si in- tegram possidere non detur ? At nugatores isti adeo me nō deterruerunt à proposito veteribus qua licet succurrenti , ut nūc non solū Velleium ædiderim se- milacerum , sed & Tertulliani libros , vetustissimi in- ter Christianos scriptoris ; mēdosī tamen , mea cura è tenebris erutos , apud Frobeniū excudendos curē , in usū videlicet rei theologicæ , & ad veriūtatem il- luminandā , quantū ad rem Christianā attinet. Cæ- terum optime lector , videtur hic parum deesse in hac peroratiuncula notitia ; nam in exemplari versus aliquot erat erasi , forsan ab aliquo nebulone facturo periculū , an illitæ membranis notæ expungi possint. Videntur autem extrema verba in talem scripta sen- sum , Consiliaq; omnium civium aut pia , aut saluta- tria , in felicem exitum provehite : Aut sensum similē . Bene Vale mi lector , & conatum nostrum boni con- scile . Basileæ . Decimo septimo Calend . Decembris , Anno M D XX .

FIN.

For
Oui liber pertinat
Ad me qui sum
petrus Diuocis Ste-
bens Sancti Ieris
in urbe palerago
Diuocis de Ronde
pauw

18e s

sans date

L'écriture originale
est de 1520

XVIII 633

